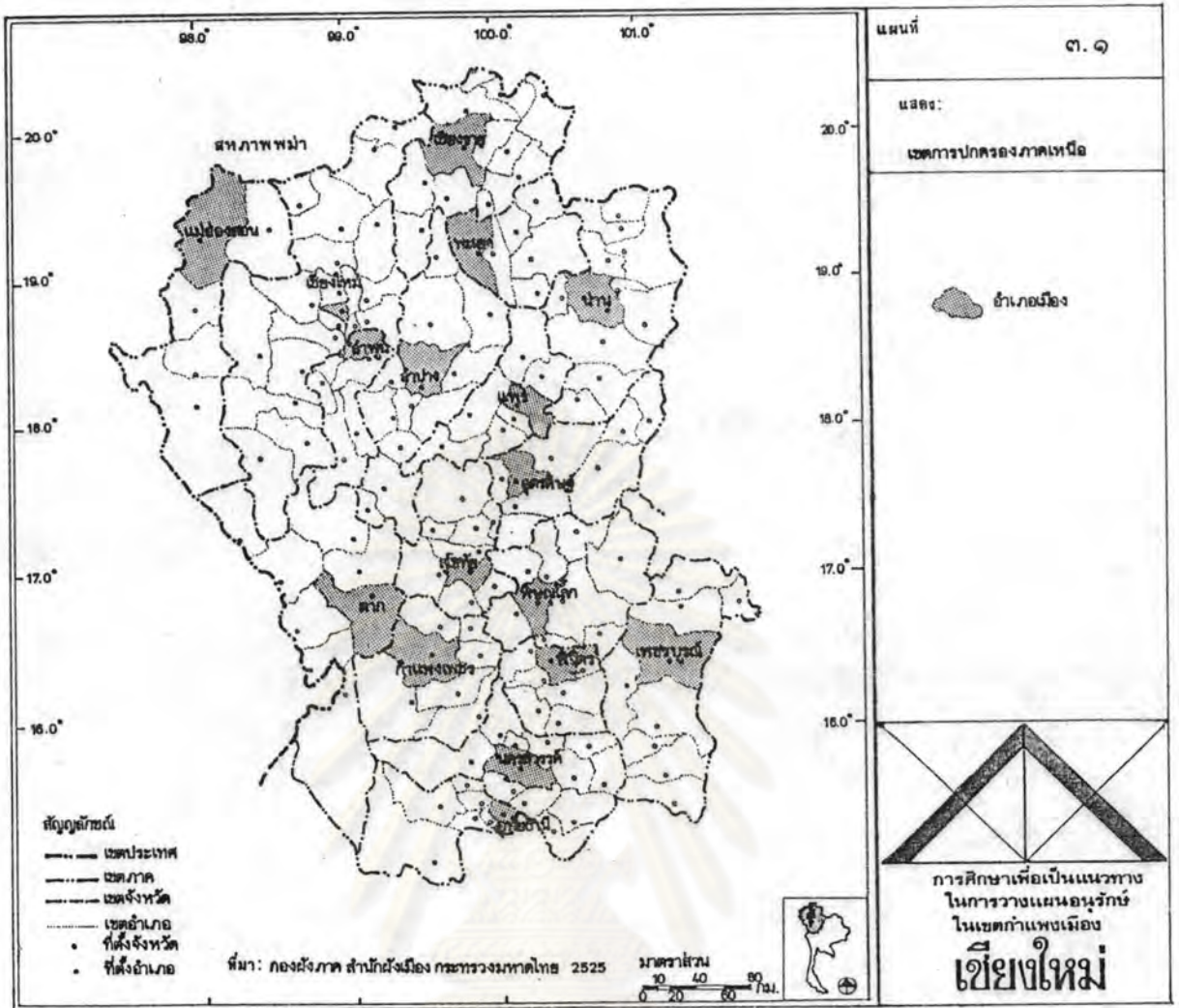

การศึกษาบทบาทระดับภาคและจังหวัด

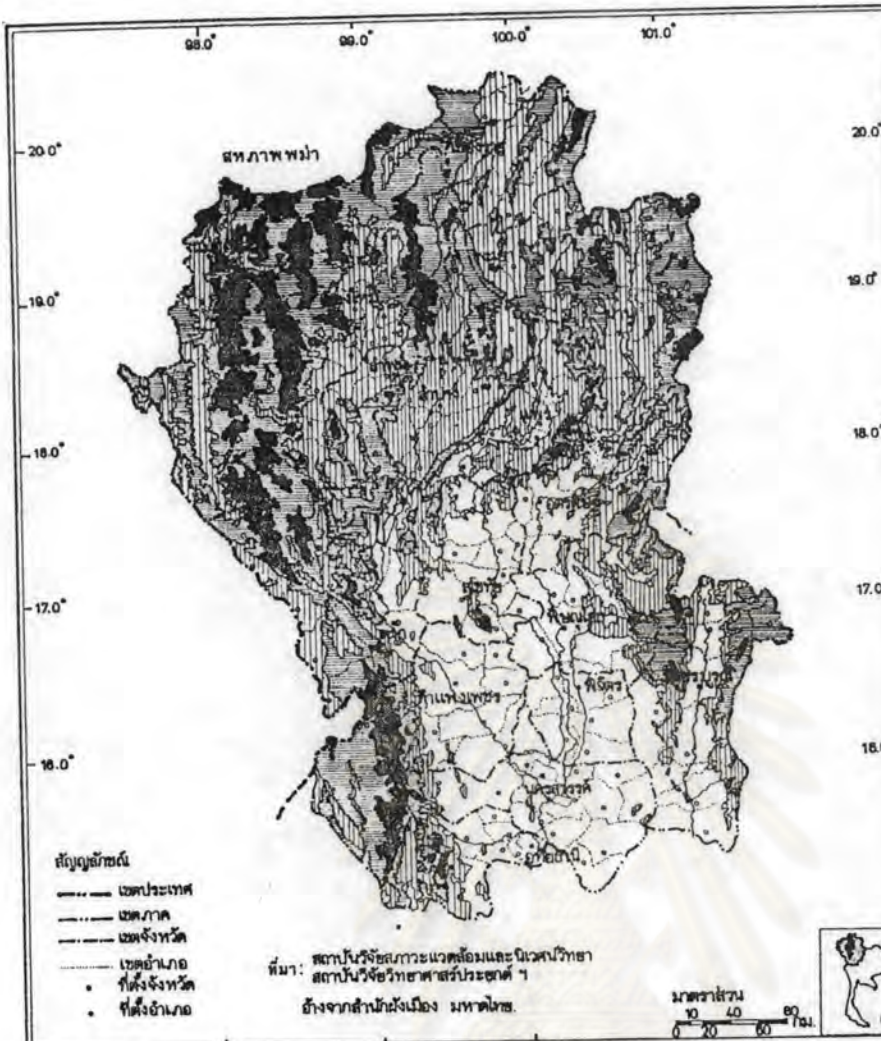
3.1 ที่ตั้ง ภูมิประเทศ

1) ภาคเหนือ

ภาคเหนือมีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 2 ของประเทศ รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ทั้งหมด 174,960.7 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 17 จังหวัด 138 อำเภอ เมื่อแบ่งตามลักษณะภูมิประเทศแบ่งได้เป็น 2 อนุภาค ได้แก่ ภาคเหนือตอนบน 8 จังหวัด ประกอบด้วย แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ และน่าน มีพื้นที่ 85,073.3 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 48.6 ของพื้นที่ภาคเหนือทั้งหมด ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงสลับกับที่ราบในหุบเขา ประกอบด้วยเทือกเขาซึ่งมีความสูงเฉลี่ยมากกว่า 1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล และมีความลาดชันเกินกว่าร้อยละ 10 เทือกเขาส่วนหนึ่งอยู่ตามแนวชายแดนระหว่างไทยกับสหภาพพม่า และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ เทือกเขาถนนธงชัย แดนลาว และหลวงพระบาง เทือกเขาอีกส่วนหนึ่งอยู่ในแนวเหนือ-ใต้ สลับกับที่ราบในหุบเขา (River Valley) เรียงกันไป จากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก ได้แก่ เทือกเขาอินทนนท์ ฝืนน้ำ และเพชรบูรณ์ ชุ่มชื้นในภาคเหนือตอนบนจึงอยู่แยกตัวกันตามที่ราบในหุบเขาเหล่านี้ แม่น้ำสายสำคัญของภาค ได้แก่ แม่น้ำปาย และแม่น้ำยมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ไหลไปรวมกับแม่น้ำสาละวินในสหภาพพม่า แม่น้ำแม่กกและแม่น้ำปิงในจังหวัดเชียงราย และพะเยา ไหลลงสู่แม่น้ำโขง ซึ่งอยู่ระหว่างพรมแดนไทย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ส่วนแม่น้ำปิงในจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน แม่น้ำวังในจังหวัดลำปาง แม่น้ำยมในจังหวัดแพร่ และแม่น้ำน่านในจังหวัดน่าน แม่น้ำทั้ง 4 สายนี้ ไหลจากเหนือลงใต้ ตามแนวเทือกเขามารวมกันที่ จังหวัดนครสวรรค์ ในเขตภาคเหนือตอนล่าง เป็นแม่น้ำเจ้าพระยาแม่น้ำสายสำคัญของประเทศ นอกจากนี้ภาคเหนือตอนบนยังมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ทั้งที่เกิดตามธรรมชาติ และการกระทำของมนุษย์ ซึ่งอำนวยความสะดวกต่อการเกษตร การประมงและการพลังงาน เช่น กว๊านพะเยา เขื่อนภูมิพลในจังหวัดตาก เขื่อนสิริกิติ์ในจังหวัดน่านและอุดรธานี เป็นต้น

ลักษณะภูมิประเทศดังกล่าวทำให้พื้นที่ในภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วยป่าไม้เป็นส่วนใหญ่ และมีพื้นที่เพาะปลูกน้อยกว่าภาคเหนือตอนล่าง สมรรถนะดินทางการเกษตรส่วนใหญ่ไม่เหมาะกับการเกษตรกรรม เนื่องจากดินขาดแร่ธาตุและมีอัตราการพังทลายสูง ได้แก่ พื้นที่ที่มีความลาดชันเกินกว่าร้อยละ 10 มีหน้าดินตื้น ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ภูเขา ซึ่งสงวนไว้เป็นพื้นที่ป่าไม้ต้นน้ำลำธาร (คูธานี ตมตร 2524:24-29) มีที่ดินที่มีสมรรถนะสูง เหมาะสำหรับการปลูกข้าวอยู่บ้าง ในที่ราบ เชียงใหม่-ลำพูน และที่ราบเชียงใหม่-พะเยา ที่เหลือส่วนใหญ่เป็นดินที่มีสมรรถนะปานกลาง เหมาะสำหรับการปลูกพืชไร่หรือไม้ยืนต้น ตามที่ราบทั้ง 2 แห่งข้างต้น และที่ราบระหว่างหุบเขาอื่น ๆ (ดูแผนที่ 3.3 ประกอบ)

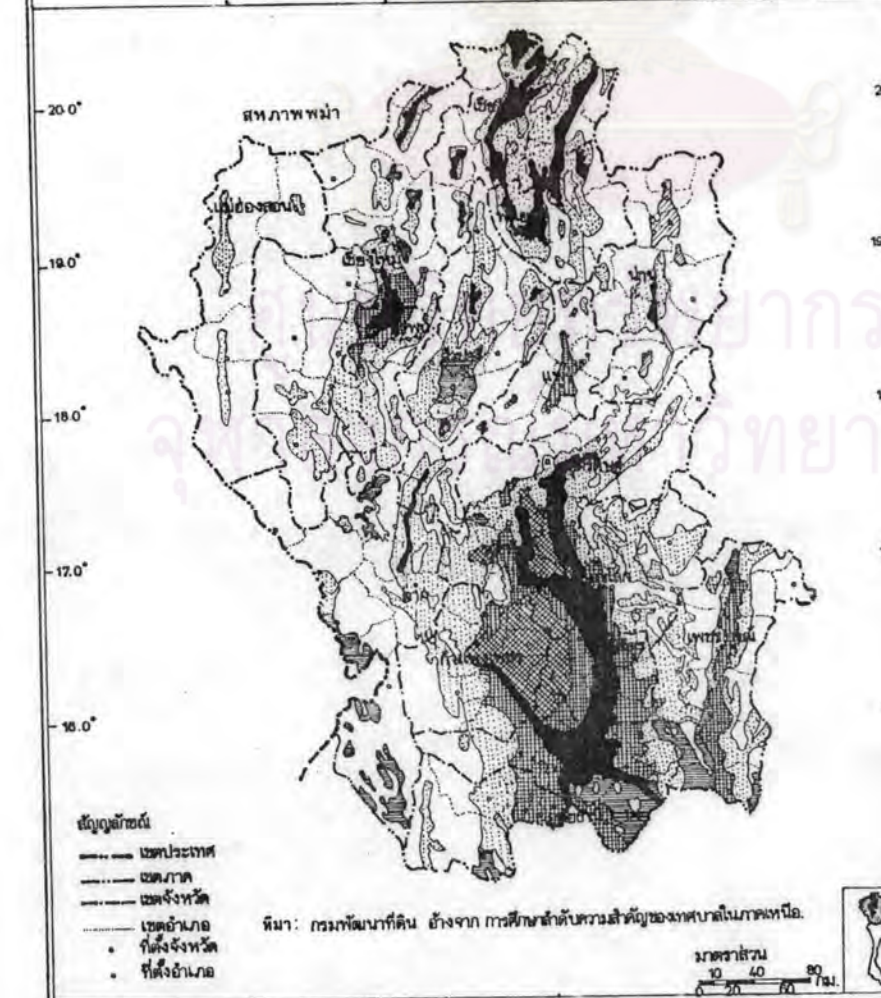
แผนที่ ๓.๓

แสดง: สรรพณะดินสำหรับการเกษตร

- สูง เหมาะสำหรับการปลูกข้าว
- สูงปานกลางเหมาะสำหรับการปลูกข้าว
- สูงปานกลางเหมาะสำหรับการปลูกข้าวหรือพืชไร่
- สูงปานกลางเหมาะสำหรับการปลูกไร่หรือไม้ยืนต้น
- ปานกลางเหมาะสำหรับการปลูกข้าวหรือพืชไร่
- ปานกลางเหมาะสำหรับการปลูกพืชไร่หรือไม้ยืนต้น
- ต่ำไม่เหมาะสำหรับการเกษตร

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนอนุรักษ์ในเขตกำแพงเมือง

เชียงใหม่

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนอนุรักษ์ในเขตกำแพงเมือง

เชียงใหม่

ภาคเหนือตอนล่างมี 9 จังหวัด ได้แก่ อุดรดิตถ์ ตาก ลูโซทัย ก้าแพง เพชร พิษณุโลก พิษิตร เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ และอุทัยธานี มีพื้นที่ 85,887.4 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 51.8 ของพื้นที่ภาคเหนือทั้งหมด ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม โดยพื้นที่ตอนกลางเป็นที่ราบซึ่งเกิดจากการทับถมของตะกอนที่แม่น้ำนำมา (Piedmont Alluvial Plain) มีอาณาเขตกว้างขวางในพื้นที่หลายจังหวัดตั้งแต่ อุดรดิตถ์ ลูโซทัย พิษณุโลก พิษิตร ก้าแพง เพชร จนถึงนครสวรรค์ ทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตกเป็นแนวเทือกเขาซึ่งต่อจากภาคเหนือตอนบน เป็นเสมือนพรมแดนธรรมชาติที่แบ่งภาคเหนือออกจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและลหภาพพม่า แม่น้ำสำคัญของภาคเหนือตอนล่างส่วนใหญ่มีต้นกำเนิดมาจากภาคเหนือตอนบน ได้แก่ แม่น้ำปิง ไหลผ่านจังหวัดตาก ก้าแพงเพชร และนครสวรรค์ แม่น้ำยมผ่านจังหวัด ลูโซทัย พิษณุโลก พิษิตร และนครสวรรค์ และแม่น้ำน่าน ไหลผ่านจังหวัดอุดรดิตถ์ พิษณุโลก พิษิตร มาบรรจบกับ แม่น้ำปิง และยมที่จังหวัดนครสวรรค์ ส่วนทางทิศตะวันออกมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน ก่อให้เกิดที่ราบระหว่างภูเขา ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์

เนื่องจากภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มซึ่งเกิดจากการทับถมของตะกอนแม่น้ำดังกล่าวแล้ว พื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคเหนือตอนล่างจึงมีลักษณะดินสูงปานกลาง ถึงสูง เหมาะสำหรับการปลูกข้าว พืชไร่ และไม้ยืนต้น (ดูแผนที่ 3.3) จากการศึกษาการใช้ที่ดินทางการเกษตรของภาคเหนือ ระหว่าง พ.ศ. 2516-2521 พบว่ามีพื้นที่อื่น ๆ (พื้นที่เมือง, แม่น้ำ ฯลฯ) ไม้ยืนต้น พืชไร่ เพิ่มขึ้นมากเป็น 3 ลำดับแรก และมีพื้นที่เพิ่มขึ้นเล็กน้อย ส่วนพื้นที่ป่าไม้มีอัตราลดลงถึงร้อยละ 14.8 (คูทธิณี ตมตรี, 2524:29) โดยเฉพาะจังหวัดในภาคเหนือตอนล่าง มีอัตราการลดลงมากกว่าภาคเหนือตอนบน เนื่องจากยังมีพื้นที่ที่สามารถปรับปรุงให้เป็นพื้นที่เพาะปลูกได้มากกว่าภาคเหนือตอนบน

2) จังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่เป็น 1 ใน 8 จังหวัดของภาคเหนือตอนบน มีพื้นที่ 20,107 ตารางกิโลเมตร เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่มากที่สุดในภาคเหนือตอนบน มีพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 23.63 ของพื้นที่ภาคเหนือตอนบนทั้งหมด มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน ลหภาพพม่า จังหวัด เชียงราย ลำปาง ลำพูน และตาก ตามลำดับ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 19 อำเภอ

1 กิ่งอำเภอ 184 ตำบล 1,829 หมู่บ้าน ประกอบด้วยเทศบาลนคร 1 เทศบาล และสุขาภิบาล 23 สุขาภิบาล ดังแสดงในตาราง 3.1 ภาคผนวก ก. (ดูแผนที่ 3.4)

สำหรับลักษณะพื้นผิว ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง มีความสูงเหนือก้นร่องน้ำมากกว่า 600 เมตร มีความลาดชันมากกว่า 30% ทางตอนใต้ของจังหวัดเป็นภูเขา มีความสูงเหนือก้นร่องน้ำระหว่าง 150-600 เมตร ความลาดชันส่วนมากระหว่าง 10% และ 30% และมีที่ราบสูง ๆ ต่ำ ๆ หรือที่ราบที่ถูกตัดคั่นด้วยลำน้ำต่าง ๆ มีความสูงเหนือก้นร่องน้ำ 30-150 เมตร ความลาดชันระหว่าง 2% และ 10% เป็นที่ราบระหว่างหุบเขาหรือที่ราบเชิงเขาที่เหลือเป็นที่ราบสำคัญทางตะวันออกของจังหวัด คือ ที่ราบเชียงใหม่ ลำพูน มีลักษณะเป็นที่ราบสูง ๆ ต่ำ ๆ พื้นที่ระหว่างลำน้ำขึ้นไปมีความสูงเหนือก้นร่องน้ำไม่เกิน 30 เมตร ความลาดชันส่วนมากน้อยกว่า 2% (เกือกกุล ทองน้อย 2526:36) ที่ราบนี้เองเป็นที่ตั้งของอำเภอสำคัญเกือบทั้งหมดของเชียงใหม่ ได้แก่ อำเภอเมือง แม่ริม สันทราย ดอยสะเก็ด สันกำแพง ลำปาง หางดง สันป่าตอง และจอมทอง ส่วนอำเภอที่เหลือได้กระจายไปตามที่ราบระหว่างหุบเขาทางเหนือ ได้แก่ อำเภอแม่แตงพร้าว เชียงดาว ฝางและแม่อาย ทางตะวันตก ได้แก่ อำเภอสะเมิง และแม่แจ่ม ส่วนทางใต้ ได้แก่ อำเภอฮอด ดอยเต่า และอมก๋อย

เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศ และลักษณะพื้นผิวดังกล่าว บริเวณที่ราบเชียงใหม่ ลำพูน ทางตะวันออกของจังหวัด จึงเป็นที่ราบขนาดใหญ่ ที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของภาคเหนือตอนบน เป็นแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานชุมชนที่สำคัญในอดีตถึงปัจจุบัน

3.2 การคมนาคมขนส่ง

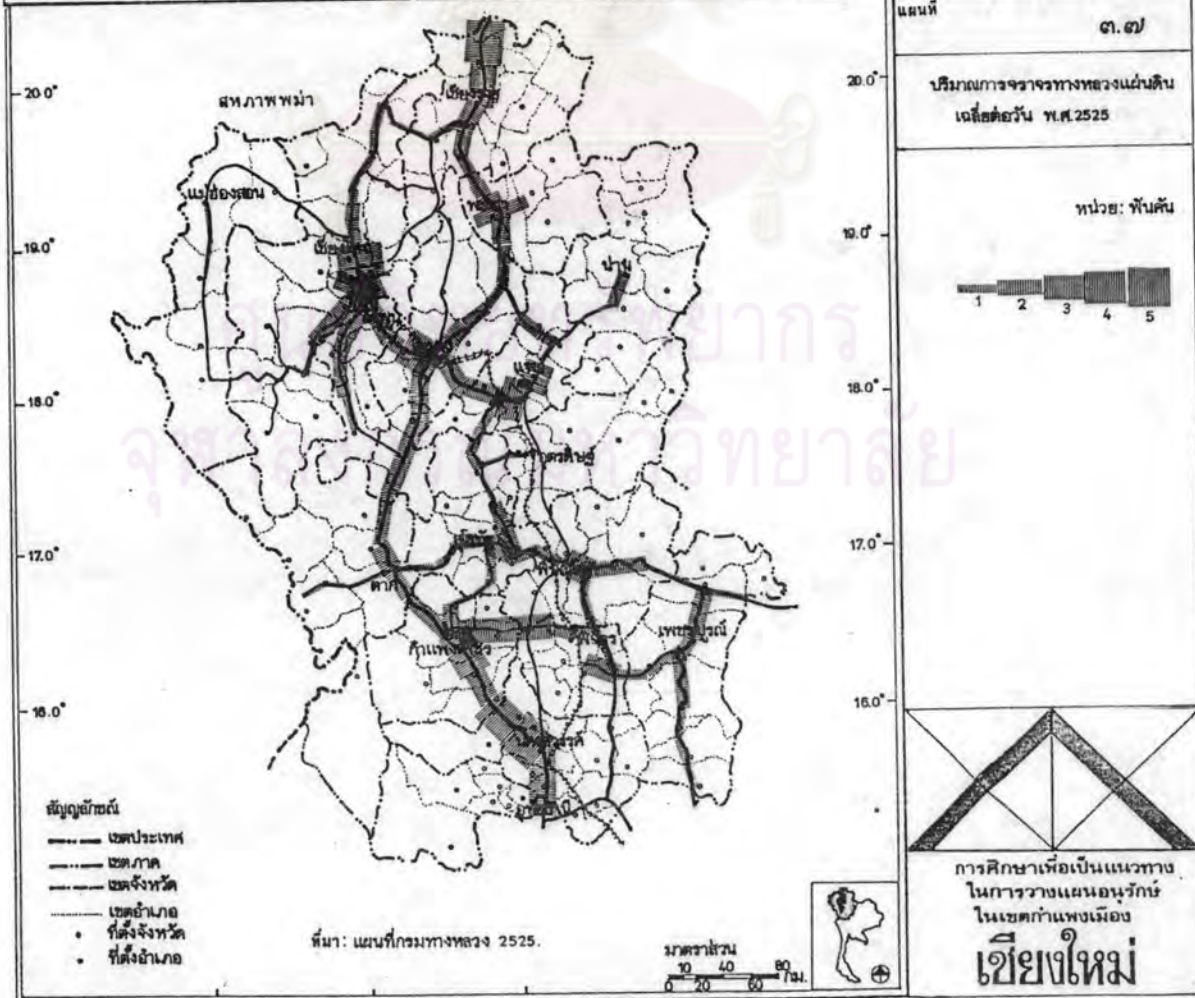
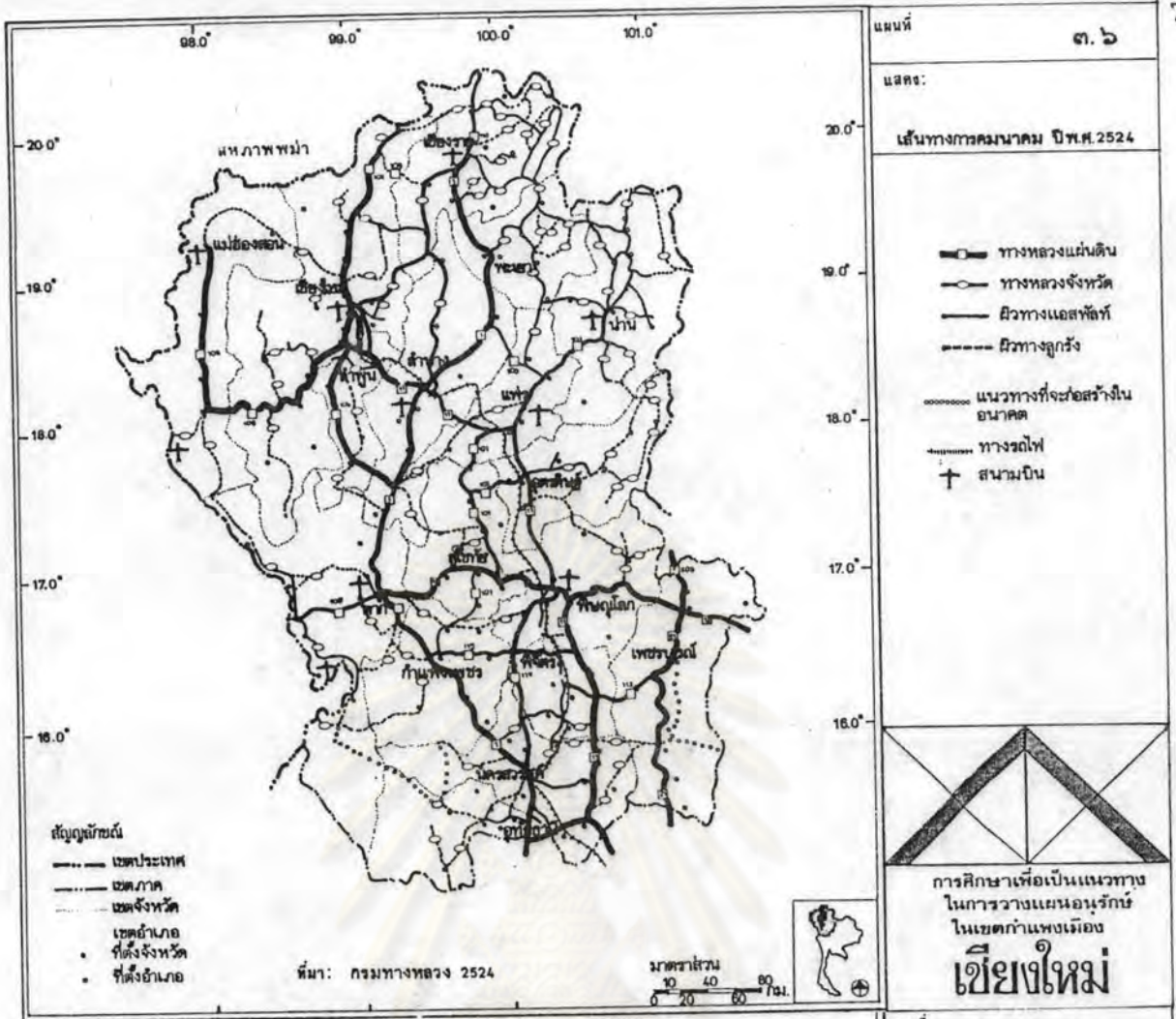
1) ภาคเหนือ

การคมนาคมขนส่งภายในภาคและระหว่างภาคขึ้นกับภาคเหนือ จะทำได้หลายทาง ทั้งทางรถยนต์ รถไฟ และเครื่องบิน เส้นทางถนนเป็นเส้นทางที่ใช้ติดต่อได้ทั่วทั้งหมดและมีส่วนที่ติดต่อกับภาคอื่น ๆ ทางหลวงแผ่นดินที่สำคัญ ได้แก่

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (พหลโยธิน) เป็นเส้นทางหลักของภาคที่เชื่อมชุมชนต่าง ๆ ภายในภาคได้มากที่สุด และเป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างภาคกลางกับภาคเหนือ มีเส้นทางเริ่มจากกรุงเทพฯ - นครสวรรค์ - กำแพงเพชร - ตาก - ลำปาง - พะเยา - เชียงราย

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 เชื่อมกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ที่จังหวัดสาป่าง ไปสาปูน และเชียงใหม่
- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 เป็นเส้นทางซึ่งเชื่อมต่อระหว่างชุมชนในภาคเหนือตอนล่างไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเปิดขึ้นใช้ไม่นานมานี้ ช่วยให้การติดต่อภาคเหนือกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือทำได้โดยไม่ต้องอ้อมมาผ่านกรุงเทพฯ ดังเช่นในอดีต เริ่มจาก ตาก-สุโขทัย-พิษณุโลก-หล่มสัก (จ. เพชรบูรณ์) - ชุมแพ (จ. ขอนแก่น) - ขอนแก่น
- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 21 เป็นเส้นทางหนึ่งเชื่อมต่อภาคเหนือตอนล่าง บริเวณจังหวัดเพชรบูรณ์กับภาคกลาง เนื่องจากบริเวณนี้เป็นที่ราบระหว่างภูเขา ไม่สะดวกที่จะติดต่อกับชุมชนอื่นจึงต้องมีเส้นทางที่สร้างขึ้นโดยเฉพาะ โดยตัดถนนขนานไปกับแม่น้ำป่าสัก เริ่มแยกจากทางหลวงหมายเลข 1 ที่จังหวัดสระบุรี-ชัยบาดาล (จ. สระบุรี) - วิเชียรบุรี (จ. เพชรบูรณ์) หนองไผ่-เพชรบูรณ์-หล่มสัก
- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 เริ่มจากจังหวัดกำแพงเพชร-สุโขทัย-สระบุรี-แพร่-น่าน
- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 เป็นเส้นทางไปสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยผ่านทางจังหวัดเชียงใหม่

บริเวณที่มีปริมาณการจราจรสูงที่สุดของภาคเหนือ คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงระหว่างเทศบาลเมืองนครสวรรค์ มีปริมาณการจราจรสูงที่สุดถึง 5,998 คันต่อวัน เนื่องจากเป็นจุดเชื่อมต่อภาคเหนือกับภาคกลาง และเป็นจุดเชื่อมต่อเส้นทางที่กระจายไปในพื้นที่ภายในภาค นครสวรรค์จึงเป็นศูนย์กลางหรือชุมทางการคมนาคมทางถนน บริเวณที่มีปริมาณการจราจรรองลงมาได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 ระหว่าง เชียงใหม่ สาปูน และสาป่าง นอกจากนี้จะมีปริมาณการจราจรสูงเป็นช่วง ๆ ตามที่ตั้งชุมชนเมืองหรือเทศบาล ยกเว้นเทศบาลที่อยู่ลึกเข้าไปตอนใน หรืออยู่ใกล้ชายแดนจะมีปริมาณการจราจรต่ำ ยกเว้นบริเวณชายแดนด้านเหนือในจังหวัดเชียงราย ที่มีเส้นทางติดต่อกับพม่า บริเวณที่มีปริมาณการจราจรสูงจะมีความสำคัญกว่าบริเวณที่มีการจราจรต่ำ

การคมนาคมขนส่งอีกทางหนึ่งคือ ทางรถไฟ แม้เส้นทางรถไฟจะมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถติดต่อกันได้ทั่วถึงทุกชุมชน กล่าวคือ มีเทศบาล 11 แห่ง จาก 24 แห่ง ในภาคเหนือ ที่มีเส้นทางรถไฟผ่าน แต่รถไฟก็เป็นการคมนาคมที่สำคัญแบบหนึ่ง โดยเฉพาะการขนส่งสินค้า เส้นทางรถไฟเริ่มจากกรุงเทพฯ-นครสวรรค์-ชุมแสง-บางมูลนาก-ตะพานหิน-พิจิตร-พิษณุโลก-อุตรดิตถ์-ลำปาง-ลำพูน และไปสิ้นสุดที่เชียงใหม่ โดยมีทางแยกเข้าสู่สวรรค์โลกจังหวัดสุโขทัย ที่สถานีชุมทางบ้านดาราในเขตจังหวัดอุตรดิตถ์

นอกจากนี้ ภาคเหนือยังมีการคมนาคมติดต่อกันทาง เครื่องบิน มีสนามบินกระจายอยู่ทั่วไปในภาคเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเหนือตอนบน มีสนามบินอยู่ที่ อ.แม่สะเรียง และ อ.เมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ น่าน อ.แม่สอด และ อ.เมือง จังหวัดตาก และที่พิษณุโลก โดยเฉพาะสนามบินที่จังหวัดเชียงใหม่ มีฐานบินทำอากาศยานนานาชาติ ปัจจุบันมีเที่ยวบินไปยังฮ่องกง สิงคโปร์ และโอซาก้า โดยตรงทุกวัน สนามบินที่มีความสำคัญรองลงมาได้แก่ สนามบินที่จังหวัดพิษณุโลก และลำปาง

จะเห็นได้ว่า เชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางการคมนาคมทั้งทางรถยนต์ รถไฟ และ เครื่องบิน ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศด้วย

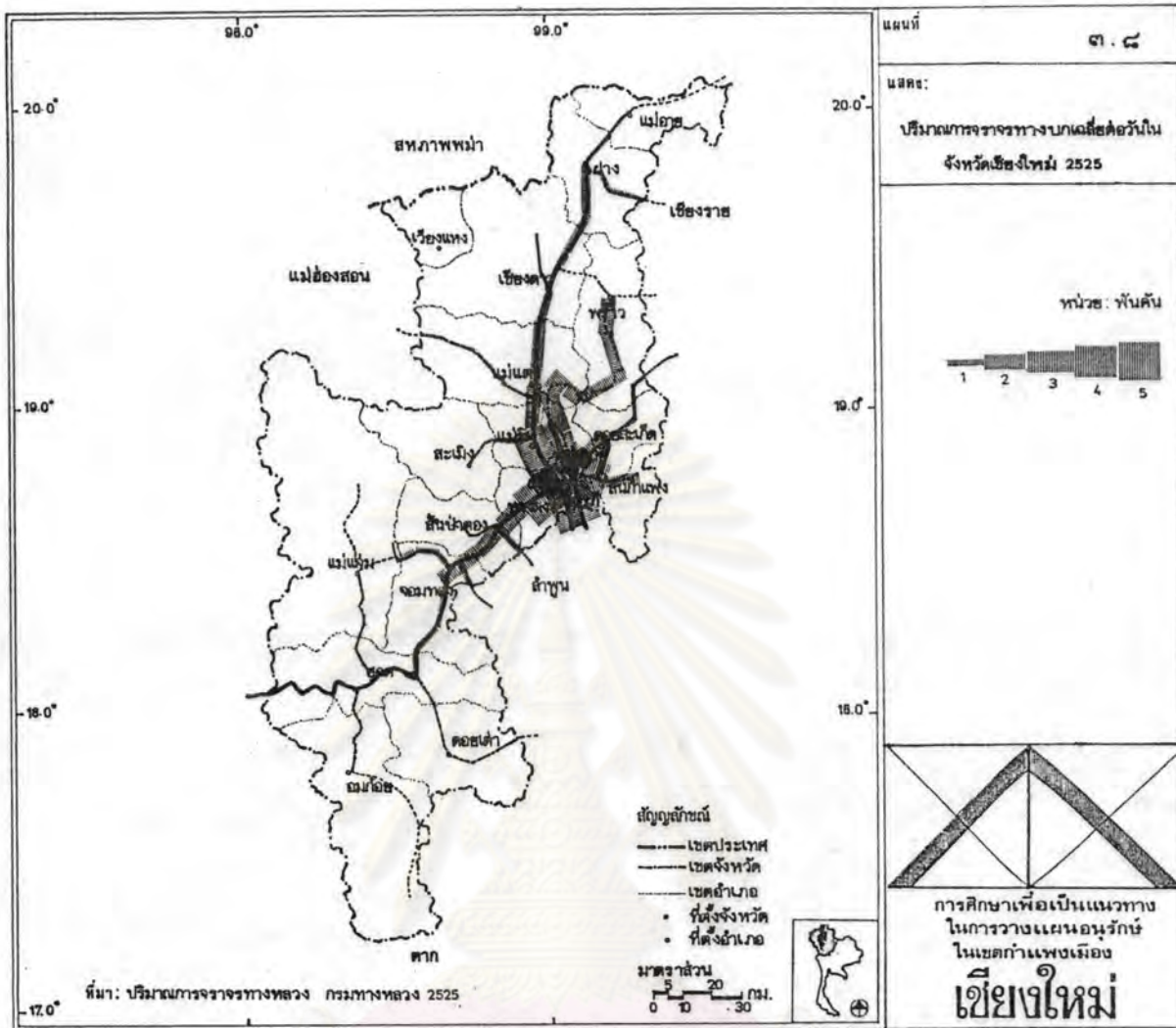
2) จังหวัดเชียงใหม่

การคมนาคมติดต่อระหว่างเชียงใหม่กับจังหวัดอื่นกระทำไปทั้งทางรถยนต์ รถไฟ และ เครื่องบิน ดังกล่าวมาแล้ว ส่วนการติดต่อภายในจังหวัด มีเส้นทางถนนจากอำเภอต่าง ๆ เข้ามาสู่เมืองเชียงใหม่ โดยเฉพาะอำเภอโดยรอบที่ถนนอยู่ในสภาพดีมาก การติดต่อกับเมืองเชียงใหม่สะดวกสบายและใช้เวลาไม่มากนัก เช่น แม่ริม แม่แตง ทางเหนือ สันทราย ดอยสะเก็ด และสันกำแพง ทางตะวันออก ลำปาง หางดง สันป่าตอง ตลอดจนจังหวัดลำพูน ทางด้านทิศใต้ด้วย

(ก) เส้นทางเดินรถประจำทาง จังหวัดเชียงใหม่มีเส้นทางเดินรถประจำทางโดยรถยนต์โดยสาร 4 หมวด เป็นรถยนต์โดยสารประจำทางภายในเมือง รถยนต์โดยสารประจำทางระหว่างกรุงเทพฯ-เชียงใหม่ ระหว่างเมืองเชียงใหม่กับจังหวัดอื่น ๆ และระหว่างเชียงใหม่กับอำเภอ หมู่บ้านใกล้เคียง นอกจากนี้ยังมีเส้นทางกาขนล่งด้วยรถขนาดเล็กด้วย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- เส้นทางรถยนต์โดยสารประจำทางหมวด 1 ภายในเขตเมือง
เชียงใหม่ มี 4 เส้นทาง โดยมีบริษัทเชียงใหม่ไทยเดินรถ จำกัด เป็นผู้ได้รับอนุญาตประกอบ
การ อัตราค่าโดยสาร 2 บาทตลอดสาย ปัจจุบันไม่ได้รับความนิยมจากประชาชนเท่าใดนัก
เนื่องจากความล่าช้า
- เส้นทางรถยนต์โดยสารประจำทางหมวด 2 มี 2 เส้นทาง จาก
กรุงเทพฯถึงเชียงใหม่ โดยบริษัทขนส่งจำกัด เป็นผู้ได้รับอนุญาตการประกอบการ มีรถประกอบ
การตามข้อกำหนด 137 คัน และรถปรับอากาศของบริษัททัวร์อีก 10 กว่าทัวร์ ที่เข้าร่วมกับ
บขส.แล้ว ปัจจุบันเป็นทางที่ได้รับความนิยมมากที่สุดสำหรับการติดต่อระหว่างเชียงใหม่-
กรุงเทพฯ
- เส้นทางรถยนต์โดยสารประจำทางหมวด 3 มี 14 เส้นทาง
เป็นเส้นทางจากจังหวัดต่าง ๆ (ยกเว้นกรุงเทพฯ) มาสู่จังหวัดเชียงใหม่ มีผู้ประกอบการ
รวม 5 ราย
- เส้นทางรถยนต์โดยสารประจำทางหมวด 4 มี 8 เส้นทาง เป็น
เส้นทางจากอำเภอ หมู่บ้านใกล้เคียงมาสู่จังหวัดเชียงใหม่ มีผู้ประกอบการรวม 5 ราย
- เส้นทางขนส่งด้วยรถยนต์เล็ก เป็นเส้นทางจากชนบท หมู่บ้าน
สู่อำเภอ จังหวัด จำนวน 29 เส้นทางใหญ่ และอีก 50 เส้นทางย่อย มีผู้ประกอบการ 3
ราย คือ สหกรณ์นครลานนา ได้รับอนุญาตในเขตเทศบาลรวม 8 เส้นทาง และสหกรณ์นคร
เชียงใหม่เดินรถ จำกัด สหกรณ์เดินรถสันกำแพง จำกัด ได้รับอนุญาตนอกเขตเมืองรวม 12
เส้นทาง

ปัจจุบันเชียงใหม่มีสถานีขนส่ง 2 แห่ง ที่ถนนสันนาคีฟ้า ต.ช้างเผือก
และอยู่บนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 เป็นถนนไฮเวย์รอบนอกเมือง ใกล้กับศาลคดีเด็ก
และเยาวชน ต.วัดเกตต์ อีก 1 แห่ง ปริมาณการจราจรในเขตจังหวัดยังคงมีความหนาแน่น
มากที่สุดในเมืองเชียงใหม่ และทางที่ใช้ติดต่อกับอำเภอโดยรอบ โดยเฉพาะช่วงแม่ริม-
เชียงใหม่ และหางดง-เชียงใหม่ มีปริมาณการจราจรสูงมาก คือเกินกว่า 5,000 คันต่อวัน
อำเภอที่อยู่ห่างไกลออกไปมีปริมาณการจราจรน้อยลงตามลำดับ

(ข) ทางรถไฟ เชียงใหม่ติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงในภาคเหนือด้วยทางรถไฟหลายจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดที่ติดต่อกับทางรถยนต์ไม่สะดวกสบายเท่าจะได้รับความนิยมาจากประชาชนมาก ส่วนการติดต่อกับกรุงเทพฯ มีรถไฟออกจากเชียงใหม่วันละ 3 ขบวน เป็นรถเร็ว 2 ขบวน และรถด่วน 1 ขบวน โดยมีรถไฟจากกรุงเทพฯมาถึงวันละ 3 ขบวน เช่นเดียวกัน การติดต่อกับกรุงเทพฯโดยทางรถไฟเป็นที่นิยมมากอีกทางหนึ่ง โดยเฉพาะในช่วงเทศกาล หรือฤดูการท่องเที่ยว การใช้บริการรถไฟต้องจองล่วงหน้า เป็นเวลานาน ๆ และรถไฟมักจะแน่นมาก เช่น เทศกาลตรุษจีน หรือสงกรานต์ เป็นต้น

(ค) ทางเครื่องบิน เป็นการติดต่อกับจังหวัดอื่น ๆ เช่นเดียวกับทางรถไฟ เป็นทางที่สะดวกสบายและใช้เวลาน้อยที่สุด ทั้งด้านบริการผู้โดยสารและการขนส่งสินค้า จังหวัดที่ติดต่อกับทางเครื่องบินได้ในภาคเหนือ คือ แม่ฮ่องสอน เชียงราย แพร่ น่าน ลำปาง พะเยา และสามารถเดินทางเข้ากรุงเทพฯโดยตรง โดยใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง

นอกจากนี้ยังเดินทางจากเชียงใหม่ไปต่างประเทศโดยตรง เช่น อองกง สิงคโปร์ และ โอฮาเก้ เป็นต้น

3.3 การกระจายตัวประชากร

1) ภาคเหนือ

(ก) ประชากรระดับจังหวัด ภาคเหนือมีประชากรในปี 2526 ทั้งหมด 10,105,985 คน (กองทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย) คิดเป็นร้อยละ 20.41 ของประชากรทั้งประเทศ จำนวนประชากรในภาคเหนือตอนล่างมีสูงกว่าภาคเหนือตอนบนเล็กน้อย คือ คิดเป็นร้อยละ 52.91 ของประชากรภาคเหนือ จังหวัดที่ประชากรมากที่สุดและมีจำนวนประชากรมากกว่า 1 ล้านคน 2 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ และนครสวรรค์ มีประชากรทั้งจังหวัด 1,232,967 และ 1,008,236 คน ตามลำดับ ส่วนจังหวัดที่มีประชากรน้อยที่สุด ได้แก่ อุทัยธานี ในภาคเหนือตอนล่างมีประชากร 276,369 คน และจังหวัดแม่ฮ่องสอนในภาคเหนือตอนบน มีประชากรเพียง 144,936 คน ซึ่งน้อยกว่าจำนวนประชากรในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่เพียงแห่งเดียวในปีเดียวกัน

สัดส่วนของประชากรเมืองต่อประชากรชนบทเมื่อคิดประชากรในเขตเทศบาลเป็นประชากรเมือง ของทั้งภาคคิดเป็น 1 ต่อ 12.8 คน โดยภาคเหนือตอนล่างมีสัดส่วนประชากรเมืองมากกว่าภาคเหนือตอนบน คือมีประชากรเมือง 1 คน ต่อประชากรชนบท 11.3 คน ขณะที่ภาคเหนือตอนบนมีประชากรชนบทถึง 14.9 คน ในสัดส่วนเดียวกัน

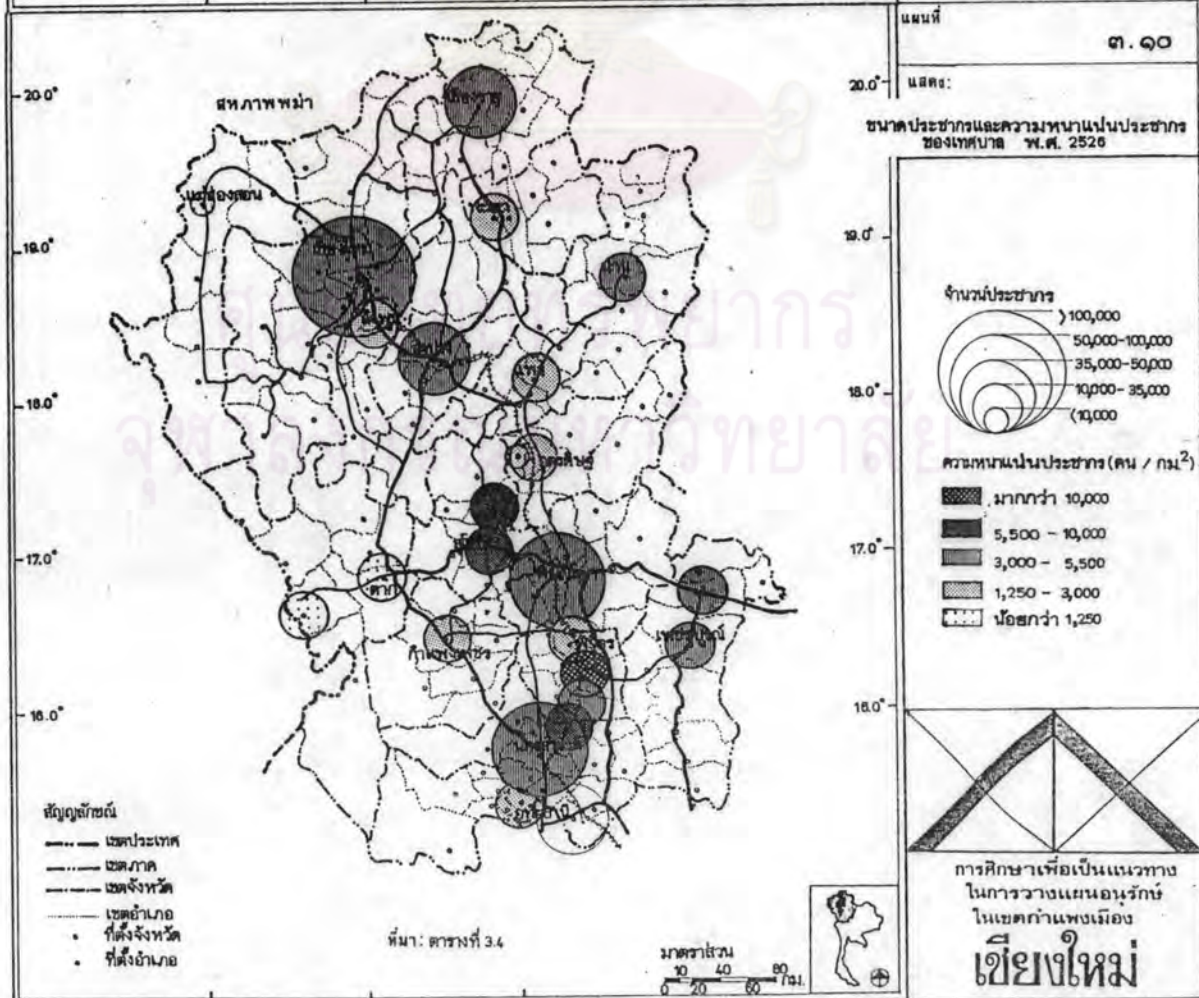
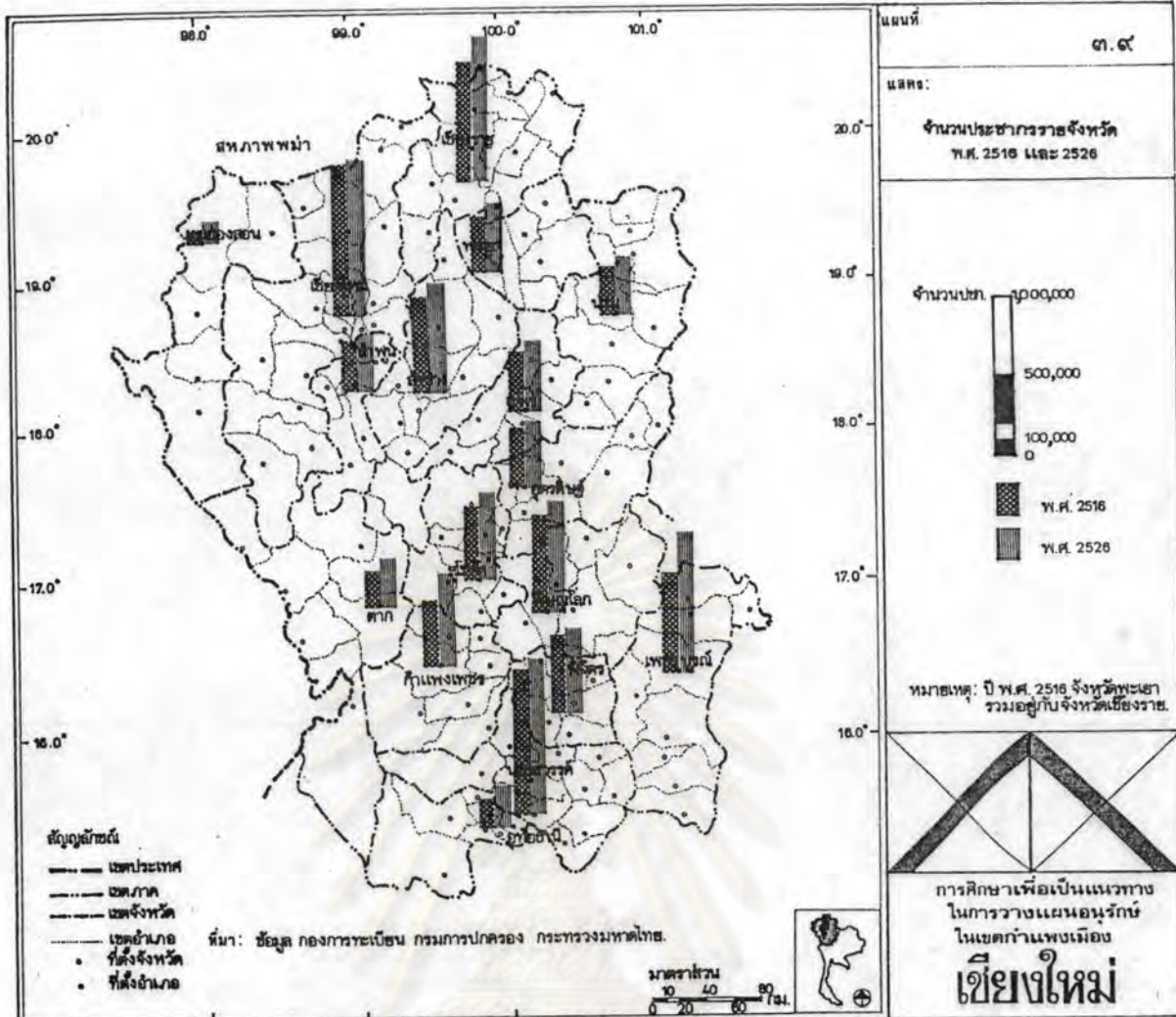
เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรในแต่ละจังหวัด จำนวนเพิ่มของประชากรระหว่าง พ.ศ. 2516-2526 นั้นมีมากที่สุดในช่วงจังหวัดเพชรบูรณ์ กำแพงเพชร เชียงราย และเชียงใหม่ ซึ่งมีค่าร้อยละ 15.39 11.17 10.60 และ 9.71 ตามลำดับ โดยเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรเดิมที่มีอยู่ในแต่ละจังหวัดนั้น จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีอัตราเพิ่ม (Relative Change) ถึง 49.57% เนื่องจากประชากรในจังหวัดเดิมมีจำนวนน้อย เช่นเดียวกับจังหวัดอุทัยธานี ส่วนจังหวัดกำแพงเพชร (42.61%) เพชรบูรณ์ (40.20%) และเชียงราย (22.41%) ยังคงมีอัตราการเพิ่มประชากรสูง เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรที่มีอยู่เดิม (ดูรายละเอียดในตารางที่ 3.2 ภาคผนวก ก.)

โดยมีข้อสังเกตว่ากำแพงเพชร และเพชรบูรณ์ น่าจะเป็นการขยายตัวเพิ่มประชากรในภาคเกษตรกรรมมากกว่า ตามลักษณะโครงสร้างการผลิต (GPP) ของจังหวัดที่มีความสำคัญภาคปศุกรรม ดังจะกล่าวถึงต่อไปในข้อ 3.4 ซึ่งแตกต่างจากเชียงใหม่ที่มีความสำคัญในภาคตติยกรรมหรือสาขาการบริการ นอกจากนี้ในการศึกษาถึงระบบชุมชนที่จะกล่าวถึงต่อไปในหัวข้อนี้ จังหวัดทั้งสองก็ไม่ได้มีเทศบาลหรือเมืองที่มีความสำคัญมากนัก ขณะที่เชียงใหม่มีเทศบาลที่มีความสำคัญสูงสุดในภาค และจากการศึกษาเรื่องการย้ายถิ่นและการเพิ่มตามธรรมชาติของประชากรในภาคเหนือ โดย คูทธิณี ตมนตรี (2524) พบว่า การเพิ่มประชากรของจังหวัดในภาคเหนือนั้นเป็นการเติบโตตามธรรมชาติมากกว่าการย้ายถิ่น และการย้ายถิ่นของประชากรนั้นมักเป็นไปภายในอนุภาค คือ ภาคเหนือตอนบนหรือตอนล่างมากกว่าที่ย้ายข้ามอนุภาค โดยมีข้อสังเกตว่าเป็นการย้ายถิ่นระหว่างชนบทกับชนบทมากกว่า จากชนบทสู่เมือง ซึ่งเป็นลักษณะของการย้ายถิ่นเพื่อหาที่ทำกิน

จะเห็นได้ว่า เชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีประชากรมากที่สุด มีสัดส่วนประชากรเมืองต่อประชากรชนบท 1 ต่อ 12.21 คน แต่เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนเพิ่มหรืออัตราการเติบโตของประชากรกับจังหวัดอื่น ๆ ภายในภาคแล้ว ยังมีอัตราต่ำกว่า ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่เพาะปลูกมีจำกัด คือ มีร้อยละ 11 ของพื้นที่จังหวัด มีการใช้ที่ดินทางการเกษตรอย่างหนาแน่น มีสัดส่วนประชากรต่อพื้นที่เพาะปลูกสูงมาก จึงค่อนข้างจะเริ่มอึดตัวต่อการรับประชากร ต่างกับจังหวัดในภาคเหนือตอนล่างที่มีพื้นที่เพาะปลูกมากกว่า เช่น สัดส่วนพื้นที่เพาะปลูกต่อพื้นที่จังหวัด ใน พ.ศ. 2521 ของนครสวรรค์มีถึงร้อยละ 72.4 เพชรบูรณ์ร้อยละ 53.0 และพิษณุโลกร้อยละ 42.4 เป็นต้น (คูทธิณี ตมนตรี 2524:43) และมีระบบการชลประทานที่ดี จึงมีความสามารถในการรองรับประชากรได้ดีกว่า

(ข) ประชากรในเขตเมืองหรือเขตเทศบาล ภาคเหนือมีประชากรในเขตเทศบาลในปี 2526 ทั้งหมด 791,849 คน โดยมีเทศบาลที่เพิ่มขึ้นจากปี 2526 หนึ่งแห่ง คือ เทศบาลตำบลตากสินในจังหวัดนครสวรรค์ เมื่อแบ่งตามขนาดหรือจำนวนประชากรในเทศบาล เทศบาลนครเชียงใหม่เป็นเทศบาลที่ใหญ่ที่สุดและมีประชากรมากกว่า 1 ล้านคนเพียงแห่งเดียว คือมีประชากรถึง 1,504,999 คน ทั้งนี้ได้มีการขยายเขตเทศบาลในปี พ.ศ. 2526 (ดูรายชื่อเทศบาลตาราง 3.3 ภาคผนวก ก.) เทศบาลที่มีขนาดรองลงไปคือ

เทศบาลเมืองนครสวรรค์ และเทศบาลเมืองพิษณุโลก ซึ่งมีประชากรมากกว่า 50,000 คน เพียง 2 แห่ง มีจำนวนประชากร 95,128 และ 72,052 คน ตามลำดับ เทศบาลที่อยู่ในกลุ่มขนาดรองลงมา ได้แก่ เทศบาลเมืองลำปาง เมืองเชียงราย และเทศบาลตำบลตากสิน และเทศบาลที่มีขนาดเล็กที่สุด 2 แห่ง มีประชากรไม่ถึง 10,000 คน คือ เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน (6,035 คน) และเทศบาลตำบลศรีทรมมาศ (4,142 คน) ตามลำดับ โดยเทศบาลตำบลศรีทรมมาศมีขนาดเล็กกว่าเทศบาลที่ใหญ่ที่สุด คือ เทศบาลนครเชียงใหม่ ประมาณ 36 เท่า เมื่อแบ่งกลุ่มตามขนาดประชากรเทศบาลแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม เทศบาลส่วนใหญ่จะมีประชากรในกลุ่ม 10,000-35,000 คน (ดูตาราง 3-4 ภาคผนวก ค. และแผนที่ 3.10)

นอกจากขนาดประชากรในเขตเทศบาลแล้ว เราอาจพิจารณาเปรียบเทียบความหนาแน่นประชากรในเขตเทศบาลประกอบด้วย ทั้งนี้เทศบาลแต่ละแห่งมีพื้นที่ที่มีขนาดแตกต่างกันมาก ตั้งแต่ต่ำสุดคือ 1.345 ตารางกิโลเมตร ของเทศบาลตำบลสะพานหิน จนถึงสูงที่สุด คือ 72.72 ตารางกิโลเมตร ของเทศบาลเมืองตาก ความหนาแน่นเฉลี่ยของประชากรในเทศบาลภาคเหนือปี 2526 เป็นประมาณ 2,503 คนต่อตารางกิโลเมตร แบ่งกลุ่มตามความหนาแน่นประชากรเทศบาลแบ่งเป็น 5 กลุ่มเช่นกัน

เทศบาลที่อยู่ในกลุ่มที่มีความหนาแน่นสูง คือ มากกว่า 10,000 คน และมากกว่า 5,500 คนต่อตารางกิโลเมตร เป็นเทศบาลขนาดเล็ก พื้นที่น้อย ได้แก่ ตะพานหิน ชุมแสง สุโขทัย และสวรรค์โลก ตามลำดับ ส่วนเทศบาลนครเชียงใหม่ มีความหนาแน่นค่อนข้างสูง คือ อยู่ในกลุ่มความหนาแน่น 3,000-5,500 (3,717) คนต่อตารางกิโลเมตร เช่นเดียวกับเทศบาลขนาดค่อนข้างใหญ่อีก 4 แห่ง ได้แก่ นครสวรรค์ พิษณุโลก เชียงราย และลำปาง ที่เหลือเป็นเทศบาลขนาดเล็กที่มีความหนาแน่นปานกลางค่อนข้างสูง ความหนาแน่นปานกลางและความหนาแน่นต่ำ

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นของประชากรในเขตเทศบาล จะเห็นว่าแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่มีความหนาแน่นลดลง เนื่องจากมีการขยายเขตเทศบาล กลุ่มที่มีความหนาแน่นค่อนข้างคงที่คือ เพิ่มหรือลดเพียงเล็กน้อยและกลุ่มที่มีความหนาแน่นเพิ่มขึ้นมากกว่า 1,000 คนต่อตารางกิโลเมตรขึ้นไป กลุ่มแรกมักเป็น

เทศบาลขนาดใหญ่ มีความหนาแน่นสูงมาก่อน เมื่อมีการขยายเขตออกไป ทำให้ค่าเฉลี่ยความหนาแน่นลดลง เช่น เชียงราย เชียงใหม่ นครสวรรค์ ส่วนเทศบาลนครรองลงมาเกิดปรากฏการณ์แบบเดียวกัน เช่น กำแพงเพชร ตาก พิจิตร เพชรบูรณ์ และอุตรดิตถ์ เป็นต้น กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มเทศบาลที่ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงประชากรหรือพื้นที่เทศบาลมากนัก ความหนาแน่นประชากรจึงค่อนข้างคงที่ เทศบาลในกลุ่มนี้ เช่น น่าน พะเยา พิษณุโลก แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน และอุทัยธานี เป็นต้น และกลุ่มที่ 3 เป็นเทศบาลที่มีพื้นที่น้อยและไม่มีการขยายพื้นที่เป็นเวลานานทำให้ค่าความหนาแน่นของประชากรใน พ.ศ. 2526 เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2516 มาก ได้แก่ ตะพานหิน ลือชัย และสวรรค์โลก

ส่วนการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรของเทศบาลในภาคเหนือ เมื่อคิดโดยจำนวนแล้ว เทศบาลที่มีประชากรเพิ่มมากที่สุดมากกว่า 40,000 คน คือ นครสวรรค์ และเชียงใหม่ และเทศบาลที่มีการเพิ่มประชากรรองลงมาได้แก่ เชียงราย อุตรดิตถ์ เพชรบูรณ์ และสวรรค์โลก ตามลำดับ ซึ่งเทศบาลที่มีการเติบโตมากเหล่านี้ต่างก็มีการปรับปรุงขยายเขตเทศบาลออกไปทั้งสิ้น ยกเว้นเทศบาลเมืองสวรรค์โลก และจากการศึกษาของ ศุภรณี ตมตรี พบว่าสาเหตุการเติบโตประชากรเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับประชากรในระดับจังหวัด สำหรับการย้ายถิ่นมีผลต่อการเติบโตของเทศบาลเพียงบางแห่ง แต่ก็มีผลมากพอที่จะทำให้เทศบาลดังกล่าวมีอัตราการเพิ่มสูงกว่าเทศบาลอื่นๆ เช่น กำแพงเพชร หล่มสัก และมีส่วนทำให้เทศบาลบางแห่งมีอัตราการเพิ่มต่ำ เช่น ตะพานหิน บางมูลนาก ชุมแสง และลำปาง เป็นต้น นอกจากนี้อัตราเพิ่มประชากรในเขตเทศบาลทั่วไปมีแนวโน้มสูงกว่าอัตราเพิ่มประชากรในระดับจังหวัดหรือในพื้นที่ชนบทด้วย

(ค) ระบบชุมชน จากการศึกษาเรื่องประชากรที่ผ่านมาต่างบ่งบอกถึงความสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ และเทศบาลนครเชียงใหม่ ในระดับภาค นอกจากนี้ผู้ศึกษาอื่น ๆ ที่ศึกษาถึงความสำคัญของชุมชนของเทศบาลในภาคเหนือต่างก็ได้ผลออกมาตรงกันว่าเทศบาลเมืองนครเชียงใหม่ เป็นเทศบาลที่มีความสำคัญสูงสุด เป็นศูนย์กลางระดับภาค (ดูรายละเอียดใน ลู่ชาติ ผิงงาม : 2526, ศุภรณี ตมตรี : 2524 และ ลัดดาภรณ์วิชัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 2527) เป็นศูนย์กลางที่มีค่าความสำคัญสูงกว่าเทศบาลอื่นอย่างมาก เป็นศูนย์กลางในทุก ๆ ด้าน คือ ด้านการคมนาคม การค้าและบริการ อุตสาหกรรม

การศึกษาและสาธารณสุข เป็นเทศบาลแห่งเดียวที่ให้โอกาสแก่ประชาชนในการศึกษาได้ถึงระดับอุดมศึกษา มีสถานศึกษาระดับอาชีวศึกษาจำนวนมาก มีระดับการบริการด้านสาธารณสุขสูงที่สุดในภาค ประกอบด้วยโรงพยาบาล อุทยานสัตว์ป่า ตลอดจนบุคลากรทางการแพทย์จำนวนมาก หันล้มมีและมีความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา ทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นศูนย์กลางการค้าและบริการทุกประเภท ที่มีเขตตลาดกว้างมากที่สุด และเป็นศูนย์กลางที่มีความสำคัญทางอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตการเกษตร และอุตสาหกรรมบริการของภาคด้วย

จากการศึกษาคำความสำคัญของเทศบาลทั้งหมด เพื่อแบ่งกลุ่ม สามารถแบ่งเป็น 5 กลุ่มดังนี้ (ดูแผนที่ 3.11 ประกอบ)

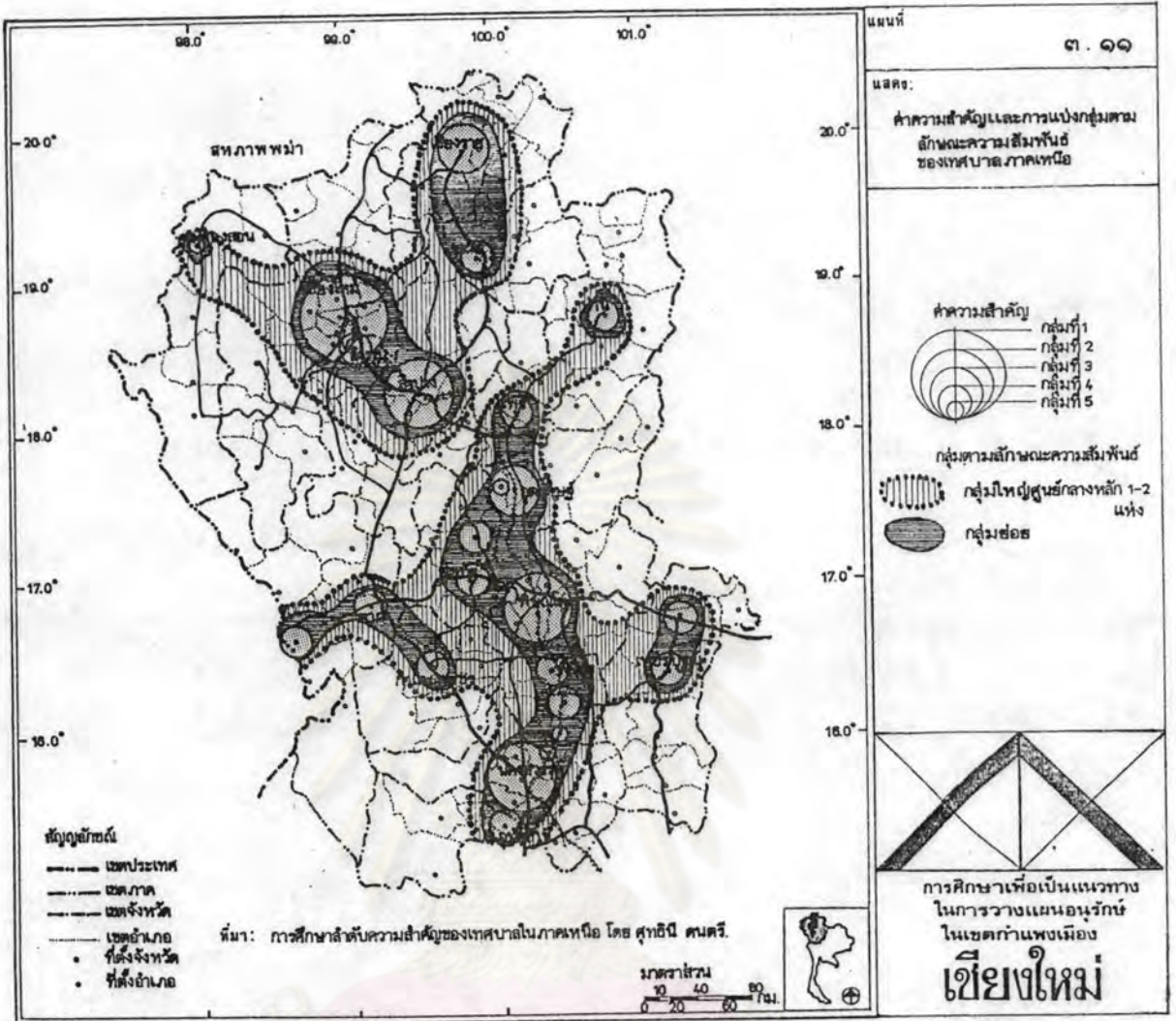
- กลุ่มที่ 1 มีความสำคัญมากที่สุด ได้แก่ เทศบาลนครเชียงใหม่
- กลุ่มที่ 2 มีค่าความสำคัญรองลงมา มี 3 เทศบาล ได้แก่ พิษณุโลก

นครสวรรค์ และลำปาง มีลักษณะเป็นศูนย์กลางการคมนาคม คือ ลำปาง เป็นศูนย์กลางการคมนาคมระหว่างภาคเหนือตอนบน และตอนล่าง ส่วนนครสวรรค์เป็นศูนย์กลางการคมนาคมระหว่างภาคเหนือและภาคกลาง เป็นชุมชนขนาดใหญ่ ที่เป็นศูนย์กลางด้านการค้าบริการ และการอุตสาหกรรม รองจากเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางการศึกษาของอนุภาค มีระดับการศึกษาถึงอาชีวะชั้นสูง และเป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลศูนย์ เทศบาลกลุ่มนี้จึงมีความสำคัญในระดับอนุภาค โดยลำปางเป็นเมืองรองในภาคเหนือตอนบน และพิษณุโลก นครสวรรค์ เป็นเมืองรองในภาคเหนือตอนล่าง

- กลุ่มที่ 3 ค่าความสำคัญค่อนข้างสูง 2 เทศบาล ได้แก่ เชียงรายและอุดรดิตถ์ เป็นเทศบาลที่เริ่มมีความสำคัญมากขึ้น จัดเป็นศูนย์กลางระดับที่ 2

- กลุ่มที่ 4 ประกอบด้วยเทศบาลถึง 14 แห่ง คือ แพร่ กำแพงเพชร ลำพูน พิจิตร ตาก ตะพานหิน พะเยา แม่สอด น่าน ลู่โฮทัย หล่มสัก เพชรบูรณ์ สวรรคโลก และอุทัยธานี นับเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือตอนล่าง เป็นศูนย์กลางระดับกลาง

- กลุ่มที่ 5 เป็นกลุ่มที่มีค่าความสำคัญต่ำที่สุดมี 4 เทศบาล ได้แก่ ชุมแสง บางมูลนาก ศรีพนมมาศ และแม่ฮ่องสอน มีข้อจำกัดทางกายภาพ คือมักจะเข้าถึงไม่สะดวก มีเส้นทางคมนาคมจำกัด เป็นศูนย์กลางการค้าและบริการในท้องถิ่นเท่านั้น ส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งบริการจากศูนย์กลางที่มีความสำคัญกว่า ชุมชนระดับนี้จึงจัดเป็นศูนย์กลางชุมชนที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่นเท่านั้น

และจากการศึกษาความสัมพันธ์ของแต่ละเทศบาล ด้านที่มีลักษณะเหมือนกัน (Physical Regions) ซึ่งได้แก่ลักษณะทางกายภาพเป็นส่วนใหญ่ เช่น ภูมิประเทศ, ลักษณะดินทางการเกษตร, การใช้ที่ดิน, ที่ตั้ง, เส้นทาง, ระยะเวลาในการเดินทาง และพิจารณาความสัมพันธ์จากด้านที่แตกต่างกัน (Functional Regions) เช่น ความสำคัญของเทศบาล ความสัมพันธ์ของ 2 พื้นที่วัดจากจำนวนประชากร (Gravity Model) เป็นต้น (ดูรายละเอียดใน Robert A. Obodho and Peter P.Wall, Periodic Markets, Urbanization and Regional Planning : A Case Study from Western Kenya, P.130-134: 1976. อ้างจาก สุทธิณี ตมศรี 2524 :) สามารถแบ่งกลุ่มตามความสัมพันธ์ซึ่งสองลักษณะได้ลองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ

- กลุ่มภาคเหนือตอนบน เป็นเทศบาลที่มีภูมิประเทศในเขตที่สูง มีป่าไม้มาก มีพื้นที่เพาะปลูกจำกัด เส้นทางคมนาคมมีน้อย เนื่องจากสภาพภูมิประเทศ และมักเป็นจุดปลายทาง

ประกอบด้วย 3 กลุ่มย่อย คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคม และสาธารณูปโภค สาธารณูปการ กลุ่มเชียงราย พะเยา เป็นศูนย์กลางการเกษตรที่สำคัญของภูมิภาค และกลุ่มแม่ฮ่องสอน ซึ่งอยู่ห่างออกไปและมีข้อจำกัดด้านภูมิประเทศ

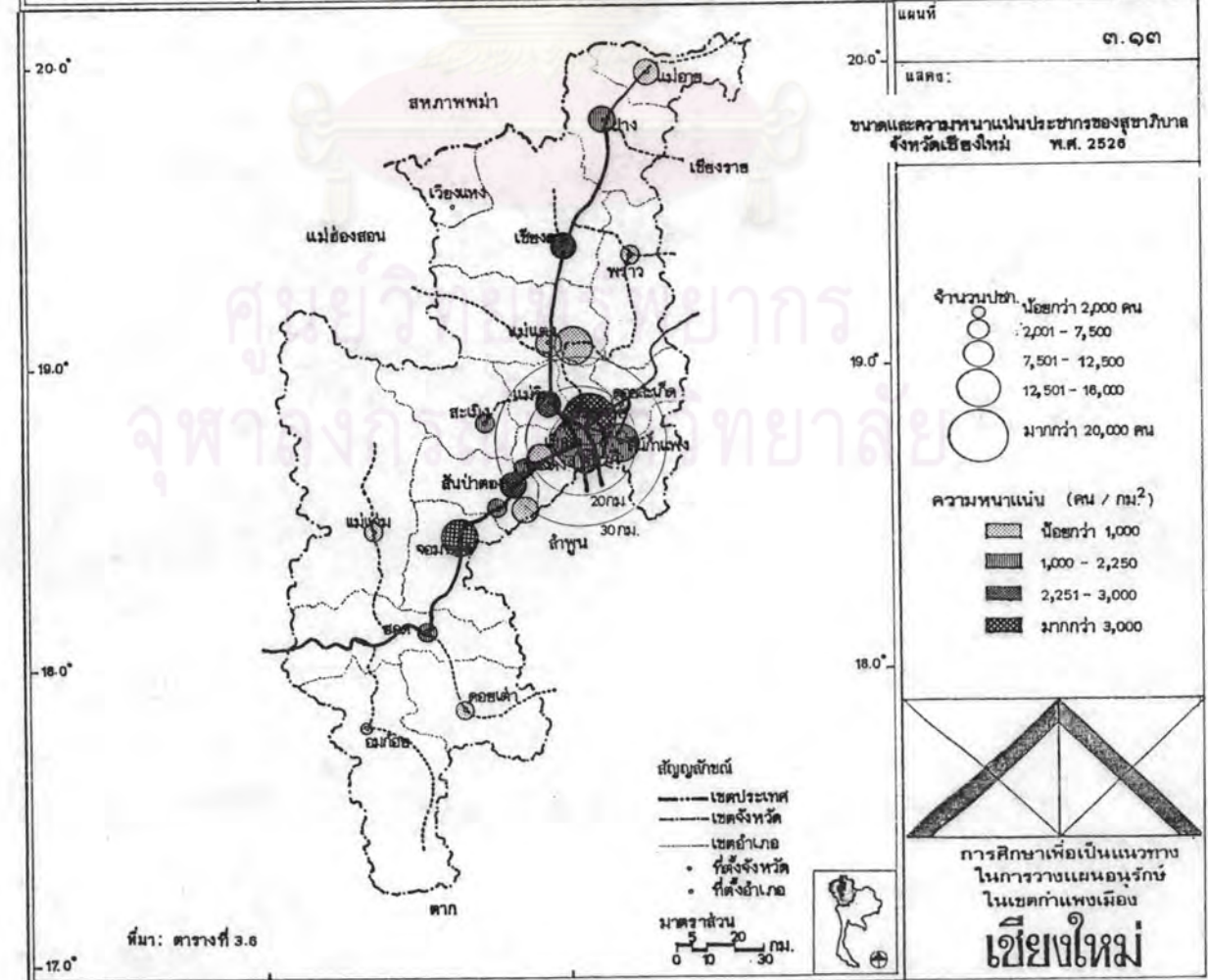
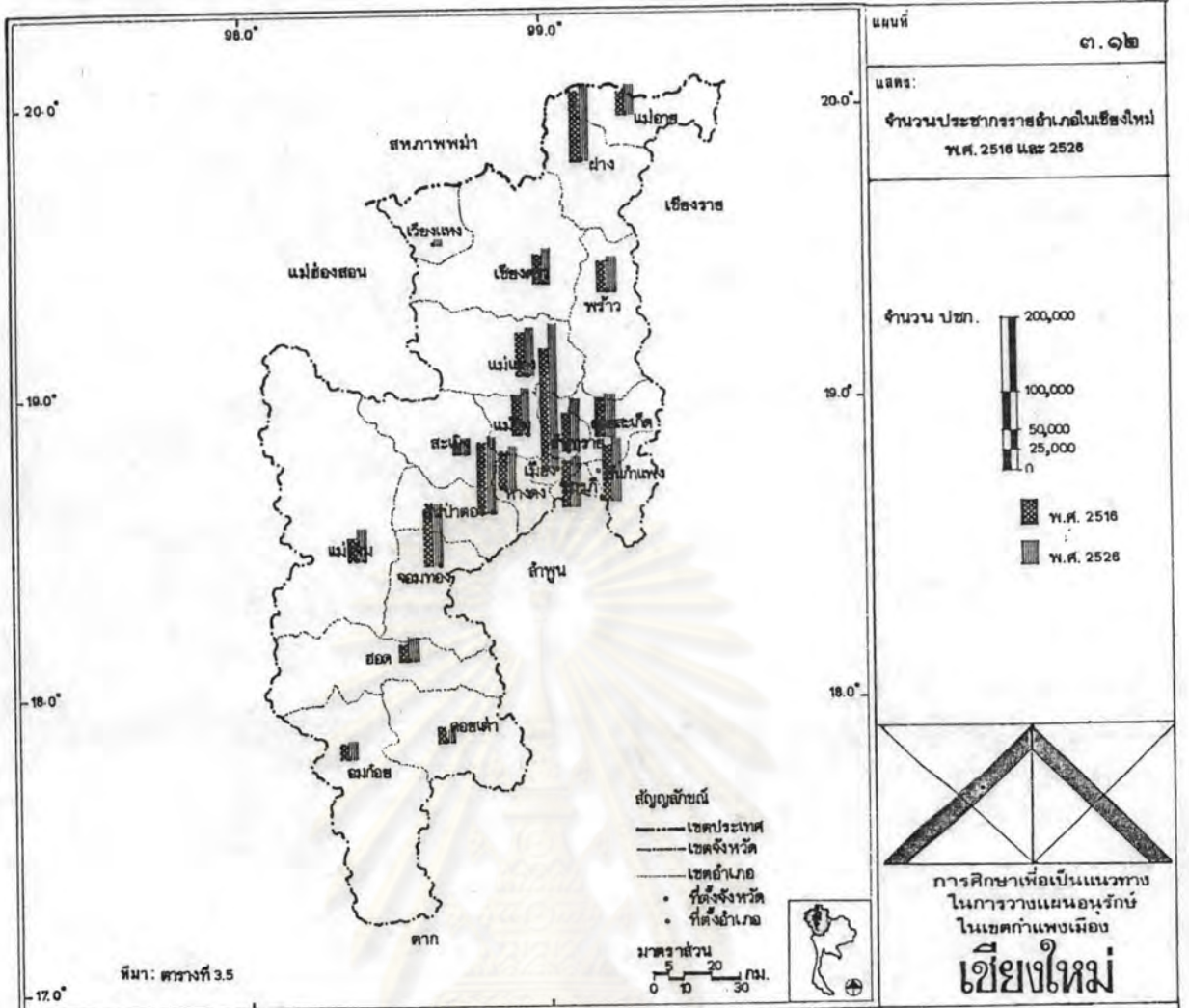
- กลุ่มภาคเหนือตอนล่าง เป็นกลุ่มเทศบาลที่มีพื้นที่รอบนอกส่วนใหญ่เป็นที่ราบที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง มีเส้นทางคมนาคมเข้าถึงได้หลายทาง และตั้งอยู่ใกล้กันมากกว่าในภาคเหนือตอนบน โดยจะเกาะกลุ่มกันอยู่ตามแนวแม่น้ำยม และน่าน มี 4 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มพิษณุโลก นครสวรรค์ เป็นศูนย์กลางที่มีความสำคัญที่สุดในกลุ่ม กลุ่มกำแพงเพชร ตาก กลุ่มเพชรบูรณ์ ซึ่งมีความสำคัญรองลงมา และแยกตัวออกจากกลุ่มแรกตามลักษณะภูมิประเทศและเส้นทาง กลุ่มน่าน เป็นเทศบาลที่มีความสำคัญระดับเมืองรอง แต่ตั้งอยู่ลึกเข้าไปในภูมิภาค แม้จะอยู่ในภาคเหนือตอนบน แต่ก็มีมีความสำคัญกับแพร่และอุตรดิตถ์ด้านเส้นทางคมนาคมมากกว่า จึงจัดอยู่ในกลุ่มภาคเหนือตอนล่าง

2) จังหวัดเชียงใหม่

(ก) ประชากรระดับอำเภอ จังหวัดเชียงใหม่มีประชากรในปี พ.ศ. 2526 ประมาณ 1,232,967 คน กระจายตัวอยู่ใน 19 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ โดยอำเภอเมืองมีประชากรสูงสุด คือ 193,797 คน คิดเป็นร้อยละ 15.72 ของประชากรทั้งจังหวัด อำเภอที่มีประชากรมากรองลงมา คือมีประชากรมากกว่า 1 แสนคน 2 อำเภอ ได้แก่ ฝาง และสันป่าตอง มีประชากร 107,537 และ 105,300 คน ตามลำดับ และอำเภอส่วนใหญ่ที่อยู่ใกล้อำเภอเมืองต่างมีจำนวนประชากรเกินกว่า 50,000 คนทั้งสิ้น อำเภอที่มีประชากรน้อยต่ำกว่า 50,000 คน เป็นอำเภอที่อยู่ห่างไกลอำเภอเมืองออกไป กระจายตัวอยู่ตามที่ราบในหุบเขาต่างๆ เช่น แม่ฮาย เชียงดาว พร้าว แม่แจ่ม ฮอด อมก๋อย ดอยเต่า และกิ่ง อ.เวียงแหง ทั้งนี้ ยกเว้นฝางที่มีประชากรมากเป็นที่ 2 รองจากเชียงใหม่ดังกล่าว อำเภอที่มีประชากรน้อยที่สุด 3 อำเภอ ได้แก่ อมก๋อย ดอยเต่า ละเมิง มีประชากร 24,042 คน 2,0656 คน และ 19,274 คน ตามลำดับ ทั้งนี้มีกิ่ง อ.เวียงแหง ซึ่งเป็นอำเภอตั้งใหม่มีประชากรต่ำที่สุดในจำนวนอำเภอทั้งหมด มีประชากรเพียง 8,255 คนเท่านั้น หรือมีประชากรน้อยกว่าอำเภอเมืองประมาณ 23.5 เท่า (ดูตาราง 3.5 ภาคผนวก ก. และแผนที่ 3.12)

เมื่อเปรียบเทียบจำนวนประชากรในปี พ.ศ. 2526 กับ พ.ศ. 2516 จะเห็นว่าสัดส่วนประชากรที่กระจายตัวอยู่ในอำเภอต่าง ๆ ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก คืออำเภอเมือง ยังคงเป็นอำเภอที่มีประชากรสูงสุด มีประชากรร้อยละ 14.96 ของประชากรทั้งจังหวัด อำเภอที่มีประชากรรองลงมา ได้แก่ สันป่าตอง และฝาง ส่วนอำเภอที่มีประชากรน้อยที่สุด 3 อำเภอ คือ อมก๋อย ดอยเต่า และสะเมิงเช่นเดียวกัน การเพิ่มจำนวนประชากรในอำเภอเมืองอยู่ในสัดส่วนที่สูงกว่าอำเภออื่น ๆ มาก คือคิดเป็นจำนวนเพิ่มประชากรร้อยละ 20.81 ของจำนวนเพิ่มประชากรทั้งจังหวัด อำเภอที่มีจำนวนประชากรเพิ่มรองลงมา คือ ฝาง แม่แจ่ม และสันป่าตอง มีจำนวนเพิ่มคิดเป็นร้อยละ 8.78, 7.87 และ 6.78 ของจำนวนเพิ่มประชากรทั้งหมด ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาสัดส่วนการเพิ่มประชากร เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่นั้น (ยกเว้นอำเภอที่เดิมมีประชากรน้อยอยู่แล้ว ได้แก่ แม่แจ่ม ฮอด แม่าย และสะเมิงแล้ว) อำเภอเมืองก็ยังคงมีสัดส่วนการเพิ่มประชากรสูงกว่าอำเภออื่น ๆ รองลงมา ได้แก่ แม่ริม ฝาง และหางดง จะเห็นได้ว่ากลุ่มอำเภอที่รวมตัวกันอยู่บริเวณอำเภอเมือง จะมีประชากรค่อนข้างมาก และมีแนวโน้มการเพิ่มประชากรในสัดส่วนที่สูงกว่าอำเภอที่อยู่ห่างไกลออกไป ทั้งนี้เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นที่ราบขนาดใหญ่และอุดมสมบูรณ์ที่สุดของจังหวัด ซึ่งเป็นปัจจัยดึงดูดประชากรที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออยู่ใกล้อำเภอเมือง ซึ่งเป็นที่ตั้งของเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งมีความเป็นเมืองสูง พรั่งพร้อมด้วยสาธารณูปโภค สาธารณูปการนานาชนิด เป็นปัจจัยส่งเสริมที่สำคัญ ยกเว้นเขตอำเภอฝาง ซึ่งอุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นอำเภอที่มีศักยภาพในการพัฒนาด้านการเกษตรดีมาก คือดีที่สุดในเมื่อเปรียบเทียบกับอำเภออื่น ๆ ในจังหวัด (ภาณุพันธ์ ฮัยรัตน์ : 2525) จึงดึงดูดประชากรได้ และมีแนวโน้มการเพิ่มประชากรสูงขึ้นด้วย

ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดเป็นคนภาคเหนือ นอกจากนี้มีชนกลุ่มน้อยที่เป็นชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ตามชายแดนและท้องถื่นห่างไกล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเผ่ากระเหรี่ยง รองลงมา เป็นเผ่าม้ง สี่ขอร์ มูเซอร์ ลัวะ ฯลฯ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านกสิกรรม ซึ่งมีถึงประมาณร้อยละ 80 ของประชากรทั้งหมด รองลงมาได้แก่ การทำปาล์ม เลี้ยงสัตว์ อุตสาหกรรมเหมืองแร่ ฯลฯ

(ข) ประชากรในเขตลุ่มชาภิบาล ในปี พ.ศ. 2526 เชียงใหม่ มีเทศบาลนคร 1 แห่ง ลุ่มชาภิบาล 23 แห่ง กระจายอยู่ทั่วทุกอำเภอ โดยลุ่มชาภิบาลทำ เตื่อ อ. ดอยเต่า เป็นลุ่มชาภิบาลใหม่ที่ตั้งล่าสุดเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2526 อำเภอที่มีลุ่มชาภิบาลเกิน 1 แห่ง มี 3 อำเภอ ได้แก่ แม่แตง และหางดง มี 2 แห่ง และสันป่าตอง มีลุ่มชาภิบาลถึง 3 แห่ง ที่ตั้งลุ่มชาภิบาลหรือชุมชนที่อยู่ในรัศมีประมาณ 30 กิโลเมตรจากอำเภอเมือง เป็นชุมชนที่อยู่ในอำเภอแม่ริม สันทราย ดอยสะเก็ด สันกำแพง ลำน้ำ หางดง และสันป่าตอง ประชากรในเขตลุ่มชาภิบาล รวมทั้งหมดใน พ.ศ. 2526 มีประมาณ 224,878 คน เมื่อแบ่งกลุ่มตามขนาดลุ่มชาภิบาลที่มีขนาดใหญ่ที่สุด คือมีประชากรเกิน 20,000 คน มีเพียง 2 แห่ง คือ ลุ่มชาภิบาลข้างเผือกและสันทรายหลวง มีประชากร 33,436 คน และ 21,964 คน ตามลำดับ ลุ่มชาภิบาลส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มที่มีขนาดประชากร 2,001-7,500 และ 7,501-12,500 คน โดยลุ่มชาภิบาลที่มีประชากรต่ำสุด ได้แก่ ลุ่มชาภิบาลจอมก้อย มีประชากรเพียง 1,489 คน ในปีเดียวกัน ต่างจากลุ่มชาภิบาลข้างเผือกประมาณ 22.5 เท่า หรือเทศบาลนครเชียงใหม่ถึง 101.1 เท่า ลุ่มชาภิบาลแบ่งกลุ่มตามขนาดประชากรได้ 5 กลุ่ม (ดูตาราง 3.6 และแผนที่ 3.13 ประกอบ)

เมื่อพิจารณา เปรียบเทียบจำนวนประชากรในปี พ.ศ. 2516 และ 2526 จะเห็นว่าลุ่มชาภิบาลข้างเผือก ยังคงเป็นลุ่มชาภิบาลที่มีประชากรสูงที่สุด รองลงมาได้แก่ลุ่มชาภิบาลเมืองแตงพัฒนา สันกำแพง แม่อาลัย และบ้านหลวง ลุ่มชาภิบาลส่วนใหญ่ไม่มีการขยายพื้นที่ออกไป ยกเว้นบางแห่ง เช่น ลุ่มชาภิบาล ยุหวา เวียงฝาง สันทรายหลวง และเวียงพร้าว เป็นต้น สัดส่วนการเพิ่มประชากรของแต่ละลุ่มชาภิบาล ยกเว้นลุ่มชาภิบาลตั้งใหม่ จะเห็นว่าลุ่มชาภิบาลสันทรายหลวง มีสัดส่วนประชากรเพิ่มสูงที่สุด มีค่าถึงร้อยละ 25.02 ของจำนวนเพิ่มประชากรทั้งหมด รองลงมาได้แก่ลุ่มชาภิบาลข้างเผือก มีสัดส่วนประชากรเพิ่มร้อยละ 18.18 จากจำนวนเดียวกัน ลุ่มชาภิบาลที่มีประชากรลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับในระยะเวลาดังกล่าว ได้แก่ แม่อาลัย เมืองแตงพัฒนา และเวียงพร้าว

สำหรับความหนาแน่นประชากรในเขตลุ่มชาภิบาลทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2526 เฉลี่ยประมาณ 1,020 คนต่อตารางกิโลเมตร เพิ่มจากเมื่อปี พ.ศ. 2516 คือ 873 คนต่อตารางกิโลเมตร ลุ่มชาภิบาลทั้ง 23 แห่ง มีขนาดพื้นที่แตกต่างกันมาก ตั้งแต่ต่ำสุดคือ 2.19 ตารางกิโลเมตร ได้แก่ ลุ่มชาภิบาลละเมิงใต้ กระทั่งถึง 40.00 ตารางกิโลเมตร ได้แก่

ตารางที่ 3.6 แสดงจำนวนและคววมหนาแน่นประชากรในเขตลุ่มชาภิบาล จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2516 และ 2526

ลุ่มชาภิบาล	อำเภอ	พื้นที่ (กม. ²)		จำนวนประชากร			คววมหนาแน่นประชากร	
		2516	2526	2516	2526	คววมแตกต่าง	2516	2526
1. บูหว่า	สันป่าตอง	2.75	4.48	4,037	10,735	(8.69) 6,698	1,465	2,397
2. เชียงตอย	ตอยละเกิด	8.00	8.00	5,033	5,527	(0.64) 494	630	691
3. บ้านหลวง	จอมทอง	4.00	3.82	10,537	13,383	(3.70) 2,846	2,635	3,503
4. สันกำแพง	สันกำแพง	15.00	10.00	13,129	15,156	(2.63) 2,027	876	1,516
5. เวียงฝาง	ฝาง	2.71	9.20	9,550	10,541	(1.29) 991	3,524	1,146
6. บางเนิ้ง	ลำธาร	4.88	4.88	7,627	8,540	(1.19) 913	1,563	1,750
7. แม่ริม	แม่ริม	4.50	4.50	9,508	11,725	(2.88) 2,217	2,113	2,606
8. ละเวงใต้	ละเวง	1.09	2.19	4,032	4,537	(0.66) 505	3,700	2,072
9. สันทรายหลวง	สันทราย	3.08	6.04	2,693	21,964	(25.02) 19,271	875	3,637
10. หางดง	หางดง	2.72	2.72	2,921	5,031	(2.74) 2,110	1,074	1,850
11. เวียงพร้าว	พร้าว	2.00	7.61	2,988	2,804	(-0.24) -184	1,494	368
12. เวียงดาว	เวียงดาว	3.50	3.50	5,751	8,123	(3.08) 2,372	1,644	2,321
13. แม่แจ่ม	แม่แจ่ม	8.00	12.00	2,079	3,282	(1.56) 1,203	260	274
14. สันตาพน	แม่แตง	9.00	10.00	5,422	8,045	(3.41) 2,623	603	805
15. อมก๋อย	อมก๋อย	1.00	4.50	1,011	1,489	(0.62) 478	102	331
16. ท่าช้าง	ฮอด	6.00	6.00	4,394	6,211	(2.36) 1,814	733	1,035
17. เมืองแตมพัฒนา	แม่แตง	20.00	20.00	16,309	14,412	(-2.46) -1,897	816	721
18. ช้างเผือก	เมืองเชียงใหม่	17.11	17.11	19,436	33,436	(18.18) 14,000	1,136	1,955
19. หนองตองพัฒนา	หางดง	14.00	15.00	8,718	9,887	(1.52) 1,169	623	659
20. แม่อาบ	แม่อาบ	40.00	40.00	12,702	10,082	(-3.40) -2,620	318	252
21. บ้านกลาง	สันป่าตอง	-	12.00	-	9,637	(12.52) 9,637	-	803
22. บ้านกาด	สันป่าตอง	-	4.60	-	6,099	(7.92) 6,099	-	1,326
*23. ท่าเตี๋ย	ตอยเต่า	-	12.35	-	4,232	(5.49) 4,232	-	343
รวม		169.34	220.5	147,880	76,998	(100%) 873		1,020

* หมายเหตุ : ลุ่มชาภิบาลท่าเตี๋ย ตั้งเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2526

ที่มา : กองราชการส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ลูชาภิบาลแม่เฒ่า ซึ่งมีพื้นที่เกือบเท่าเทศบาลนคร เชียงใหม่ที่ย้ายเขตออกไปแล้ว เมื่อแบ่งกลุ่มลูชาภิบาลตามความหนาแน่นประชากร แบ่งได้ 4 กลุ่ม (ดูตาราง 3.6 และแผนที่ 3.13)

กลุ่มที่มีความหนาแน่นสูงมากเป็นลูชาภิบาลขนาดใหญ่ แต่มีพื้นที่น้อย ได้แก่ สันทรายหลวง และบ้านหลวง กลุ่มความหนาแน่นสูงเป็นลูชาภิบาลขนาดกลางพื้นที่ค่อนข้างน้อย 3 แห่ง คือ ลูชาภิบาลแม่ริม ยุหว่า และเชียงดาว สำหรับลูชาภิบาลข้างเผือก ซึ่งมีความหนาแน่น และลูชาภิบาลสันกำแพง ที่ขนาดค่อนข้างใหญ่ มีความหนาแน่นปานกลางค่อนข้างสูง (ในกลุ่ม 1,000-2,250 คน ต่อตารางกิโลเมตร) ที่เหลือเป็นลูชาภิบาลขนาดกลางและขนาดเล็ก หรือขนาดค่อนข้างใหญ่แต่มีพื้นที่มาก จึงมีความหนาแน่นปานกลาง-ต่ำ กลุ่มลูชาภิบาลที่มีความหนาแน่นต่ำมีจำนวนสูงที่สุดในกลุ่มความหนาแน่นทั้ง 4

การเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นในปี 2526 จากปี 2516 ลูชาภิบาลที่มีความหนาแน่นเพิ่มขึ้นสูงเกินกว่าลูชาภิบาลอื่น ๆ ได้แก่ สันทรายหลวง ยุหว่า บ้านหลวง ข้างเผือก หางดง เชียงดาว และสันกำแพง ลูชาภิบาลส่วนหนึ่งความหนาแน่นลดลงอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากมีการขยายเขตลูชาภิบาลออกไปทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ เวียงฝาง สะเมิงใต้ และเวียงพร้าว ส่วนลูชาภิบาลที่เหลือมีความหนาแน่นค่อนข้างคงที่ คือ เพิ่มขึ้นหรือลดลงเพียงเล็กน้อย

จากการศึกษาด้านประชากรข้างต้น กล่าวได้ว่าชุมชนส่วนใหญ่จะรวมตัวกันอยู่บริเวณใกล้เคียงกับเทศบาลนคร เชียงใหม่ โดยเฉพาะลูชาภิบาลข้างเผือกซึ่งมีอาณาเขตส่วนหนึ่งอยู่ในขอบเขตที่ย้ายใหม่ของ เทศบาลนคร เชียงใหม่ด้วย ฉะนั้นจำนวนประชากรในเขตเมือง เชียงใหม่ อย่างน้อยจะมีค่าเท่ากับประชากรในเขตเทศบาลกับเขตลูชาภิบาลข้างเผือกรวมกัน คือ ประมาณ 183,935 คน และหากประมาณว่ามีประชากรที่เดินทางเข้ามาทำงานจากชุมชนใกล้เคียงโดยรอบ อีกประมาณร้อยละ 10 ของประชากรในเขตเมือง รวมกับจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดเฉลี่ยต่อวันในปีเดียวกัน (จากการคาดประมาณนักท่องเที่ยวในแผนหลักพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่) อีก 5,707 คน ในแต่ละวันเขตเมืองเชียงใหม่ จะมีประชากรเฉลี่ยถึง 208,036 คน ในปี พ.ศ. 2526 ทั้งนี้ไม่รวมประชากรเขตเมืองที่ตกร้าว และที่อยู่นอกเขตเทศบาล-ลูชาภิบาลดังกล่าว

ส่วนชุมชนที่อยู่ห่างจากเมืองเชียงใหม่ ในรัศมีประมาณ 30 กิโลเมตร เป็นชุมชนที่อยู่ในเขตอิทธิพลและติดต่อกับเมือง เชียงใหม่ได้สะดวกรวดเร็วที่สุด ชุมชนเหล่านี้

สำนักผังเมืองได้เสนอให้มีการพัฒนาขึ้นเพื่อรองรับความเจริญไปควบคู่กับเมืองเชียงใหม่ เพื่อป้องกันลักษณะการเติบโตของเมืองแบบโตเดี่ยว ในที่นี้รวมถึงจังหวัดสำคัญด้วย ชุมชนที่มีลักษณะเป็นศูนย์กลางย่อย ห่างจากตัวเมืองออกไปพอสมควร ได้แก่ ลู่ชาภิบาลบ้านหลวง อ.จอมทอง ตอนใต้ และลูชาภิบาลเวียงฝาง อ.ฝาง ทางตอนเหนือของจังหวัด

3.4 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ

1) ภาคเหนือ

เมื่อพิจารณาโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือ โดยพิจารณาจากข้อมูล ผลิตภัณฑ์จังหวัด (Gross Provincial Product หรือ GPP) ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จำแนกออกเป็นสาขาเศรษฐกิจต่าง ๆ 14 สาขา สาขาเศรษฐกิจทั้ง 14 สาขาดังกล่าว อาจแบ่งออกเป็นหมวดใหญ่ ๆ ได้ 3 หมวด หรือ 3 ภาค ได้แก่

ภาคปฐมภูมิ (Primary Sector) ประกอบด้วยสาขาย่อย 4 สาขา คือ เกษกรรม (Crops) ปศุสัตว์ (Livestock) ป่าไม้ (Forestry) และการประมง (Fisheries)

ภาคทุติยภูมิ (Secondary Sector) ประกอบด้วย 4 สาขา ได้แก่ เหมืองแร่และย่อยหิน (Mining and Quarring) การอุตสาหกรรม (Manufacturing) การก่อสร้าง (Construction) การไฟฟ้าและประปา (Electricity and Water Supply)

ภาคตติยภูมิ (Tertiary Sector) ประกอบด้วย สาขาเศรษฐกิจที่เหลือ 6 สาขา คือ การคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสาร (Transportation and Communication) การค้าส่งและขายปลีก (Wholesale and Retail Trade) การธนาคาร การประกันภัยและธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ (Banking Insurance and Real Estate) ที่อยู่อาศัย (Ownership of Dwellings) การบริหารราชการและการป้องกันประเทศ (Public Administration and Defence) และการบริการอื่น ๆ (Services)

การแบ่งภาคเศรษฐกิจนี้ได้จากสมมุติฐานที่ว่าชุมชนหรือสังคมเกษตรกรรม เศรษฐกิจย่อยพึ่งพาการผลิตในภาคปฐมภูมิ หรือรายได้ส่วนใหญ่ของ คนในชุมชนได้มาจากการผลิต ในภาคนี้ สังคมอุตสาหกรรมก็พึ่งพาการผลิตภาคทุติยภูมิเป็นหลัก โดยการผลิตในภาคตติยภูมิ

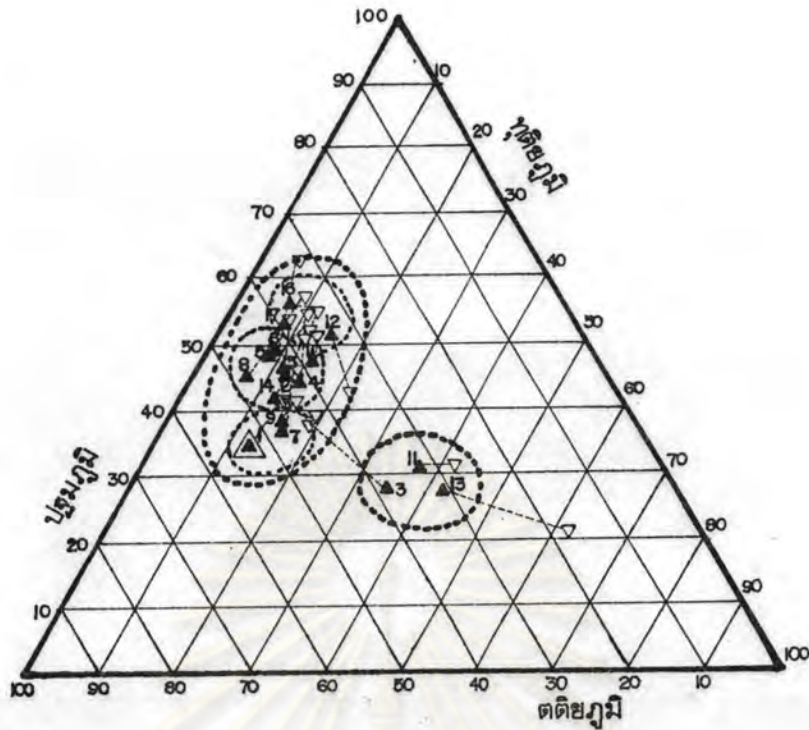
จะเป็นกิจกรรมด้านบริการ การติดต่อสื่อสารและอำนวยความสะดวกในฐานะที่อยู่ร่วมกัน เป็นสังคม ในสังคมสมัยใหม่ที่ทวีความซับซ้อนยิ่งขึ้น การผลิตในภาคนี้ยังทวีความสำคัญและเป็น สิ่งจำเป็นยิ่งขึ้น การผลิตในภาคนี้ย่อมมีระดับความเป็นเมืองได้ระดับหนึ่ง และมักจะมีกิจกรรม ทางเศรษฐกิจหนาแน่นรวมกลุ่มกันอยู่ในเขตเมือง

ก) โครงสร้างการผลิต

จากแผนภูมิโครงสร้างการผลิตระดับจังหวัด พ.ศ. 2525 (แผนภูมิ 3.1 และตาราง 3.7) จะเห็นได้ว่าแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่มีสัดส่วนมูลค่า การผลิตภาคเกษตรกรรมมาก และกลุ่มที่มีสัดส่วนการผลิตภาคเกษตรกรรมน้อย กลุ่มแรกประกอบด้วย 3 จังหวัด ได้แก่ สิบปาง อุดรดิตถ์ และตาก ซึ่งมีสัดส่วนมูลค่าการผลิตในภาคอุตสาหกรรมนี้ เกินกว่าร้อยละ 30 ทั้งสิ้น โดยตากมีสัดส่วนสูงสุด คือมีถึงร้อยละ 40.37 ของมูลค่าการผลิต รวมทั้งหมด อุตสาหกรรมสำคัญของสิบปาง ได้แก่ อุตสาหกรรมประเภทอาหารและเครื่องดื่ม ประเภทไม้ และผลิตภัณฑ์จากไม้ และประเภทผลิตภัณฑ์จากแร่โลหะ ส่วนนอกนั้นเป็นที่ตั้งของ

ตารางที่ 3.7 แสดงสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ของจังหวัดในภาคเหนือ พ.ศ. 2520 และ 2525

จังหวัด	พ.ศ. 2520			พ.ศ. 2525		
	ปริมณณ	ทุติยณณ	ตติยณณ	ปริมณณ	ทุติยณณ	ตติยณณ
1. เชียงใหม่	42.09	12.50	45.41	30.83	15.81	53.36
2. สิบปาง	50.64	11.96	37.40	45.72	10.28	44.00
3. สิบปาง	38.37	18.99	42.64	29.28	32.95	37.77
4. แม่ฮ่องสอน	54.75	10.15	35.12	44.27	15.44	40.29
5. เชียงราย	52.10	11.05	36.85	47.91	8.37	43.72
6. พะเยา	63.66	5.38	30.96	49.61	8.23	42.16
7. แพร่	45.91	13.23	40.86	37.55	14.30	48.15
8. น่าน	56.03	9.61	34.36	44.99	7.34	47.67
9. พงศโลก	42.27	13.02	44.71	38.15	15.77	46.08
10. สุโขทัย	51.18	12.60	36.22	48.50	10.55	40.95
11. อุดรดิตถ์	31.39	40.70	27.91	30.97	38.15	30.88
12. สิบแพท เพชร	42.52	27.64	35.79	53.01	10.81	36.18
13. ตาก	20.90	61.51	17.59	29.59	40.37	30.04
14. นครสวรรค์	37.86	19.37	42.77	42.59	12.34	45.07
15. พิษตร	53.00	8.80	38.20	46.54	11.57	41.89
16. เพชรบูรณ์	54.64	10.39	34.97	56.10	6.74	37.16
17. อุทัยธานี	43.49	11.12	41.89	52.99	7.40	39.61
ภาคเหนือ	44.47	17.77	37.76	41.31	16.35	42.34

แผนภูมิ ๓.๑ โครงสร้างการผลิตระดับจังหวัด พ.ศ. 2520-2525

▽ 2520 ▲ 2525

เขื่อนภูมิพล ซึ่งเป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าที่ใหญ่และสำคัญที่สุดของภาค เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับโครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดทั้ง 3 จะเห็นว่าอุดรดิตถ์ ไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะสัดส่วนมูลค่าการผลิตทั้ง 3 ภาคมากนัก เป็น 1 ใน 2 จังหวัดคือกับ จังหวัดตาก ที่มีสัดส่วนมูลค่าการผลิตในภาคอุตสาหกรรมค่อนข้างสูง ในปี พ.ศ. 2520 จังหวัดตากกลับลดสัดส่วนภาคอุตสาหกรรมลง และเพิ่มสัดส่วนการบริการเพิ่มขึ้น ส่วนสาบงในปี 2520 นั้น ยังอยู่ในกลุ่มที่มีสัดส่วนภาคการบริการมาก ภาคอุตสาหกรรมน้อย แต่เปลี่ยนแปลงไปในทางกลับกันใน พ.ศ. 2525 ขณะเดียวกันการผลิตภาคปศุกรรม หรือเกษตรกรรมก็มีสัดส่วนลดลงอย่างเห็นได้ชัด เมื่อพิจารณาประกอบกับรายได้ประชากรต่อคนต่อปี (Per Capita Income) ของจังหวัดทั้ง 3 (ดูตารางที่ 3.8) พบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในกลุ่มสูงสุดทั้ง 3 จังหวัด คือ ตาก อุดรดิตถ์ และสาบง คือมีค่า 6,761 6,048 และ 5,432 บาทต่อคนต่อปี ใน พ.ศ. 2525 ตามลำดับสูงกว่าค่าเฉลี่ยของภาคเหนือ คือ 4,391 บาทในปีเดียวกัน โดยสาบงและอุดรดิตถ์ มีแนวโน้มเพิ่มรายได้ประชากรนี้มากขึ้นตามลำดับ เมื่อเทียบกับจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเดิมมีตัวเลขรายได้ประชากรสูงเป็นที่ 2 ของภาค ในปี 2524 แต่เปลี่ยนเป็นลำดับที่ 4 ในปี พ.ศ. 2525 ทั้งนี้มีข้อน่าสังเกตว่าจำนวนประชากรในจังหวัดตากและอุดรดิตถ์นั้นมีค่อนข้างน้อย เมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ค่ารายได้ต่อหัวประชากรจึงค่อนข้างสูง

ตารางที่ 3.8 แสดงรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรบางจังหวัดในภาคเหนือ

พ.ศ.2521 - 2525

(บาท/คน/ปี)

จังหวัด	2521	2522	2523	2524	2525
1. เชียงใหม่	5,372	5,417	5,331	5,213	5,365
2. ลำพูน	4,135	4,492	3,785	3,850	3,697
3. ลำปาง	4,007	3,888	5,349	5,311	5,432
4. แม่ฮ่องสอน	4,802	5,660	4,387	4,408	4,269
5. เชียงราย	3,520	3,318	2,899	3,646	3,669
6. พะเยา	1,950	2,071	2,406	2,849	2,639
7. แพร่	3,465	3,905	3,595	3,442	3,339
8. น่าน	4,729	4,553	3,147	2,856	2,790
9. พะเยา	3,358	3,484	3,404	3,800	3,772
10. สุโขทัย	4,249	4,440	3,753	4,356	4,483
11. อุตรดิตถ์	4,702	4,771	5,136	5,741	6,048
12. กำแพงเพชร	4,113	3,915	4,109	4,495	4,660
13. ตาก	6,198	7,573	7,598	6,633	6,761
14. นครสวรรค์	4,105	3,871	3,939	4,436	4,359
15. พิษณุโลก	3,736	3,235	3,803	4,521	4,408
16. เพชรบูรณ์	3,240	3,382	3,551	4,334	4,058
17. อุทัยธานี	4,198	4,148	5,524	5,145	4,894
ภาคเหนือ	4,048	4,077	4,107	4,398	4,391
ประเทศไทย	5,573	6,092	6,304	6,554	6,688

ส่วนกลุ่มที่มีสัดส่วนการผลิตในสาขาอุตสาหกรรมค่อนข้างน้อยนั้น แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่มีสัดส่วนมูลค่าการผลิตสาขาบริการค่อนข้างสูง ได้แก่ เชียงใหม่ แพร่ และพิษณุโลก เชียงใหม่ เป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนสูงที่สุด คือร้อยละ 53.36 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด เชียงใหม่และพิษณุโลก ไม่มีการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนมูลค่าการผลิตจากปี 2520 เท่าใดนัก แต่แพร่ลดสัดส่วนด้านเกษตรกรรมมาเพิ่มในสาขาบริการมากกว่า กลุ่มนี้มี เชียงใหม่เท่านั้นที่มีค่ารายได้ประชากรสูงเป็นอันดับ 4 คือ 5,365 บาท สูงกว่าค่าเฉลี่ยของภาคเหนือ ซึ่งมีค่าสูงกว่าค่าเฉลี่ยนี้มาตลอดตั้งแต่ พ.ศ.2521 แต่อยู่ในอัตราเพิ่มไม่สูงนัก ส่วนพิษณุโลกและแพร่นั้น มีค่ารายได้ประชากรต่ำกว่าภาคเหนือ คือ 3,772 และ 3,339 บาท ตามลำดับ และมีค่าต่ำกว่าภาคเหนือมาตลอดระยะเวลา 5 ปี

กลุ่มที่มีสัดส่วนมูลค่าการผลิตสาขาบริการปานกลาง จังหวัดส่วนใหญ่ จะอยู่ในกลุ่มนี้ ประกอบด้วย 8 จังหวัด ได้แก่ น่าน นครสวรรค์ สาขุม เชียงราย พะเยา พิจิตร แม่ฮ่องสอน และสุโขทัย ตามลำดับ โครงสร้างการผลิตของจังหวัดในกลุ่มนี้เปลี่ยนแปลงไปในทางเดียวกัน คือ ลดภาคปฐมภูมิ และเพิ่มในภาคทุติยภูมิและตติยภูมิ โดยต่างมีการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนไปไม่มากนัก ส่วนรายได้ประชากรในกลุ่มนี้อยู่ในค่าปานกลาง โดยกลุ่มจังหวัดในภาคเหนือตอนล่างจะมีค่าสูงกว่าของภาคเหนือเล็กน้อย ส่วนกลุ่มจังหวัดในภาคเหนือตอนบนมีค่าต่ำกว่า และต่ำกว่ารายได้ประชากรเฉลี่ยของภาคเหนือ และจังหวัดที่มีรายได้ประชากรต่ำสุดของภาค คือ น่านและพะเยา มีรายได้ประชากรเพียง 2,790 และ 2,639 บาท ตามลำดับ

กลุ่มที่มีสัดส่วนมูลค่าการผลิตสาขาบริการต่ำ คือ เศรษฐกิจของจังหวัดยังพึ่งพาการเกษตรกรรมอยู่สูงมาก กล่าวคือ มีสัดส่วนมูลค่าการผลิตเกินกว่าร้อยละ 52 ของมูลค่าการผลิตรวมทั้งจังหวัด ประกอบด้วย เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร และอุทัยธานี เมื่อเปรียบเทียบกับโครงสร้างการผลิตในปี พ.ศ. 2520 เห็นว่าสัดส่วนมูลค่าการผลิตสาขาเกษตรกรรมลดลงเล็กน้อย ยกเว้น กำแพงเพชร ที่กลับมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น จังหวัดทั้ง 3 ในกลุ่มนี้กลับมีรายได้ประชากรไม่ต่ำมากนัก คือ อุทัยธานี และกำแพงเพชร มีค่า 4,894 และ 4,660 บาทต่อคน ในปี 2525 ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของภาคเหนือ ส่วนเพชรบูรณ์ มีรายได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของภาคเหนือ ทั้งนี้อาจเนื่องจากอุทัยธานีมีประชากรค่อนข้างน้อย ทำให้ค่าเฉลี่ยรายได้ต่อประชากรสูงขึ้น

อย่างไรก็ตาม การพิจารณา โครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นเพียงแต่บ่งบอกลักษณะความเหมือนหรือความแตกต่างของลักษณะสัดส่วนการผลิต และความสำคัญของจังหวัดต่าง ๆ ได้เพียงคร่าว ๆ เท่านั้น การพิจารณาปริมาณมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดของแต่ละจังหวัดจะเป็นเครื่องบ่งชี้บทบาทและความสำคัญของแต่ละจังหวัดได้ดียิ่งขึ้น

ข) มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด

มูลค่าผลิตภัณฑ์รวมของภาคเหนือ ใน พ.ศ. 2520 มีค่าเท่ากับ 32,125 ล้านบาท โดยแบ่งเป็นการผลิตในภาคเศรษฐกิจทั้ง 3 เป็นสัดส่วน 44.47 17.77 และ 37.76 ตามลำดับ ในจำนวนนี้จังหวัดมีมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงสุด 3 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย และ

นครสวรรค์ มีมูลค่าผลิตภัณฑ์คิดเป็นร้อยละ 15.2 9.8 และ 8.9 ตามลำดับ ส่วนจังหวัดที่มีมูลค่าต่ำสุด 3 จังหวัด คือ พะเยา อุทัยธานี และแม่ฮ่องสอน มีมูลค่าผลิตภัณฑ์คิดเป็นร้อยละ 2.3 1.8 และ 1.7 ของภาคตามลำดับ จังหวัดเชียงใหม่มีมูลค่าการผลิตสูงกว่าจังหวัดแม่ฮ่องสอนถึง 9 เท่า

ส่วนใน พ.ศ. 2525 ภาคเหนือมีมูลค่าผลิตภัณฑ์รวม 43,927.1 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 13.54 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ทั่วประเทศ โดยสัดส่วนการผลิตของภาคปทุมธานีและทุติยภูมิ ลดลงเล็กน้อยจากปี 2521 แต่กลับเพิ่มในภาคตติยภูมิ หรือการบริการมากยิ่งขึ้น ดังนี้ คือ 41.31 16.35 และ 42.34 ตามลำดับ ในปีนี้ เชียงใหม่ ยังคงเป็นจังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงสุด แต่สัดส่วนมูลค่าการผลิตเมื่อเทียบกับมูลค่ารวมทั้งภาคแล้วลดลงเล็กน้อย คือคิดเป็นร้อยละ 14.9 สำหรับสัดส่วนการผลิตทั้ง 3 ภาค มีความสำคัญในภาคการบริการอย่างเห็นได้ชัดเมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยของภาคเหนือคือมีสัดส่วน 30.8 15.8 และ 53.4 ตามลำดับ ส่วนจังหวัดที่มีมูลค่าสูงรองลงมาได้แก่ นครสวรรค์ สำปาง และเชียงราย มีมูลค่าผลิตภัณฑ์คิดเป็นร้อยละ 10.1 8.4 และ 8.0 ตามลำดับ ส่วนจังหวัดที่มีมูลค่าต่ำสุดในภาค 3 จังหวัดได้แก่ พะเยา น่าน และแม่ฮ่องสอน มีมูลค่าผลิตภัณฑ์ร้อยละ 2.8 2.5 และ 1.3 ของภาคตามลำดับ ความแตกต่างของมูลค่าการผลิตระหว่างจังหวัดที่มีมูลค่าสูงสุดกับที่มีมูลค่าต่ำสุด คือ เชียงใหม่ กับแม่ฮ่องสอน เพิ่มมากขึ้นเป็น 11 เท่า จะเห็นได้ว่าภาคเหนือตอนบนเป็นอนุภาคที่มีความแตกต่างกันภายในค่อนข้างมาก ในด้านมูลค่าการผลิต กล่าวคือมี เชียงใหม่ สำปาง และเชียงราย เป็นกลุ่มที่มีมูลค่าการผลิตสูงสุดในภาค ขณะเดียวกันก็มี พะเยา น่าน และแม่ฮ่องสอน เป็นกลุ่มจังหวัดที่มีมูลค่าการผลิตต่ำที่สุดในภาค ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูง ทำให้การติดต่อกันและการเข้าถึงบางพื้นที่กระทำได้ยาก จึงเกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างโอกาสในการพัฒนาแต่ละพื้นที่ ต่างกับอนุภาคในภาคเหนือตอนล่างที่แม้มีจังหวัดนครสวรรค์เป็นจังหวัดเด่น และมีมูลค่าการผลิตสูงเป็นอันดับ 2 ในปี พ.ศ. 2525 แต่จังหวัดอื่น ๆ ก็มีมูลค่าการผลิตในสัดส่วนที่ไม่แตกต่างกันมากนัก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีเส้นทางคมนาคมติดต่อเข้าถึงกันได้สะดวก ทั้งนี้ยกเว้น อุทัยธานี ที่มีมูลค่าการผลิตค่อนข้างต่ำ แตกต่างจากจังหวัดอื่นในอนุภาคเดียวกัน

ตารางที่ 3.3 แสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ของจังหวัดในภาคเหนือ ปี พ.ศ.2520 (ตามราคาคงที่ พ.ศ.2515)

หน่วย : ล้านบาท

สาขาการผลิต	จังหวัด	เชียงใหม่	สุโขทัย	ลำปาง	แม่ฮ่องสอน	เชียงราย	พะเยา	แพร่	น่าน	พิษณุโลก	สุโขทัย	อุตรดิตถ์	กำแพงเพชร	ตาก	นครสวรรค์	พิจิตร	เพชรบูรณ์	อุทัยธานี	ภาคเหนือ
1. เกษตรกรรม		2,052.9	716.7	819.0	296.8	1,639.6	475.9	672.1	820.1	771.7	949.6	576.9	618.7	413.0	1,086.6	913.4	1,213.3	248.7	14,285
		14.4	5.0	5.7	2.1	11.5	3.3	4.7	5.7	5.4	6.7	4.1	4.3	2.9	7.6	6.4	8.5	1.7	100%
กสิกรรม		1,700.0	654.3	600.6	167.8	1,185.7	465.5	485.3	683.9	625.2	717.8	452.2	521.4	242.0	914.6	778.2	981.6	166.9	11,340
		15.0	5.8	5.3	1.5	10.5	4.1	4.3	6.0	5.5	6.3	4.0	4.6	2.1	8.1	6.8	8.6	1.5	100%
ปศุสัตว์		279.7	43.2	160.6	41.9	418.6	6.7	122.0	107.9	127.0	161.3	105.9	35.6	65.1	152.0	98.8	159.5	73.2	2,159
		13.0	2.0	7.4	1.9	19.4	0.3	5.7	5.0	5.9	7.5	4.9	1.6	3.0	7.0	4.6	7.4	3.4	100%
ประมง		18.5	0.6	1.4	0.8	8.3	3.7	1.3	0.9	11.1	39.4	7.1	2.6	14.8	19.4	41.3	17.2	3.5	192
		9.6	0.3	0.7	0.5	4.3	1.9	0.7	0.5	5.8	20.5	3.7	1.4	7.7	10.1	21.5	9.0	1.8	100%
ป่าไม้		54.7	18.6	56.4	86.2	27.0	-	63.5	27.4	8.4	31.1	11.7	59.1	91.1	0.6	0.1	55.0	3.1	594
		9.2	3.1	9.5	14.5	4.6	-	10.7	4.6	1.4	5.2	2.0	10.0	15.3	0.1	0.0	9.3	0.5	100%
2. อุตสาหกรรม		609.6	169.2	405.3	54.9	347.8	40.2	193.7	140.7	237.8	233.8	747.9	314.6	1,215.6	556.0	151.6	230.7	63.6	5,713
		10.7	3.0	7.1	1.0	6.1	0.7	3.4	2.5	4.1	4.1	13.1	5.5	21.3	9.7	2.6	4.0	1.1	100%
เหมืองแร่		104.4	74.3	22.2	14.7	31.5	-	18.0	9.9	5.4	35.9	9.6	17.3	22.1	74.2	28.8	16.8	7.9	493
		21.2	15.1	4.5	3.0	6.4	-	3.7	2.0	1.1	7.3	1.9	3.5	4.5	15.0	5.8	3.4	1.6	100%
อุตสาหกรรมอื่น ๆ		228.5	55.3	167.9	26.6	109.1	23.2	79.4	41.5	116.6	104.3	148.9	197.5	33.1	289.5	52.9	84.3	19.4	1,778
		12.8	3.1	9.4	1.5	6.1	1.3	4.5	2.3	6.6	5.9	8.4	11.1	1.9	16.3	3.0	4.7	1.1	100%
การก่อสร้าง		242.2	34.5	164.8	12.7	199.2	14.7	90.2	86.6	100.8	88.4	45.1	95.7	104.9	171.1	65.0	144.0	34.1	1,674
		14.5	2.0	9.8	0.8	11.9	0.9	5.4	5.2	6.0	5.3	2.7	5.7	6.3	10.2	3.9	7.4	2.0	100%
ไฟฟ้าและประปา		34.5	5.1	50.4	0.9	8.0	2.3	6.1	2.7	15.0	5.2	54.3	4.1	1,055.5	21.2	4.9	5.6	2.2	1,768
		1.9	0.3	2.8	0.1	0.5	0.1	0.4	0.2	0.8	0.3	30.8	0.2	59.7	1.2	0.3	0.3	0.1	100%
3. การบริการ		2,214.5	529.2	910.1	190.4	1,159.9	231.4	598.1	502.8	816.4	672.0	512.8	520.1	347.6	1,227.6	658.2	776.4	239.5	12,127
		18.3	4.4	7.5	1.6	9.6	1.9	4.9	4.2	6.7	5.5	4.2	4.3	2.9	10.1	5.4	6.4	2.1	100%
การคมนาคม		283.0	96.4	164.1	7.1	131.8	0.2	109.5	37.6	81.4	72.8	44.5	41.1	23.2	193.6	67.2	51.6	50.9	1,456
		19.4	6.6	11.3	0.5	9.1	0.0	7.5	2.6	5.6	5.0	3.1	2.8	1.6	13.3	4.6	3.5	3.5	100%
การค้าส่ง-ปลีก		839.6	297.9	354.8	119.0	626.6	175.4	270.6	306.6	314.2	383.3	259.0	293.3	164.9	492.4	350.2	462.2	97.0	5,807
		14.5	5.1	6.1	2.0	10.8	3.0	4.7	5.3	5.4	6.6	4.5	5.0	2.8	8.5	6.0	8.0	1.7	100%
การธนาคาร		157.1	9.5	47.6	2.9	53.0	18.3	23.8	8.8	63.5	27.9	24.9	23.9	20.2	95.2	45.4	50.0	9.0	681
		23.1	1.4	7.0	0.4	7.8	2.7	3.5	1.3	9.3	4.1	3.6	3.5	3.0	14.0	6.7	7.3	1.3	100%
ที่อยู่อาศัย		41.0	12.0	21.3	4.7	32.8	14.3	14.8	11.6	20.6	15.6	12.6	15.9	10.1	32.9	15.4	24.2	8.2	308
		13.3	3.9	6.9	1.5	10.6	4.6	4.8	3.8	6.7	5.0	4.1	5.2	3.3	10.7	5.0	7.9	2.7	100%
การบริหาร		177.1	28.3	80.5	18.0	82.7	-	43.9	41.8	98.5	39.8	48.0	27.8	40.2	89.4	37.9	42.6	24.5	921
		19.2	3.1	8.7	2.0	9.0	-	4.8	4.5	10.7	4.3	5.2	3.0	4.4	9.7	4.1	4.6	2.7	100%
การบริการอื่น ๆ		716.7	85.1	241.8	38.7	233.0	23.2	135.5	86.4	238.2	132.6	123.8	118.1	89.0	324.1	142.1	145.8	69.9	2,954
		24.2	2.9	8.2	1.3	7.9	0.8	4.6	3.3	8.0	4.5	4.2	4.0	3.0	11.0	4.8	4.9	2.4	100%
ผลิตภัณฑ์รวมจังหวัด		4,877.0	1,415.1	2,134.4	542.1	3,147.3	747.5	1,463.9	1,463.6	1,825.9	1,955.4	1,837.6	1,453.4	1,976.2	2,870.2	1,723.2	2,220.4	571.8	32,125
		15.2	4.4	6.6	1.7	9.8	2.3	4.6	4.6	5.7	5.8	5.7	4.5	6.1	8.9	5.4	6.9	1.8	100%

ตารางที่ 3.10 แสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด และรายได้ต่อหัวประชากร ของจังหวัดในภาคเหนือ พ.ศ.2525

หน่วย : ล้านบาท

สาขาการผลิต	เชียงใหม่	ลำพูน	ลำปาง	แม่ฮ่องสอน	เชียงราย	พะเยา	แพร่	น่าน	พิจิตร	สุโขทัย	อุตรดิตถ์	กำแพงเพชร	ตาก	นครสวรรค์	พิจิตร	เพชรบูรณ์	อุทัยธานี	ภาคเหนือ	ทั่วประเทศ
1. เกษตรกรรม	2,018.3 11.12	627.5 3.46	1,087.3 5.99	264.1 1.46	1,693.2 9.33	629.5 3.47	582.3 3.21	498.6 2.75	1,050.5 5.79	1,204.7 6.64	841.2 4.63	1,464.5 8.07	588.8 3.24	1,889.7 10.41	1,118.0 6.16	1,875.1 10.33	714.9 3.94	18,148.2 100%	77,726.2
กลกิกรม	1,618.0 10.89	518.7 3.49	866.6 5.83	133.9 0.90	1,313.8 8.84	471.7 3.18	462.7 3.12	403.6 2.72	837.7 5.64	966.4 6.51	672.0 4.52	1,304.0 8.78	378.9 2.55	1,655.6 11.15	965.1 6.50	1,665.1 11.21	619.3 4.17	14,853.1 100%	59,045.1
ปศุสัตว์	365.0 13.29	108.2 3.49	190.8 6.95	47.7 1.74	368.0 13.40	149.2 5.43	106.6 3.88	84.7 3.08	172.5 6.28	205.5 7.48	102.1 3.72	141.6 5.16	131.4 4.78	206.2 7.51	109.5 3.99	179.8 6.55	77.4 2.82	2,746.2 100%	9,490.0
ประมง	11.9 5.79	0.2 0.10	1.8 0.88	0.4 0.19	8.5 4.13	1.3 0.63	2.5 1.22	1.2 0.58	20.0 9.73	23.7 11.53	31.4 15.27	6.3 3.06	2.8 1.36	27.9 13.57	43.3 21.06	14.9 7.25	7.5 3.65	205.6 100%	6,383.1
ป่าไม้	23.4 6.82	0.4 0.12	28.1 8.18	82.1 23.91	2.9 0.84	7.3 2.13	10.5 3.06	9.1 2.65	20.3 5.91	9.1 2.65	35.7 10.40	12.6 3.67	75.7 22.05	-	0.1 .03	15.3 4.46	10.7 3.12	343.3 100%	2,808.0
2. อุตสาหกรรม	1,034.9 44.41	141.1 1.96	1,223.4 17.04	92.1 1.28	296.0 4.12	104.5 1.45	221.8 3.09	81.4 1.13	434.4 6.05	262.0 3.65	1,036.3 14.43	298.6 4.16	803.2 11.19	547.4 7.62	278.1 3.87	225.2 3.14	99.8 1.39	7,180.2 100%	95,581.0
เหมืองแร่	147.5 21.26	34.9 5.03	114.8 16.55	33.3 4.80	33.5 4.83	0.9 0.13	56.9 8.20	5.7 0.82	9.3 1.34	38.0 5.48	13.8 1.99	19.5 2.81	24.0 3.46	57.1 8.23	79.2 11.41	8.4 1.21	17.0 2.45	693.8 100%	4,814.9
อุตสาหกรรมอื่น ๆ	306.4 12.88	53.9 2.27	208.7 8.77	33.7 1.42	131.0 5.51	49.5 2.08	87.6 3.68	34.4 1.45	167.4 7.04	136.7 5.75	235.3 9.89	218.7 9.20	60.4 2.54	373.2 15.69	124.9 5.25	108.8 4.57	47.8 2.01	2,378.4 100%	68,224.0
การก่อสร้าง	501.8 26.61	42.8 2.27	306.7 16.26	22.9 1.21	113.9 6.04	46.2 2.45	62.9 3.34	34.6 1.83	220.1 11.67	72.8 3.86	41.5 2.20	48.7 2.58	88.6 4.70	100.1 5.31	58.2 3.08	93.1 4.94	31.1 1.65	1,886.0 100%	15,721.0
ไฟฟ้า-ประปา	79.2 3.56	9.5 0.43	593.2 26.70	2.2 0.10	17.6 0.79	7.9 0.35	14.4 0.65	6.7 0.30	37.6 1.69	14.5 0.65	745.7 33.56	11.7 0.53	630.2 28.36	17.0 0.77	15.8 0.71	14.9 0.67	3.9 0.18	2,222.0 100%	6,821.1
3. การบริการ	3,493.6 18.78	603.8 3.25	1,402.2 7.54	240.3 1.29	1,545.1 8.31	535.0 2.88	746.6 4.01	528.3 2.84	1,268.8 6.82	1,017.2 5.47	838.7 4.51	999.5 5.37	597.8 3.22	1,999.8 10.75	1,006.3 5.41	1,241.8 6.68	534.4 2.87	18,598.7 100%	151,114.5
การคมนาคม	566.2 22.12	128.1 5.00	269.3 10.52	17.9 0.70	225.7 8.82	63.5 2.48	137.2 5.36	78.2 3.05	129.1 5.04	129.0 5.04	93.3 3.65	81.1 3.17	72.0 2.81	282.6 11.04	127.6 4.98	90.3 3.53	68.9 2.69	2,560.0 100%	21,939.0
การค้าปลีก - ปศิก	865.3 11.66	250.8 3.38	493.5 6.65	115.8 1.56	649.3 8.75	237.5 3.20	254.5 3.43	188.5 2.54	428.9 5.78	482.4 6.50	381.4 5.14	595.2 8.02	235.2 3.17	811.1 10.93	462.3 6.23	696.8 9.39	272.4 3.67	7,420.9 100%	52,658.8
การธนาคาร	348.6 25.32	21.1 1.53	90.6 6.58	6.2 0.45	152.2 11.05	36.9 2.68	38.8 2.82	21.1 1.53	93.2 6.77	80.7 5.86	52.2 3.79	56.5 4.10	41.0 2.98	159.2 11.56	83.4 6.06	73.4 5.33	21.9 1.59	1,377.0 100%	21,484.0
ที่อยู่อาศัย	49.1 13.62	13.6 3.77	25.0 6.94	5.3 1.47	38.0 10.54	17.6 4.80	17.8 4.94	14.1 3.91	24.7 6.85	17.7 4.91	15.8 4.38	19.0 5.27	10.0 2.77	37.3 10.35	18.9 5.24	26.3 7.30	10.3 2.86	360.5 100%	4,228.0
การบริหาร	385.2 17.94	66.3 3.09	178.5 8.31	44.1 2.05	157.3 7.33	72.4 3.37	96.0 4.47	96.5 4.49	224.5 10.46	97.5 4.54	106.7 4.97	80.0 3.73	96.0 4.47	185.0 8.62	86.8 4.04	115.6 5.38	58.9 2.74	2,147.3 100%	13,812.7
การบริหารอื่น ๆ	1,279.2 27.02	123.9 2.62	345.3 7.30	51.0 1.08	322.6 6.82	107.1 2.26	202.3 4.27	129.9 2.75	368.4 7.78	209.9 4.43	189.3 4.00	167.7 3.54	143.6 3.23	524.6 11.08	227.3 4.80	239.4 5.06	102.0 2.16	4,733.5 100%	36,230.0
ผลิตภัณฑ์รวมจังหวัด (GPP)	6,546.8 14.90	1,372.4 3.13	3,712.9 8.45	596.5 1.36	3,534.3 8.05	1,269.0 2.89	1,550.7 3.53	1,108.3 2.52	2,753.7 6.27	2,483.9 5.65	2,716.2 6.18	2,762.6 6.29	1,989.8 4.53	4,436.9 10.10	2,402.4 5.47	3,342.1 7.61	1,349.1 3.07	43,927.1 100%	324,421.7
รายได้ต่อหัว (บาท) (Per Capita GPP)	5,365	3,697	5,432	4,269	3,669	2,639	3,339	2,790	3,777	4,483	6,048	4,660	6,761	4,359	4,408	4,058	4,994	4,391	6,588

ตารางที่ 3.11 แสดงการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนร้อยละ มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ของจังหวัดในภาคเหนือ ระหว่าง พ.ศ.2520 - 2525

จังหวัด	เชียงใหม่	ลำพูน	ลำปาง	เมืองล่อ	เชียงราย	พะเยา	แพร่	น่าน	พิษณุโลก	สุโขทัย	อุตรดิตถ์	กำแพงเพชร	ตาก	นครสวรรค์	พิจิตร	เพชรบูรณ์	อุทัยธานี	ภาคเหนือ
1. เกษตรกรรม	-3.28	-1.54	0.29	-0.64	-2.17	0.17	-1.49	-2.95	0.39	-0.06	-0.53	3.77	0.34	2.81	-0.24	1.83	2.24	-
กสิกรรม	-4.11	-1.86	0.53	-0.60	-1.66	-0.92	-1.18	-3.28	0.14	0.21	0.52	4.18	0.45	3.05	-0.30	2.61	2.67	-
ปศุสัตว์	0.29	1.94	-0.45	-0.16	-6.00	5.13	-1.82	-1.92	0.38	0.02	-1.18	4.00	1.78	0.51	-0.61	-0.85	-0.58	-
ประมง	-3.81	-0.20	0.18	-0.31	-0.17	-1.27	0.52	0.08	3.93	-8.97	11.57	1.66	-6.34	3.47	-0.44	-1.75	1.85	-
ป่าไม้	-2.38	-2.98	-1.32	9.41	-3.76	2.13	-7.64	-1.95	4.51	-2.55	8.40	-6.33	6.75	0.1	0.03	-4.84	2.62	-
2. อุตสาหกรรม	3.71	-1.04	9.94	0.28	-1.98	0.75	-0.31	-1.37	1.95	-0.45	1.33	-1.34	-10.11	-2.08	1.27	-0.86	0.29	-
เหมืองแร่	0.06	10.07	12.05	1.80	-1.57	0.13	4.50	-1.18	0.24	-1.82	0.09	-0.69	-1.04	-6.77	5.61	-2.19	0.85	-
อุตสาหกรรมอื่น ๆ	0.08	-0.83	-0.63	-0.08	-0.59	0.78	-0.82	-0.85	0.44	-0.15	1.49	-1.9	0.64	-0.61	2.25	-0.13	0.91	-
การก่อสร้าง	12.11	0.27	6.46	0.41	-5.86	1.55	-2.06	-3.37	5.67	-1.44	-0.50	-3.21	-1.6	-4.89	-0.82	-2.46	-0.35	-
ไฟฟ้า-ประปา	1.66	0.13	23.9	0.00	0.29	0.25	0.25	0.10	0.89	0.35	2.76	0.33	-31.34	-0.43	0.41	0.37	0.08	-
3. การบริการ	0.48	-1.15	0.04	-0.31	-1.29	0.98	-0.89	-1.36	0.12	-0.03	0.31	1.07	0.32	0.65	0.01	0.28	0.77	-
การคมนาคม	2.72	-1.60	-0.78	0.20	-0.28	2.48	-2.14	0.45	-0.56	0.04	0.55	0.37	1.21	-2.26	0.38	0.03	-0.81	-
การค้าส่ง-ปลีก	-2.84	-1.72	0.55	-0.44	-2.05	0.20	-1.27	-2.76	0.38	-0.10	0.64	3.02	0.37	2.43	0.23	1.39	1.97	-
การธนาคาร	2.22	0.13	-0.42	0.05	3.25	-0.02	-0.68	0.23	-2.53	1.76	0.19	0.60	-0.02	-2.44	-0.64	-1.97	0.29	-
ที่อยู่อาศัย	0.32	-0.13	0.04	-0.03	-0.06	0.28	0.14	0.11	0.15	-0.09	0.28	0.07	-0.53	-0.35	0.24	-0.60	0.16	-
การบริหาร	-1.26	-0.01	-0.39	0.05	-1.67	3.37	-0.33	-0.01	-0.24	0.24	-0.23	0.73	0.07	-1.08	-0.06	0.78	0.04	-
การบริการอื่น ๆ	2.82	-0.28	-0.9	-0.22	-1.08	1.46	-0.33	-0.55	-0.22	-0.07	-0.02	-0.46	0.03	0.08	0.00	0.16	-0.24	-
ผลิตภัณฑ์รวมจังหวัด	-0.30	-1.27	1.85	-0.34	-1.75	0.59	-1.07	-2.08	0.57	-0.15	0.48	1.79	4.00	-3.2	0.07	0.71	1.27	-

เมื่อพิจารณามูลค่าการผลิตในแต่ละสาขาโดยละเอียดดังนี้ คือ

ภาคปฐมภูมิ หรือเกษตรกรรม ในปี พ.ศ. 2520 จังหวัดที่มีความสำคัญในการผลิตภาคเกษตรกรรมได้แก่ เชียงใหม่ และเชียงราย มีสัดส่วนมูลค่าการผลิตเป็นร้อยละ 14.4 และ 11.5 ของภาคเหนือตามลำดับ จังหวัดอื่นที่มีค่าสูงรองลงมา ไม่มีจังหวัดใดที่มีสัดส่วนเกินร้อยละ 10 ของภาคเหนือ ต่อมาในปี 2525 มูลค่าการผลิตรวมของภาคค้ำนเกษตรกรรมนี้เพิ่มขึ้นเล็กน้อย และเชียงใหม่ยังคงเป็นจังหวัดที่มีมูลค่าการผลิตสูงสุด แต่มีค่าลดลงจากปี 2520 เล็กน้อย จังหวัดที่มีมูลค่าการผลิตด้านนี้สูงรองลงมาเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อย คือ นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ และเชียงราย มีสัดส่วนมูลค่าการผลิตสูงสุดเป็น 11.1 10.4 10.3 และ 9.3 ตามลำดับ การเปลี่ยนแปลงมูลค่าการผลิตในช่วงดังกล่าวนี้ จังหวัดในภาคเหนือตอนบนส่วนใหญ่มีค่าลดลง หรือเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย ทำให้สัดส่วนมูลค่าเมื่อเทียบกับทั้งภาคแล้วเป็นไปในทางลดลงเกือบทุกจังหวัด ยกเว้นส่าปาง และพะเยา ส่วนภาคเหนือตอนล่างจะมีมูลค่าเพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบเทียบในระยะเวลาเดียวกัน การผลิตในภาคเกษตรกรรมนี้ สาขาที่สำคัญที่สุดคือ การกสิกรรม รองลงมาได้แก่ ปศุสัตว์ ป่าไม้ และประมง ตามลำดับ มูลค่าการผลิตของภาคที่ลดลงระหว่างปี 2520-2525 นี้ คือ สาขาป่าไม้ โดยเฉพาะจังหวัดในภาคเหนือตอนบนมีค่าลดลงอย่างเห็นได้ชัด และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดแพร่

ภาคหัตถกรรม หรือ อุตสาหกรรม มูลค่าการผลิตในสาขานี้ยังมีไม่มากนักสำหรับภาคเหนือ สาขาย่อยที่มีความสำคัญในหมวดนี้ ได้แก่ อุตสาหกรรมอื่น และการไฟฟ้า-ประปา รองลงมาได้แก่ การก่อสร้างและเหมืองแร่ ตามลำดับ จังหวัดที่มีมูลค่าการผลิตสูงสุดในปี 2520 คือ ตาก มีสัดส่วนถึงร้อยละ 21.3 ของมูลค่าการผลิตในสาขานี้ของภาคเหนือ รองลงมาได้แก่ อุดรดิตถ์ และเชียงใหม่ มีมูลค่าร้อยละ 13.1 และ 10.7 ของภาคตามลำดับ ส่วนในปี 2525 มีการเปลี่ยนแปลงไป คือ จังหวัดที่มีมูลค่าสูงสุดแตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ ชัดเจนได้แก่ ส่าปาง อุดรดิตถ์ เชียงใหม่ และตาก มีมูลค่าร้อยละ 17.0 14.4 14.4 และ 11.2 ของมูลค่าภาคตามลำดับ สาขาเศรษฐกิจย่อยที่มีความสำคัญที่สุดของ ส่าปาง อุดรดิตถ์ และตาก คือ การไฟฟ้า และประปา ส่วนของเชียงใหม่ คือ การก่อสร้างและการเหมืองแร่

ภาคหัตถกรรม หรือ การบริการ การผลิตในสาขานี้มีความสำคัญเช่นเดียวกับการผลิตในสาขาเกษตรกรรมของภาคเหนือ สาขาย่อยที่มีความสำคัญสูงสุด คือ การ

การค้าปลีกและค้าส่ง ใน พ.ศ. 2520 เชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีมูลค่าการผลิตในสาขาบริการ
 สูงสุด คิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 18.3 ของภาคเหนือ รองลงมาได้แก่ นครสวรรค์ และเชียงราย
 มีมูลค่าร้อยละ 10.1 และ 9.6 ของภาคตามลำดับ ส่วนในปี พ.ศ. 2525 เชียงใหม่ยังคงมี
 ความสำคัญสูงสุดในมูลค่าการผลิตสาขาบริการ คือมีสัดส่วนร้อยละ 18.8 ของภาค จังหวัดที่
 มีมูลค่ารองลงมายังคงเป็น นครสวรรค์ และเชียงราย มีมูลค่าเป็นร้อยละ 10.8 และ 8.3
 ตามลำดับ ในสาขาบริการนี้ เชียงใหม่ มีมูลค่าการผลิตสูงกว่าจังหวัดอื่น ๆ ในภาคทุกสาขา
 ย่อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาขาการคมนาคม การธนาคาร การบริหาร และการบริการอื่น ๆ

2) จังหวัดเชียงใหม่

ก) โครงสร้างทางเศรษฐกิจ

จากการศึกษา ลักษณะ และโครงสร้างทางเศรษฐกิจของ เชียงใหม่
 เปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นในภาคเหนืออย่างต้น พบว่า เชียงใหม่ยังมีความสำคัญสูงสุดในภาค
 ลักษณะ เช่นนี้ยังคงดำรงอยู่และดำเนินต่อไปในอนาคต เพราะนอกจากจะเป็นความพร้อม
 ความได้เปรียบของเมืองแล้ว ยังได้มีการกำหนดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ให้
 เชียงใหม่มีฐานะเป็นศูนย์กลางหลักของภาค โครงการพัฒนาต่าง ๆ จึงได้ถูกกำหนดขึ้นและ
 ดำเนินการต่อมาทั้งในระดับภาค จังหวัด และเทศบาล

จากข้อมูลมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดใน พ.ศ. 2525 ของเชียงใหม่ มูลค่า
 กว่าครึ่งหนึ่งของมูลค่าทั้งหมดมาจากการผลิตในสาขาบริการ (ร้อยละ 53.4) จะเห็นว่าการ
 ผลิตในสาขานี้เป็นรายได้ที่สำคัญของจังหวัด อย่างไรก็ตามเพื่อให้เห็นลักษณะโครงสร้างทาง
 เศรษฐกิจ และสาขาเศรษฐกิจที่สำคัญหรือเป็นหลักของชุมชนได้ดียิ่งขึ้น จึงทำการศึกษาในเรื่อง
ฐาน เศรษฐกิจ (Economic Base) ของเชียงใหม่ด้วย ฐานทางทฤษฎีนี้เกิดจากที่คณะของ
 Douglass C. North และ Charles M. Tiebout (ดาร์ณิ ถวิลพิพัฒน์กุล 2527 : 1-2)
 ที่เชื่อว่าการผลิตในชุมชนใด ๆ สามารถแยกออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ การผลิตสินค้าให้
 ตลาดนอกชุมชน และการผลิตสินค้าในตลาดในชุมชน สินค้าและบริการที่ชุมชนขายให้กับตลาด
 ภายนอกเขตที่เรียกว่าเป็นสินค้าออก การผลิตเพื่อตลาดภายนอกนี้เป็นการผลิตที่สำคัญ เนื่องจาก
 จากเป็นส่วนารายได้จากภายนอกเพื่อเข้าสู่ภายในชุมชน และตลาดสินค้าออกถูกพิจารณาให้เป็น

ตัวกระตุ้นหรือเป็นตัวที่ทำให้เศรษฐกิจท้องถิ่นมีการเคลื่อนไหวอย่างสำคัญ หากการว่าจ้างงานในตลาดนี้เพิ่มขึ้นหรือลดลง การว่าจ้างแรงงานในตลาดท้องถิ่นก็จะเคลื่อนไหวไปในทิศทางเดียวกันด้วย การผลิตในลุ่มนี้จึงถูกเรียกให้เป็นอุตสาหกรรมฐาน (Basic Industry) ส่วนการผลิตเพื่อตลาดภายในหรือตลาดท้องถิ่นถือว่าเป็นอุตสาหกรรมบริการ (Non - Basic Industry) การศึกษาเรื่องฐานเศรษฐกิจนี้อาจใช้ข้อมูลหลาย ๆ อย่าง และหาค่าตัวเลขหลาย ๆ วิธี ในที่นี้จะใช้วิธีหาค่า Location Quotient (LQ) ซึ่งแม้จะมีข้อบกพร่องอยู่มาก แต่ก็ยังดีกว่าหลาย ๆ วิธี ในแง่ที่ว่ามีความแน่นอนพอควรและไม่สิ้นเปลืองเวลาและค่าใช้จ่ายมากนัก ค่า LQ นี้เป็นการหาสัดส่วนของแรงงาน หรือมูลค่าการผลิตในสาขาใด ๆ ที่พื้นที่หนึ่ง เช่น จังหวัด มีต่อพื้นที่ขนาดใหญ่กว่า เช่น ภาค ที่จังหวัดนั้นตั้งอยู่ หรือพื้นที่ภาคต่อประเทศ เป็นต้น ค่า LQ หาได้จากสูตร

$$LQ = \frac{\frac{X_r}{RV_r}}{\frac{X_n}{RV_n}} \quad \text{หรือ} \quad = \frac{\frac{X_r}{X_n}}{\frac{RV_r}{RV_n}}$$

เมื่อ X_r = การจ้างแรงงาน (มูลค่าการผลิต) ในอุตสาหกรรม X ในจังหวัด

X_n = การจ้างแรงงาน (มูลค่าการผลิต) ในอุตสาหกรรม X ในภาค

RV_r = การจ้างแรงงาน (มูลค่าการผลิต) ทั้งหมดในจังหวัด

RV_n = การจ้างแรงงาน (มูลค่าการผลิต) ทั้งหมดในภาค

เมื่อค่า $LQ = 1$ แสดงว่าจังหวัดและภาคมีความเชี่ยวชาญในการผลิตในอุตสาหกรรม X เท่ากัน

ถ้า $LQ > 1$ แสดงว่า จังหวัดมีความเชี่ยวชาญในการผลิตอุตสาหกรรม X มากกว่าภาคโดยเฉลี่ย กล่าวคือมีความได้เปรียบหรือมีการส่งออก

และถ้า $LQ < 1$ แสดงว่าจังหวัดมีความเชี่ยวชาญในการผลิตในอุตสาหกรรม X น้อยกว่าภาคโดยเฉลี่ย กล่าวคือมีการเสียเปรียบ หรือมีการนำเข้า

ดังนั้น อุตสาหกรรมในจังหวัดที่มีความเชี่ยวชาญมากกว่าภาค ก็น่าจะเป็นอุตสาหกรรมส่งออก จากแนวคิดตั้งนี้จึงอาจกำหนดให้อุตสาหกรรมที่ค่า LQ มากกว่า 1 เป็นอุตสาหกรรมฐานที่เหลือเป็นอุตสาหกรรมบริการ

จากการศึกษาค่า Location Quotient ของเชียงใหม่ในปี 2520 และ 2525 พบว่า เศรษฐกิจในสาขาการบริการหรือภาคตติยภูมิมีค่ามากกว่า 1 ทั้งสองปี (ดูรายละเอียดในตาราง 3.12) โดยค่านี้มีเพิ่มมากขึ้นในปี 2525 แสดงว่าการผลิตในสาขานี้ยิ่งเพิ่มความสำคัญมากขึ้น และการผลิตในสาขาอุตสาหกรรมก็เริ่มมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น แม้จะมีค่า LQ น้อยกว่า 1 ก็ตาม ส่วนสาขาเกษตรกรรมนั้นมีความสำคัญลดลง

ตารางที่ 3.12 แสดงสัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์และค่า Location Quotient ของจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2520 และ 2525

(หน่วย: ล้านบาท)

สาขาการผลิต	พ.ศ. 2520			พ.ศ. 2525		
	ภาคเหนือ	เชียงใหม่	ค่า L.Q. ของเชียงใหม่	ภาคเหนือ	เชียงใหม่	ค่า L.Q. ของเชียงใหม่
1. เกษตรกรรม	44.47	42.09	0.9465	41.31	30.83	0.7462
กสิกรรม	35.30	34.86	0.9875	33.81	24.71	0.7309
ปศุสัตว์	6.72	5.73	0.8527	6.25	5.58	0.8918
ประมง	0.60	0.38	0.6333	0.47	0.18	0.3883
ป่าไม้	1.85	1.12	0.6054	0.78	0.36	0.4573
2. อุตสาหกรรม	17.77	12.50	0.7034	16.35	15.18	0.9671
เหมืองแร่และขุดหิน	1.53	2.14	1.3987	1.58	2.25	1.4265
อุตสาหกรรมอื่น	5.53	4.68	0.8463	5.42	4.68	0.8644
การก่อสร้าง	5.21	4.97	0.9539	4.29	7.67	1.7852
การไฟฟ้าและประปา	5.50	0.71	0.1291	5.06	1.21	0.2392
3. การบริการ	37.76	45.41	1.2026	42.34	53.36	1.2604
การคมนาคมขนส่ง	4.53	5.80	1.2804	5.83	8.65	1.4840
การค้าปลีกและส่ง	18.08	17.22	0.9524	16.89	13.22	0.7824
ทรงนาคารา	2.12	3.22	1.5189	3.13	5.32	1.6986
ที่อยู่อาศัย	0.96	0.84	0.8750	0.82	0.75	0.9151
บริหาร	2.87	3.63	1.2648	4.89	5.88	1.2036
บริการอื่น ๆ	9.20	14.70	1.5978	10.79	19.54	1.8133
ผลิตภัณฑ์รวมจังหวัด	100.00	100.00	1.0000	100.00	100.00	1.0000

ที่มา : จากตาราง 3.9 และ 3.10

และเมื่อพิจารณา เศรษฐกิจล่าช้าอยู่ในแต่ละภาค พบว่าล่าช้าเศรษฐกิจ
ที่ถือว่าเป็นอุตสาหกรรมฐานของจังหวัดเรียงตามลำดับความสำคัญ ในปี พ.ศ. 2525 มีดังนี้คือ

- การบริการอื่น ๆ (LQ = 1.8133)
- การก่อสร้าง (LQ = 1.7852)
- การธนาคาร (LQ = 1.6986)
- การคมนาคมขนส่ง (LQ = 1.4840)
- เหมืองแร่และย่อยหิน (LQ = 1.4265)
- การบริหารราชการ (LQ = 1.2036)

ล่าช้าเศรษฐกิจเหล่านี้เกือบทุกสาขา ยกเว้นการก่อสร้างที่ต่างมีตัวเลข
ชี้แสดงความได้เปรียบในการผลิตสูงกว่าภาค ในปี พ.ศ. 2520 ด้วย ในระยะ 5 ปีนี้ สาขาการ
ก่อสร้างเพิ่มความสำคัญมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

ข) พืชสำคัญ

จากการศึกษาเกือบทั้งหมดที่ผ่านมาไม่ได้ชี้ความสำคัญของการผลิตใน
สาขาเกษตรกรรมเลย เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนกับการผลิตด้านอื่นในจังหวัด หรือเปรียบเทียบ
สัดส่วนกับการผลิตสาขาเดียวกันกับจังหวัดอื่น ๆ ในภาค แต่ก็ยังมีตัวเลขแสดงความสำคัญของ
พืชยืนต้นบางชนิดที่ปลูกกันในสัดส่วนเกินกว่าร้อยละ 50 ของภาค (ตารางที่ 3.13) ได้แก่
ลิ้นจี่ ชำ กาแฟ และสำไย ตามลำดับ พืชยืนต้นเหล่านี้มีโอกาสพัฒนาเป็นวัตถุดิบเพื่อการ
ผลิตในอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องได้ต่อไป โดยเฉพาะสำไยมีการส่งเป็นสินค้าออกไปต่างประเทศ
ด้วย

ตารางที่ 3.13 แสดงจำนวนพืชยืนต้นที่สำคัญของเชียงใหม่ และภาคเหนือ พ.ศ. 2523

หน่วย : ต้น

พืช ยืนต้น พื้นที่	กาแฟ	ชำ	มะพร้าว	มะม่วง	สำไย	ลิ้นจี่	ลำตรอบเบอร์
เชียงใหม่	173,283	4,650,741	47,094	312,276	378,617	195,205	42,622
	50.2	60.6	3.0	19.6	41.9	61.3	28.2
ภาคเหนือ	345,062	7,69,685	1,566,566	1,592,177	903,403	318,602	151,127
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

ที่มา : การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลนครเชียงใหม่ นิตยสารปีที่ 2

ภาควิชาผังเมือง, ภาคต้น ปีการศึกษา 2525.

ส่วนด้านอุตสาหกรรมของจังหวัด เมื่อพิจารณาการกระจายตัวของโรงงาน แยกเป็น 7 ประเภท ในภาคเหนือและจังหวัด (ตารางที่ 3.14) พบว่า เชียงใหม่มีโรงงาน ทั้งหมด 499 โรง คิดเป็นร้อยละ 26.0 ของจำนวนโรงงานที่มีทั้งหมดภายในภาค และจากการแบ่งประเภทโรงงานอุตสาหกรรมเป็น 7 ประเภท เชียงใหม่จะเป็นแหล่งอุตสาหกรรม เกี่ยวกับวัสดุก่อสร้างและประเภทอาหารและเครื่องดื่ม เช่นเดียวกับภาคเหนือ คือ มีจำนวน โรงงานคิดเป็นร้อยละ 44.1 และ 29.5 ของจำนวนโรงงานทั้งหมดในเชียงใหม่ ซึ่งรวมกัน ได้ถึงร้อยละ 73.6 ของโรงงานทั้งหมดในจังหวัด และเป็นร้อยละ 19 ของจำนวนโรงงาน อุตสาหกรรมในภาคเหนือตอนบน ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การผลิตในสาขาอุตสาหกรรมนี้ยังไม่มี ความสำคัญมากนักสำหรับจังหวัดเชียงใหม่ ยกเว้นสาขาการก่อสร้าง และการเหมืองแร่และ ย่อยหิน ดังนั้นอุตสาหกรรมที่เหลือในจังหวัดส่วนใหญ่จึง เป็นการสนองความต้องการในท้องถิ่น เช่น โรงสี โรงพิมพ์ โรงเลื่อย อู่ซ่อมรถ โรงกลึง โรงน้ำแข็ง ฯลฯ เป็นต้น

ที่ตั้งแหล่งอุตสาหกรรมของจังหวัด (ไม่รวมโรงสีข้าว) ส่วนใหญ่จะ อยู่ในเขตอำเภอเมือง คิดเป็นประมาณร้อยละ 65 ของจำนวนโรงงานทั้งหมด รองลงมาได้แก่ อำเภอสันกำแพง มีประมาณร้อยละ 8 อุตสาหกรรมที่เหลือกระจายตัวอยู่ในอำเภอที่เหลือแต่ ละอำเภอไม่มากนัก โดยสรุปแล้ว เขตอำเภอเมืองในเขตที่มีโรงงานมากที่สุด รองลงมาคือ อ.สันกำแพง และในเขตอำเภอเมือง จะเป็นที่ตั้งของอุตสาหกรรมสำคัญทั้งสิ้น ส่วนสันกำแพง จะเป็นที่ตั้งโรงงานประเภทหัตถกรรม และในเขตอำเภอที่เหลือจะเป็นโรงงานอบไບยาสูบ

ตารางที่ 3.14 จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมแยกตามประเภทอุตสาหกรรม ในจังหวัดเชียงใหม่และภาคเหนือ

พ.ศ. 2526*

ประเภทอุตสาหกรรม	ภาคเหนือ		เชียงใหม่		ร้อยละจำนวนโรงงาน ของเชียงใหม่ต่อภาค
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
1. อาหารและเครื่องดื่ม	833	43.4	147	29.5	17.6
2. สิ่งทอ, สิ่งทอ, เครื่องตกแต่ง	22	1.1	12	2.4	54.5
3. วัสดุก่อสร้าง	581	30.3	220	44.1	37.9
4. กระดาษและเคมีภัณฑ์	109	5.7	40	8.0	36.7
5. เครื่องจักรและผลิตภัณฑ์โลหะ	291	15.2	36	7.2	12.4
6. ไฟฟ้าและผลิตภัณฑ์ไฟฟ้า	39	2.0	21	4.2	53.8
7. อื่น ๆ	44	2.3	23	4.6	52.3
รวม	1,919	100.0	499	100.0	26.0

*สถิติจนถึงสิ้นเดือนมิถุนายน 2526

ง. หัตถกรรม

หัตถกรรมของจังหวัดเชียงใหม่เป็นอุตสาหกรรมแขนงหนึ่งที่กำลังก่อให้เกิดการจ้างงานและรายได้ ต่อประชาชนส่วนหนึ่งของจังหวัด และมีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดด้วย จากข้อมูลการสำรวจของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย เมื่อเดือนธันวาคม 2522 พบว่า เชียงใหม่มีโรงงานประเภทหัตถกรรมอยู่ 88 แห่ง ก่อให้เกิดการจ้างงาน 1,826 คน ในจำนวนนี้ อ.เมือง เป็นอำเภอที่มีสถานประกอบการสูงสุด คือ 45 แห่ง หรือกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนโรงงานทั้งจังหวัด รองลงมาได้แก่ อ.สันกำแพง มีจำนวน 24 แห่ง (ตารางที่ 3.15 ภาคผนวก ก.) จากการแบ่งประเภทหัตถกรรมออกเป็น 7 ประเภท หัตถกรรมประเภทแกะสลัก และประเภททอผ้าไหมและตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูปสำคัญที่สุด คือมีจำนวนถึง 52 และ 24 แห่ง ตามลำดับ ในจำนวนนี้อยู่ในเขตอำเภอเมืองถึง 30 แห่ง และ 8 แห่ง ในอำเภอสันกำแพงอีก 9 และ 10 แห่งตามลำดับ โดยมีจำนวนคนงานทั้ง 2 ประเภท รวมถึง 1,604 คน จากจำนวนคนงานทั้งหมด 1,828 คน ในโรงงานอุตสาหกรรมหัตถกรรมของจังหวัด ปัจจุบันนี้ตัวเลขดังกล่าวย่อมเพิ่มมากขึ้นมาก แม้ว่าการผลิตในอุตสาหกรรมหัตถกรรมจะมีปัญหาบ้างก็ตาม เนื่องจากการเติบโตของเมืองของการท่องเที่ยวในเชียงใหม่ โดยเฉพาะในเขตอำเภอสันกำแพง มีการประกาศเป็นเขตส่งเสริมการลงทุนโดยคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนแล้ว

จ. บริการ

สำหรับการผลิตในสาขาบริการของจังหวัดที่มีความสำคัญยิ่งขึ้น และนับเป็นสาขาที่เป็นอุตสาหกรรมฐานของจังหวัด โดยเฉพาะการผลิตในสาขาบริการอื่น ๆ การธนาคาร การคมนาคมขนส่ง และการบริหารราชการ การพัฒนาเมืองและอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของจังหวัดย่อมเป็นเครื่องช่วยผลักดันให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเหล่านี้มีบทบาทสำคัญมากขึ้นทุกขณะ เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการศึกษาและการสาธารณสุข ซึ่งจะศึกษาในหัวข้อต่อไป เป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งด้านต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ และด้านบริหารราชการ เชียงใหม่มีหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคอยู่ถึง 141 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขต อ.เมือง (สำนักงานสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, โครงการวางแผนการใช้ที่ดินสำหรับสถาบันราชการ 2529) นอกจากนี้สถาบันการเงินที่ให้ความสำคัญได้อีกประการหนึ่ง เนื่องจากเป็นแหล่งรวบรวมเงิน และกระจายเงินในระบบเศรษฐกิจสาขาต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความ

ต้องการของการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า และบริการต่าง ๆ ภายในตลาด โดยให้บริการกู้ยืม รับฝากเงิน แลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ตลอดจนให้คำปรึกษาแนะนำในด้านธุรกิจ มีตัวเลขแสดงจำนวนสถาบันการเงินในเชียงใหม่ เปรียบเทียบกับจังหวัดใกล้เคียงในภาคเหนือตอนบน (ตารางที่ 3.16 ภาคผนวก ก.) ที่เชียงใหม่มีจำนวนสถาบันการเงินทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ ธนาคาร สถาบันการเงินที่ไม่ใช่ธนาคาร และศูนย์บริการแลกเปลี่ยนเงินตรา สูงกว่าจังหวัดสาขางที่มีจำนวนมากรองลงไปถึงเกือบ 2 เท่า คือ 51 แห่ง กับ 27 แห่ง และมากกว่าสาขาน้อยที่มีจำนวนสถาบันการเงินน้อยที่สุดถึงประมาณ 5 เท่า (10 แห่ง) นอกจากนี้ปริมาณเงินฝากและเงินกู้ของธนาคารพาณิชย์ก็ยิ่งสูงกว่าจังหวัดอื่น ๆ มาก โดยกว่าครึ่งหนึ่งของปริมาณเงินกู้ของเชียงใหม่รวมทั้งจังหวัดอื่น ๆ เป็นไปเพื่อการพาณิชย์ทั้งสิ้น (ตาราง 3.17 และ 3.18 ภาคผนวก ก.)

โดยสรุปแล้ว เชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีมูลค่าการผลิตสูงที่สุดในภาคเหนือ โดยการผลิตที่สำคัญอยู่ในภาคเกษตรกรรมหรือการบริการที่มีสัดส่วนถึงร้อยละ 53.4 ของมูลค่าการผลิตทั้งจังหวัด รายได้ประชากรต่อหัว แม้จะไม่ได้อันดับสูงสุด แต่ก็มีค่าสูงกว่ารายได้ประชากรต่อหัวเฉลี่ยของภาคเหนือ และสูงกว่าจังหวัดอื่น ๆ ที่มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจคล้ายคลึงกัน ยกเว้น 3 จังหวัด ที่มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบการผลิตสำคัญอยู่ในภาคอุตสาหกรรมหรือการอุตสาหกรรมเท่านั้น

อาจกล่าวได้ว่า การผลิตที่มีบทบาทมากของจังหวัดคือภาคเมือง (อุตสาหกรรมและบริการ) มากกว่าภาคชนบท (เกษตรกรรม) คือ มีมูลค่าการผลิตถึงร้อยละ 69.2 ของมูลค่าการผลิตทั้งหมดของจังหวัด ดังนั้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือบริการทางสังคมต่าง ๆ จึงเป็นไปเพื่อพัฒนาเมืองให้เจริญเติบโตและอำนวยความสะดวกแก่เมืองทั้งสิ้น แม้แต่การท่องเที่ยวที่ใช้เป็นปัจจัยนำ (Leading Factor) ในการพัฒนาเมืองหลัก จะมีผลต่อการจ้างงานหรือการเพิ่มรายได้บ้างก็นับว่ามีผลต่อชนบทน้อยมาก จากการศึกษาของ ดารณี บุญชรรทกุล เรื่อง "ผลกระทบของเมืองหลักต่อพื้นที่ชนบท : กรณีศึกษาภาคเหนือของประเทศไทย" ได้กล่าวสรุปไว้ว่า ผลกระทบทางเศรษฐกิจของเมืองหลักต่อพื้นที่โดยรอบนั้นมีน้อยมาก (Daranee Bunchorntavakul 1976 : 90) ดังนั้นจึงไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาเมืองหลักเพื่อกระจายความเจริญเติบโตและการพัฒนาทางเศรษฐกิจไปสู่พื้นที่ชนบทที่ล่าช้า โดยรอบได้

และมีข้อเสนอกับตรงกันกับการศึกษาของ ลู่ชาติ ผิงงาม ในเรื่อง "วิธีการศึกษาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างพื้นที่ : กรณีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเชียงใหม่และพื้นที่ 6 จังหวัดในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย" ที่กล่าวว่าอุตสาหกรรมที่ควรสนับสนุนและส่งเสริมเพื่อให้เป็นปัจจัยนำในการพัฒนาภูมิภาค คือ อุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบในภาคเกษตร หรืออุตสาหกรรมการเกษตร (Agro-Industries) เนื่องจากจะให้ค่าผลกระทบ (Backward Linkage Effect) สูงสุด ก่อให้เกิดการใช้จ่ายเงินในชนบท และเกิดความต้องการผลิตผลทางเกษตรกรรมเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรเพิ่มผลผลิตของตนมากยิ่งขึ้นด้วย ฉะนั้นเราจึงพึงระลึกไว้เสมอว่าแผนหรือโครงการพัฒนาเมืองใด ๆ แม้แต่แผนอนุรักษ์ เป็นแผนเพื่อมุ่งพัฒนาเมือง ในการพัฒนาประเทศนั้นย่อมต้องมีแผนพัฒนาชนบทควบคู่กันไปด้วยอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดผลที่น่าพึงพอใจโดยส่วนรวม

3.5 การบริการทางสังคม

1) ภาคเหนือ

การบริการทางสังคมที่สำคัญที่สุดสองหมวด ที่ละใช้ชี้ความสำคัญ การเจริญเติบโต ตลอดจนความได้เปรียบของชุมชนใดที่มีต่อชุมชนอื่น ๆ ได้แก่ การศึกษาและการสาธารณสุข เนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ การพิจารณาเปรียบเทียบข้อมูลด้านการศึกษาและการสาธารณสุข ระดับจังหวัดในภาคเหนือมีรายละเอียดดังนี้

(ก) การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้แบ่งเขตการศึกษาทั่วประเทศออกเป็น 12 เขต โดยจังหวัดในภาคเหนือทั้งหมดอยู่ในเขตการศึกษาที่ 7 และ 8 ยกเว้น อุทัยธานี ที่อยู่ในเขตการศึกษาที่ 6 ดังนี้ คือ

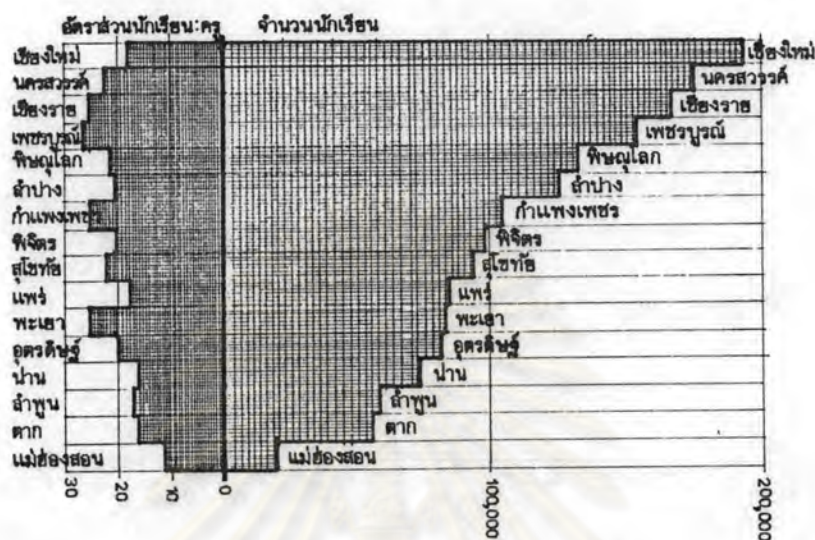
เขตการศึกษาที่ 7 ประกอบด้วยจังหวัดในภาคเหนือตอนล่าง 8 จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร ตาก เพชรบูรณ์ พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย นครสวรรค์ และอุดรดิตถ์

เขตการศึกษาที่ 8 ประกอบด้วย จังหวัดในภาคเหนือตอนบนทั้ง 8 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน

จากตารางที่ 3.19 3.20 และ 3.21 ในภาคผนวก ก. ซึ่งแสดงจำนวนโรงเรียน ห้องเรียน นักเรียน และครู ตลอดจนอัตราส่วนของนักเรียนต่อครู ในแต่ละจังหวัดจะเห็นได้ว่า เฉพาะ โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนั้น เชียงใหม่ เป็นจังหวัดที่มีจำนวนโรงเรียน ห้องเรียน และครูสูงที่สุด ยกเว้นจำนวนนักเรียนที่น้อยกว่า เชียงราย เล็กน้อย คือ เชียงใหม่ มีนักเรียนในโรงเรียนสังกัดแล้ว 122,293 คน เชียงราย มี 122,909 คน จังหวัดที่มีนักเรียนมารองลงมาได้แก่ นครสวรรค์ มีนักเรียน 115,489 คน ส่วนแม่ฮ่องสอน เป็นจังหวัดที่มีจำนวนนักเรียนน้อยที่สุด คือ 15,670 คน แต่เมื่อพิจารณาจำนวนนักเรียนทั้งหมดของจังหวัด รวมทั้งภาครัฐบาลและเอกชน เชียงใหม่จะเป็นจังหวัดที่มีจำนวนนักเรียนสูงสุด คือมีถึง 193,970 คน ในจำนวนนี้ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนประถมศึกษา คือมีถึงร้อยละ 76.5 ของนักเรียนทั้งหมด รองลงมาได้แก่ นครสวรรค์ และเชียงราย มีนักเรียนทั้งหมด 175,441 และ 167,334 คนตามลำดับ จังหวัดที่มีนักเรียนน้อยที่สุด ได้แก่ ตากและแม่ฮ่องสอน มีนักเรียน 54,368 และ 19,250 คนตามลำดับ นับว่าจำนวนนักเรียนสูงสุดใน เชียงใหม่ มีมากกว่าจำนวนนักเรียนต่ำสุดในแม่ฮ่องสอนถึงประมาณ 10 เท่า ลักษณะสำคัญหรือความมากมายของจำนวนนักเรียนนี้เป็นไปอย่างสอดคล้องกับจำนวนประชากรที่มีในแต่ละจังหวัด และเมื่อพิจารณาอัตราส่วนของนักเรียนต่อครู 1 คนในแต่ละจังหวัด จะเห็นว่ากลุ่มที่มีจำนวนนักเรียนต่อครูค่อนข้างน้อย ได้แก่ แม่ฮ่องสอน ตาก ลำพูน แพร่และเชียงใหม่ คือมีตั้งแต่ 11.7-18.5 คนต่อครู 1 คน ในจำนวนนี้ เชียงใหม่เป็นจังหวัดเดียวที่มีจำนวนนักเรียนมากและมีอัตราส่วนนักเรียนต่อครูค่อนข้างน้อย ซึ่งหากอยู่บนสมมติฐานที่ว่า อัตราส่วนนักเรียนต่อครูยิ่งน้อยแล้วคุณภาพการศึกษาจะยิ่งดี เชียงใหม่ถือว่ามียุทธศาสตร์ด้านการศึกษาในระดับนี้ดีอย่างน่าสนใจ เนื่องจากมีปริมาณมากและคุณภาพสูงด้วย ส่วนอัตราส่วนของนักเรียนต่อครูในโรงเรียนราษฎร์จะสูงกว่าในโรงเรียนรัฐบาลเล็กน้อย (ตารางที่ 3.21) และกลุ่มจังหวัดในภาคเหนือตอนบนจะมีอัตราส่วนนักเรียนต่อครูน้อยกว่า กลุ่มจังหวัดในภาคเหนือตอนล่าง คือมีค่า 19.6 และ 21.5 ตามลำดับ อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับค่ารวมทั้งประเทศแล้ว ทั้ง 2 กลุ่มยังมีค่าต่ำกว่าเล็กน้อย จำนวนนักเรียนค่ารวมทั้งประเทศ คือ 22.5 ต่อครู 1 คน

นอกจากนี้ สถานศึกษาในระดับอุดมศึกษาในภาคเหนือมี 4 แห่ง เป็นของรัฐ 3 แห่ง และเอกชน 1 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒ วิทยาเขตพิษณุโลก, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตร (แม่โจ้) และมหาวิทยาลัยพายัพ

แผนภูมิที่ 3.2 แสดงจำนวนนักเรียน และอัตราส่วนนักเรียนต่อครู 1 คน ระดับจังหวัดในเขตการศึกษาที่ 7 และ 8 ปีการศึกษา 2522.

ที่มา: จากตาราง 3.19 และ 3.20

ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเอกชน ได้รับการรับรองและประกาศเป็นทางการเมื่อปลายปี พ.ศ. 2527 สถาบันอุดมศึกษาทั้ง 3 แห่ง ยกเว้นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒอยู่ในเชียงใหม่ทั้งหมด

(1) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีเนื้อที่ขนาดใหญ่ติดต่อกันตั้งอยู่เชิงดอยสุเทพ หรือทางภาคตะวันตกของเมือง มีเนื้อที่ประมาณ 2,000 ไร่ และมีเนื้อที่ของคณะเกษตรศาสตร์ อีกประมาณ 1,600 ไร่ ในตำบลแม่เหียะ เป็นไร่นาทดลอง และที่เลี้ยงสัตว์ ประกอบด้วย 13 คณะ 87 ภาควิชา และบัณฑิตวิทยาลัย จากข้อมูล พ.ศ. 2523 นักศึกษาทั้งหมดเป็นคนในภาคเหนือร้อยละ 35 คนในภาคกลางมากที่สุดคือร้อยละ 39 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 7 ภาคตะวันออกร้อยละ 6 และภาคใต้ร้อยละ 11 รับนักศึกษาได้ประมาณปีละ 8,500 คน (พ.ศ. 2522) และสำเร็จการศึกษาประมาณ 2,000 คน ดังรายละเอียดในตาราง 3.22 ภาคผนวก ก.

(2) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อยู่ในจังหวัดพิษณุโลก มี 5 คณะ คือ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแห่งนี้ นับว่ามีบทบาทในด้านนี้ไม่มากนัก เนื่องจากยังรับนักศึกษาได้น้อย กล่าวคือในปีการศึกษา 2525-2526 รับนักศึกษาได้เพียง 210 คน จากส่วนกลาง และ 160 ตามโควตาภาคเหนือเท่านั้น

(3) สถาบันเทคโนโลยีการเกษตร (แม่โจ้) เดิมเป็นวิทยาลัยที่
 ลอนเกี่ยวกับการเกษตรกรรม ต่อมาภายหลังจึงได้รับการรับรอง เป็นมหา วิทยาลัย นักศึกษาที่
 รับได้แต่ละปียังมีจำนวนไม่มากนัก ในปี พ.ศ. 2522 รับได้ 349 คน และมีผู้สำเร็จการศึกษา
 134 คน ในปีเดียวกัน (ตารางที่ 3.23 ภาคผนวก ก.)

จากการศึกษา ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เชียงใหม่เป็นจังหวัดเดียวใน
 ภาคที่มีบริการการศึกษาตั้งแต่ประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษาสูงที่สุด นอกจากนี้ยังมีวิทยาลัย
 เทคโนโลยีและอาชีวศึกษา (วิทยาเขตภาคพายัพ) อีก 1 แห่ง มีโรงเรียนหรือวิทยาลัยที่ลอน
 วิชาชีวด้านต่าง ๆ เช่น วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ โรงเรียนสารพัดช่างเชียงใหม่ วิทยาลัยครู
 1 แห่ง และโรงเรียนพาณิชย์ของเอกชนมากมาย นับได้ว่าเป็นศูนย์กลางการศึกษาของภาคที่มี
 การศึกษาหลากหลายทุกระดับทุกประเภท ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดึงดูดประชากร โดยเฉพาะ
 จังหวัดในภาคเหนือตอนบน ส่วนจังหวัดในภาคเหนือตอนล่างส่วนใหญ่จะไปศึกษาในกรุงเทพ-
 มหานคร ซึ่งเป็นศูนย์กลางหลัก มีการศึกษาทุกระดับมากกว่า เชียงใหม่มาก

(ข) การสาธารณสุข การบริการด้านสาธารณสุขถือเป็นบริการพื้นฐาน
 ประการหนึ่ง เช่นเดียวกับยาซึ่งถือเป็น 1 ในปัจจัย 4 ประการที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิต
 ยาก็คือการรักษาโรคซึ่งได้มาจากบริการด้านสาธารณสุข จากข้อมูลของกรมการแพทย์และ
 ออนามัย กระทรวงสาธารณสุขได้บันทึกจำนวนโรงพยาบาลของรัฐ รวมทั้งจำนวนเตียง แพทย์
 และพยาบาล ดังแสดงในตาราง 3.24 จะเห็นได้ว่า เชียงใหม่มีจำนวนโรงพยาบาลของรัฐสูงที่สุด
 ถึง 3 แห่ง รวมโรงพยาบาลประจำและโรงพยาบาลโรคจิตด้วย ส่วนจังหวัดอื่น ๆ มี ตาก
 ลือชัย และพะเยา เท่านั้นที่มีโรงพยาบาลจังหวัดละ 2 แห่ง ที่เหลือทั้งหมดมีจังหวัดละ 1 แห่ง
 ทั้งสิ้น แต่เมื่อพิจารณาจำนวนแพทย์ และพยาบาลในโรงพยาบาลดังกล่าว เชียงใหม่กลับมีแพทย์
 เพียง 18 คน และพยาบาลเพียง 90 คน ขณะที่พิษณุโลก ส่าปาง และนครสวรรค์ มีจำนวน
 แพทย์และพยาบาลเป็น 38-195, 36-100 และ 32-154 ตามลำดับ เมื่อคิดอัตราส่วนประชากร
 ต่อแพทย์และพยาบาลของเชียงใหม่ คิดเป็น 66,913 และ 13,383 คนต่อแพทย์และพยาบาล
 1 คนตามลำดับ ทั้งนี้จำนวนประชากรต่อแพทย์ 1 คนมีค่าสูงกว่าค่าเฉลี่ยของภาคกว่า 2 เท่า
 ขณะที่จำนวนประชากรต่อพยาบาล 1 คน สูงกว่าค่าเฉลี่ยของภาคเกือบ 2 เท่าเช่นกัน ทั้งนี้
 อาจเนื่องจากโรงพยาบาลนคร เชียงใหม่ ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของคณะแพทยศาสตร์ มหา วิทยาลัย

ตารางที่ 3.24 จำนวนโรงพยาบาล เตียงผู้ป่วย แพทย์และพยาบาล รายจังหวัดในภาคเหนือ
ประจำปีงบประมาณ 2525

จังหวัด	จำนวน โรง พยาบาล	เตียงผู้ป่วย		แพทย์		พยาบาล	
		จำนวน	อัตราส่วน ประชากรต่อ 1 เตียง	จำนวน	อัตราส่วน ประชากรต่อ แพทย์ 1 คน	จำนวน	อัตราส่วน ประชากรต่อ พยาบาล 1 คน
1. กำแพงเพชร	1	258	2,266	10	58,471	46	12,711
2. เชียงราย	1	430	2,200	24	39,425	97	9,755
3. เชียงใหม่ ^{(1) (2)}	3	895	1,346	18	66,913	90	13,383
4. ตาก	2	462	629	22	13,215	94	3,093
5. นครสวรรค์	1	510	1,962	32	31,269	154	6,497
6. น่าน	1	337	1,162	18	21,755	54	7,252
7. พิจิตร	1	298	1,777	8	66,199	41	12,917
8. พิษณุโลก	1	722	987	38	18,760	195	3,656
9. เพชรบูรณ์	1	314	2,585	12	67,641	53	15,315
10. แพร่	1	347	1,314	15	30,394	72	6,332
11. แม่ฮ่องสอน	1	130	1,059	2	68,835	27	5,099
12. ลำปาง	1	567	1,182	36	18,618	100	6,702
13. ลำพูน	1	227	1,625	8	46,120	46	8,021
14. สุโขทัย	2	450	1,209	14	38,869	80	6,802
15. อุตรดิตถ์	1	411	1,071	22	20,014	63	6,989
16. อุทัยธานี	1	300	907	9	30,229	44	6,183
17. พะเยา	2	548	861	24	19,667	99	4,768
รวม	22	7,206	1,365	312	31,518	1,355	7,257

หมายเหตุ : (1) รวมโรงพยาบาลประจำ

(2) รวมโรงพยาบาลโรคจิต

ที่มา : กรมการแพทย์และอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

เชียงใหม่ ดังนั้นจำนวนแพทย์หรือพยาบาลในตารางนี้อาจไม่รวมแพทย์หรือพยาบาลที่ทำหน้าที่
ด้านการสอน ซึ่งก็คือทำหน้าที่ด้านการรักษาพยาบาลไปด้วย

หากพิจารณาจำนวนบริการสาธารณสุขทั้งหมดในตารางที่ 3.25 จะ
เห็นว่า เชียงใหม่มีจำนวนสถานบริการด้านสาธารณสุขสูงสุดคือ 24 แห่ง รองลงมาได้แก่ ลำปาง
เชียงราย และนครสวรรค์ มีจำนวนสถานบริการด้านสาธารณสุข 12 แห่ง 11 แห่ง และ 10
แห่งตามลำดับ นอกจากนี้จำนวนบุคลากรด้านต่าง ๆ ในเชียงใหม่ยังมีจำนวนสูงเมื่อเปรียบ
เทียบกับจำนวนประชากร และเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือ กล่าวคืออัตราส่วน
ประชากรต่อบุคลากรด้านสาธารณสุขในเชียงใหม่ ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยภาคทุกประเภทมาก และยัง

ตารางที่ 3.25 จำนวนสถานบริการสาธารณสุข และเจ้าหน้าที่ประเภทต่าง ๆ รายจังหวัดในภาคเหนือ
พ.ศ. 2524

จังหวัด	จำนวน สถาน บริการ	แพทย์		ทันตแพทย์		เภสัชกร		พยาบาล	
		จำนวน	อัตราส่วน ประชากร ต่อแพทย์ 1 คน	จำนวน	อัตราส่วน ประชากร ต่อทันต- แพทย์ 1 คน	จำนวน	อัตราส่วน ประชากร ต่อเภสัชกร 1 คน	จำนวน	อัตราส่วน ประชากร ต่อพยาบาล 1 คน
1. กำแพงเพชร	4	17	33,750	2	286,789	2	286,879	40	14,344
2. เชียงราย	11	41	22,839	8	117,050	6	156,066	120	7,803
3. เชียงใหม่	24	337	3,503	20	59,020	54	21,859	871	1,355
4. ตาก	4	22	12,929	2	142,221	3	94,814	88	3,232
5. นครสวรรค์	10	65	15,210	5	197,724	7	141,231	213	4,641
6. น่าน	4	36	10,685	5	76,929	2	192,324	51	7,542
7. พิจิตร	6	17	31,053	2	267,776	4	133,888	59	9,077
8. พิษณุโลก	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9. เพชรบูรณ์	6	23	34,687	5	159,561	4	199,451	55	14,506
10. แพร่	8	28	16,115	4	112,802	5	90,241	125	3,610
11. แม่ฮ่องสอน	6	12	11,282	2	67,690	1	135,379	56	2,417
12. ลำปาง	12	53	12,555	13	51,184	6	110,900	128	5,198
13. ลำพูน	3	15	23,759	3	118,796	1	356,388	68	5,241
14. สุโขทัย	7	20	26,935	4	134,675	4	134,675	108	4,988
15. อุตรดิตถ์	8	26	16,823	3	145,801	4	109,351	80	5,468
16. อุทัยธานี	4	19	14,032	2	133,308	3	88,872	57	4,677
17. พะเยา	6	25	18,701	3	155,839	4	116,879	84	5,566
รวม	123	756	12,849	83	117,038	110	88,310	2,203	4,410

หมายเหตุ : - ไม่มี หรือไม่มีข้อมูล

ที่มา : กองสถิติสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข

มีค่าต่ำที่สุดทุกประเภท ยกเว้นทันตแพทย์ ที่อัตราส่วนประชากรต่อทันตแพทย์ 1 คน ในจังหวัด
ลำปางมีค่าต่ำสุด คือ 51,184 คน เชียงใหม่มีค่า 59,020 คน ขณะที่ค่าเฉลี่ยภาคเหนือมีค่า
ถึง 117,038 คน อัตราส่วนประชากรต่อแพทย์ 1 คน ต่อเภสัชกร 1 คน และ ต่อพยาบาล
1 คน ของเชียงใหม่มีค่า 3,503 คน 21,859 คน และ 1,355 คนตามลำดับ โดยค่าเฉลี่ย
ภาคมีค่าถึง 12,849 คน 88,310 คน และ 4,410 คน ตามลำดับเช่นกัน

จะเห็นได้ว่าบริการด้านสาธารณสุขของเชียงใหม่ มีสูงกว่าจังหวัด
อื่น ๆ ในภาค โดยเฉพาะที่โรงพยาบาลนครเชียงใหม่ เป็นโรงพยาบาลขนาดใหญ่ มีอุปกรณ์
เครื่องมือ เครื่องใช้ด้านการแพทย์ครบถ้วน รักษาโรคได้หลายประเภท และมีลักษณะ เป็นศูนย์
กลางด้านการรักษาพยาบาล โดยเฉพาะประชาชนในจังหวัดภาคเหนือตอนบน ต้องมารักษาโรค

โรคนางชนิดที่จังหวัดของตนขาดอุปกรณ์ เครื่องมือทางการแพทย์ หรือขาดแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านนั้น ๆ โดยเฉพาะ นอกจากนี้เชียงใหม่ยังมีโรงพยาบาลเอกชนอีกถึง 6 แห่ง ได้แก่

- โรงพยาบาลแมคคอร์มิค
- โรงพยาบาลเม็คเคน (รักษาโรคเรื้อรัง)
- โรงพยาบาลแมนมนตร์
- โรงพยาบาลรวมแพทย์เชียงใหม่
- โรงพยาบาลลานนา และ
- โรงพยาบาลเสียมรักดี

และยังมีคลินิก โปสคลินิกต่าง ๆ อีกมากในตัวเมืองเชียงใหม่ สำหรับบริการประชาชนในพื้นที่อีกด้วย

2) จังหวัดเชียงใหม่

(ก) การศึกษา ดังได้กล่าวมาแล้วว่า เชียงใหม่มีฐานะเป็นศูนย์กลางการศึกษาของภาค โดยเฉพาะในภาคเหนือตอนบน สำหรับในจังหวัดเชียงใหม่เองจะเห็นได้ว่าโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดทั้งหมด 969 โรงเรียน มีนักเรียนทั้งหมด 122,293 คน (ตารางที่ 3.26) เป็นโรงเรียนในเขตอำเภอเมือง เพียง 33 แห่ง และมีนักเรียนเพียง 2,378 คน ในปีการศึกษา 2522 โดยนักเรียนในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ล้วนแต่อยู่ที่อำเภอฝาง และสันป่าตอง มีจำนวนเกินหมื่นคนขึ้นไป คือมี 14,556 และ 10,600 คน ตามลำดับ อำเภออมก๋อยเป็นอำเภอที่มีจำนวนนักเรียนและโรงเรียนต่ำสุดในจังหวัด แต่เมื่อพิจารณาอัตราส่วนนักเรียนต่อครู 1 คนในแต่ละอำเภอแล้ว อำเภอเมืองจะมีค่าต่ำสุดคือมีเพียง 8.1 คน ต่อครู 1 คน ส่วนฝางที่มีจำนวนนักเรียนสูงสุดมีค่านักเรียนต่อครู 1 คน ค่อนข้างสูง คือ 20.9 คน สันป่าตองมีค่าประมาณต่ำกว่าค่าเฉลี่ยเล็กน้อยคือ 18.0 คน

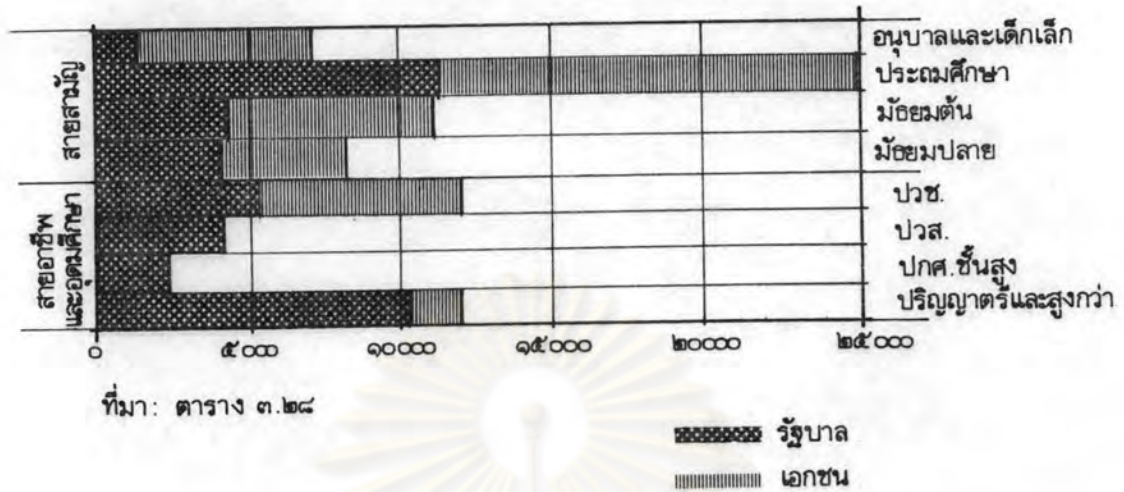
อย่างไรก็ตาม อำเภอเมืองยังคงมีฐานะเป็นศูนย์กลางการศึกษาของจังหวัด เนื่องจากโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ของเอกชนทั้งสายสามัญ สายอาชีพ ตลอดจนวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ล้วนตั้งอยู่ในอำเภอเมือง หรือในเขตเมือง เกือบทั้งหมด (จากตารางที่ 3.27) จากจำนวนสถานศึกษาทุกระดับ 1,106 แห่ง อยู่ในเขตอำเภอเมือง 109 แห่ง

และอยู่ในเขตเทศบาลถึง 62 แห่ง นอกเขตเทศบาล 47 แห่ง (เขตเทศบาลในปี พ.ศ. 2524 หมายถึงเขตเทศบาลเก่า) ในจำนวนนี้เป็นมหาวิทยาลัย 1 แห่ง วิทยาลัย 6 แห่ง ใน 7 แห่ง โรงเรียนมัธยม 4 แห่ง โรงเรียนการศึกษาพิเศษ 3 ใน 5 แห่ง โรงเรียนประถม 48 แห่ง และโรงเรียนราษฎร์สายสามัญ 38 ใน 62 แห่ง สายอาชีพ 9 ใน 10 แห่ง ที่เหลือเป็นสถานศึกษาในเขตอำเภออื่น ๆ อีก 997 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนระดับประถมในสังกัดคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ในจังหวัดเชียงใหม่ มีนักเรียน นักศึกษาทุกระดับถึง 81,353 คน ในปี พ.ศ. 2524 (ตารางที่ 3.28 ภาคผนวก ก. แผนภูมิ 3.3) เป็นนักเรียนสายสามัญร้อยละ 62.5 ของนักเรียนทั้งหมด ที่เหลือเป็นสายวิชาชีพและอุดมศึกษาอีกร้อยละ 37.5 โดยนักเรียนระดับประถมศึกษามีกลุ่มสุดคือมีถึง 24,992 คน หรือร้อยละ 30.7 ของนักเรียนทั้งหมด การศึกษาของจังหวัดเชียงใหม่ ภาคเอกชนนับว่ามีบทบาทสูงมาก คือมีนักเรียน นักศึกษา เกือบครึ่งหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 46.9 ของนักเรียนนักศึกษาทั้งหมด โดยเอกชนจะมีบทบาทการศึกษาสายสามัญมากกว่า คือมีนักเรียนร้อยละ 58.5 ของนักเรียนทั้งหมด โดยเฉพาะระดับอนุบาล และเด็กเล็กที่เป็นของเอกชนถึงร้อยละ 78.0 และมัธยมต้นที่เป็นของเอกชนร้อยละ 60.8 ส่วนการศึกษาสายวิชาชีพและอุดมศึกษานั้นรัฐยังคงมีบทบาทสูงกว่า คือมีนักศึกษาคิดเป็นร้อยละ 72.4 ของนักศึกษาภาคนี้ทั้งหมด ที่เหลือเป็นของภาคเอกชนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และระดับปริญญาตรีอีกร้อยละ 27.6 ทั้งนี้อาจเนื่องจากการศึกษาในระดับนี้ยังต้องการการลงทุนสูง และมีจำนวนผู้สามารถเข้าเรียนได้ไม่มากนัก ในอนาคตอันใกล้หากเมืองมีลักษณะเป็นศูนย์กลางมากยิ่งขึ้น มีระดับความเป็นเมืองสูงขึ้น และมีประชากรเพิ่มมากขึ้น เอกชนย่อมจะมีบทบาทการศึกษาในระดับนี้เพิ่มมากขึ้นอย่างค่อนข้างแน่นอน

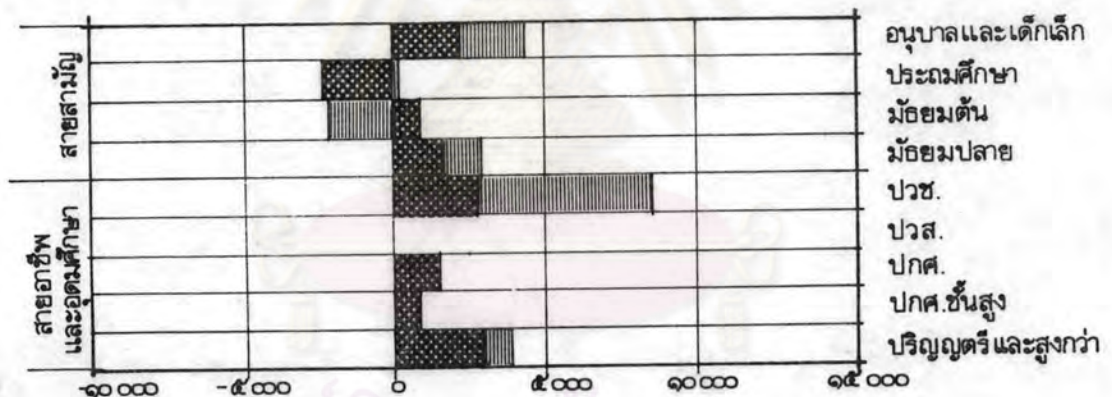
เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงจำนวนนักเรียนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 ถึง พ.ศ. 2524 ของการศึกษาในระดับต่าง ๆ (ตารางที่ 3.29 ภาคผนวก ก. และแผนภูมิ 3.4) จะเห็นว่าสัดส่วนการเพิ่มจำนวนนักเรียนเมื่อเทียบกับจำนวนเดิม ในภาคเอกชนเพิ่มสูงกว่าภาครัฐบาล คือคิดเป็น 28.1 และ 23.4 ของจำนวนเดิมที่มีค่าเป็น 100 ตามลำดับ โดยจำนวนเพิ่มนักเรียน นักศึกษาของทั้งสองภาคมีตัวเลขใกล้เคียงกัน คือ 8,149 คน ในภาคเอกชนและ 8,176 คน ในภาครัฐบาล ในจำนวนนี้จำนวนเพิ่มของนักเรียนสายสามัญมีน้อยมาก การเพิ่มกลับอยู่ที่การศึกษายสายอาชีพและอุดมศึกษามากกว่ามาก และมีข้อสังเกตคือในสายอาชีพและ

แผนภูมิ ๓.๓ จำนวนนักเรียน นักศึกษา จำแนกตามสังกัดและระดับการศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๔.

ที่มา: ตาราง ๓.๒๘

แผนภูมิ ๓.๔ จำนวนการเพิ่มของนักเรียน นักศึกษา จำแนกตามสังกัดและระดับการศึกษา ในจังหวัดเชียงใหม่ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๒๔

ที่มา: ตาราง ๓.๒๙

อุดมศึกษา นี้ จำนวนนักศึกษาในสถาบันการศึกษาของ เอกชน เพิ่มขึ้นมากอย่างเห็นได้ชัด และเป็นสัดส่วนสูงกว่าภาครัฐบาล คือ จำนวนเพิ่มเป็นถึง 4 เท่าของจำนวนนักศึกษาเดิมในปี พ.ศ. 2519 โดยเพิ่มในการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด แสดงว่า เอกชน เริ่มเข้ามามีบทบาทในการศึกษาระดับปริญญาตรีสูงขึ้น ปัจจุบันมีโรงเรียนพณิชยการที่ดำเนินการโดยเอกชน เปิดใหม่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนที่มีจำนวนนักเรียนลดลงในระยะเวลาดังกล่าว ในสถานศึกษาของรัฐ คือ ในระดับประถมศึกษา และของ เอกชน ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ตารางที่ 3.26 แสดงจำนวนโรงเรียน ห้องเรียน นักเรียน ครู ในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด
ระดับอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2522

เขตอำเภอ	โรงเรียน	ห้องเรียน	นักเรียน	ครู	อัตราส่วน นักเรียนต่อ ห้องเรียน	อัตราส่วน นักเรียนต่อ ครู 1 คน
1. เมือง	33	253	2,378	292	9.4	8.1
2. จอมทอง	69	435	8,854	447	20.4	19.8
3. เชียงดาว	51	289	5,836	288	20.2	20.3
4. ดอยเต่า	29	157	3,423	153	21.8	22.4
5. ดอยสะเก็ด	56	333	6,307	371	18.9	17.0
6. ฝาง	70	625	14,556	695	23.3	20.9
7. พร้าว	54	335	6,740	363	20.1	18.6
8. แม่แจ่ม	50	271	4,948	252	18.3	19.6
9. แม่แตง	75	424	8,017	440	18.9	18.2
10. แม่ริม	53	299	6,179	342	20.7	18.1
11. แม่อาลัย	36	303	6,829	317	22.5	21.5
12. สันป่าตอง	99	534	10,600	588	19.9	18.0
13. สันทราย	54	324	6,399	384	19.8	16.7
14. สะเมิง	28	131	2,393	136	18.3	17.6
15. สันกำแพง	66	430	9,105	536	21.1	17.0
16. ส่าร์ก	41	308	6,467	343	21.0	18.9
17. หางดง	50	305	6,847	337	22.4	20.3
18. อมก๋อย	21	88	2,119	109	24.1	19.4
19. ฮอด	54	212	4,287	236	20.2	18.2
จังหวัดเชียงใหม่	969	6,056	122,293	6,629	20.2	18.5

ที่มา : กองสถิติและวิเคราะห์การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ

ตารางที่ 3.27 แสดงจำนวนสถานศึกษา จำแนกประเภทและที่ตั้งอำเภอ ในจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2524

ประเภทสถานศึกษา	จำนวน รวม	ที่ตั้ง	
		อำเภอเมือง	อำเภออื่น ๆ
1. มหาวิทยาลัย	1	1	-
2. วิทยาลัย	7	6	1
3. โรงเรียนมัธยม (กรมสามัญศึกษา)	30	4	26
4. โรงเรียนศึกษาพิเศษ (กรมสามัญศึกษา)	5	3	2
5. โรงเรียนประถม (คณะกรรมการ- การประถมศึกษาแห่งชาติ)	979	36	943
6. โรงเรียนประถม (เทศบาลนครเชียงใหม่)	12	12	-
7. โรงเรียนราษฎร์ (สายสามัญ) (คณะกรรมการการศึกษาเอกชน)	62	38	24
8. โรงเรียนราษฎร์ (สายอาชีพ) (คณะกรรมการการศึกษาเอกชน)	10	9	1
รวม	1,106	109*	997

ที่มา : ศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่

*หมายเหตุ : ในเขตเทศบาล 62 แห่ง นอกเขตเทศบาล 47 แห่ง

(ข) การสำรวจข้อมูล การบริการด้านสาธารณสุขของจังหวัดก็เช่นเดียวกับ
กับด้านการศึกษา กล่าวคือ มีอำเภอเมืองหรือเขตเมืองเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากมีความพร้อม
ด้านต่าง ๆ และเป็นแหล่งที่ตั้งของ โรงพยาบาลสำคัญของจังหวัด ตลอดจนโรงพยาบาลเอกชน
และคลินิกวิชาโรคต่าง ๆ และหากดูข้อมูลสถานบริการด้านสาธารณสุขของรัฐระดับอำเภอก็
เช่นเดียวกับข้อมูลโรงเรียนรัฐ ที่ในเขตอำเภอเมืองมีจำนวนน้อย เนื่องจากมีภาคเอกชนเข้า
มาให้บริการมาก และยังเป็นที่ตั้งของ โรงพยาบาลสำคัญมากมาย การรักษาพยาบาลในเมืองจึง
พึ่งพาล่าช้าอนามัย หรือสำนักงานผดุงครรภ์ของรัฐน้อย ขณะที่อำเภอที่อยู่ห่างไกลออกไปมีความ
ต้องการบริการของรัฐระดับนี้มากกว่า

ตารางที่ 3.30 จำนวนสถานีอนามัย สำนักงานสาธารณสุข และเจ้าหน้าที่ สาธารณสุข
ในจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2523

อำเภอ	สถานีอนามัย		สำนักงานสาธารณสุข	
	จำนวนแห่ง	เจ้าหน้าที่ สาธารณสุข	จำนวนแห่ง	เจ้าหน้าที่ สาธารณสุข
1. อำเภอเมืองเชียงใหม่	6	20	1	-
2. เชียงดาว	7	12	3	5
3. จอมทอง	7	21	2	2
4. คอยส์เกิด	8	21	3	1
5. ฝาง	7	12	1	-
6. หางดง	7	13	2	-
7. ฮอด	6	14	4	1
8. คอยเต่า	5	9	3	1
9. แม่อาบ	3	7	2	3
10. แม่แจ่ม	7	14	-	-
11. แม่ริม	12	34	4	2
12. แม่แตง	7	16	3	1
13. วมกอบ	3	7	1	-
14. พร้าว	11	22	5	-
15. สะเมิง	7	10	1	-
16. สันกำแพง	5	15	6	4
17. สันป่าตอง	11	17	3	1
18. สันทราย	9	14	-	-
19. ลำรั้ง	11	25	4	-
รวม	139	303	48	21

ที่มา : กรมอนามัย สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข อ้างจากสมุดรายนาม
สถิติจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานสถิติแห่งชาติ

จากตารางที่ 3.30 อำเภอที่มีจำนวนสถานีอนามัยสูงสุด คือ แม่ริม
มีถึง 12 แห่ง ส่วนลำรั้ง พร้าว และสันป่าตอง มีรองลงมาคือ 11 แห่ง และอำเภอเมืองมี
เพียง 6 แห่งเท่านั้น แม่ริมและลำรั้ง เป็นอำเภอที่ใกล้อำเภอเมืองมาก มีโอกาสมีทางเลือก
ที่จะไปรับการรักษาพยาบาลในเขตเมืองได้ด้วย จึงนับว่าเป็นอำเภอที่มีบริการด้านสาธารณสุข
ค่อนข้างดี เมื่อเทียบกับอำเภออื่น ๆ ส่วนพร้าวนั้นเป็นอำเภอที่อยู่ห่างไกลออกไป การคมนาคม
เข้าสู่ตัวเมืองทำได้ยากกว่า จึงจำเป็นต้องมีสถานบริการด้านสาธารณสุข เพื่อให้บริการรักษา
พื้นฐานสำหรับประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้เมื่อเทียบกับสัดส่วนประชากรในแต่ละอำเภอที่ทำการ
ศึกษาในหัวข้อที่ 3.3 มาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า แม่ริม และลำรั้งเป็นอำเภอขนาดกลาง คือมี
ประชากรประมาณ 62,000-65,000 คน ใน พ.ศ. 2526 ส่วนพร้าวนั้นมีขนาดเล็กลงกว่าคือมี

ประชากรประมาณ 46,000 คนในปีเดียวกัน ส่วนสิ้นป่าตองและฝาง เป็นอำเภอที่มีประชากร
 ลุงสุด ยกเว้นอำเภอเมือง คือมีประชากรมากกว่า 100,000 คน โดยนายนี้ แมร์ม ล่ารกี และ
 พร้าวนับว่าเป็นอำเภอที่มีบริการด้านสาธารณสุขค่อนข้างดี เมื่อเปรียบเทียบกับอำเภออื่น ส่วน
 สิ้นป่าตองนั้นมีสถานบริการด้านสาธารณสุขมากตามสัดส่วนประชากร และฝาง ซึ่งมีประชากร
 มาก มีระยะห่างจากอำเภอเมืองมาก แต่กลับมีสถานอนามัย 7 แห่ง นับว่าน้อยกว่า อำเภออื่นๆ
 โดยนายนี้อาจกล่าวได้ว่าประชากรในเขตอำเภอฝางมีโอกาสได้รับการด้านสาธารณสุข โดยรัฐ
 น้อยกว่าอำเภอต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น

อย่างไรก็ตาม ปัญหาด้านบริการสาธารณสุข เป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อน
 และต้องการข้อมูล ตลอดจนการประเมินผลในหลาย ๆ ด้าน ในขั้นนี้จึงไม่อาจวัดอะไรได้มาก
 นัก และโดยทั่วไปชนบทยังต้องพึ่งพาเมืองอย่างมากเช่นเดียวกับบริการด้านอื่น ๆ ชาวชนบท
 มักจะต้องการ เข้ามารับรักษาพยาบาลถึง โรงพยาบาลขนาดใหญ่ในเมืองมากกว่าจะไปรักษาตาม
 สถานอนามัยในท้องถิ่น ด้วยความเชื่อที่ในอุปถัมภ์และความเชื่อชาวนาของแพทย์ว่ามีมากกว่า
 ซึ่งบางโรคมันไม่จำเป็นต้องเข้ามารับการรักษาดังในเมือง เนื่องจากสามารถรักษาได้ในสถาน
 อนามัย หรือโรงพยาบาลขนาดกลางที่มีอยู่ในท้องถิ่น ที่เชียงใหม่ก็คงมีปัญหานี้เช่นกัน โรงพยาบาล
 ของรัฐในเขตอำเภอแมร์มมันไม่ได้รับความนิยมจากประชาชน ส่วนใหญ่มักจะไปรักษาที่โรง
 พยาบาลนคร เชียงใหม่ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งอาจเนื่องจากการคมนาคมติดต่อกันกระทำได้สะดวกมาก
 ก็เป็นได้

3.6 การท่องเที่ยว

ภาคเหนือ เป็นภาคที่อุดมไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ มากมาย ทั้งแหล่ง
 ท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ และสถาปัตยกรรม และแหล่งท่องเที่ยว
 ประเภทศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้อาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ตามลักษณะภูมิ
 ประเทศ ได้แก่ กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน และภาคเหนือตอนล่าง ได้มีกลุ่มผู้
 ศึกษาทำการวิจัย เพื่อเสนอแผนแม่บทการท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยศึกษา
 กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะต่อเนื่องกันเป็น 2 กลุ่มใหญ่ดังกล่าว กลุ่มภาคเหนือตอนบน
 ประกอบด้วย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย และพะเยา ส่วนกลุ่มภาคเหนือตอนล่าง
 ประกอบด้วย ตาก สุโขทัย พิษณุโลก กำแพงเพชร และพิจิตร

1) กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน

จากการศึกษากลุ่มแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน ของสถาบันวิจัย - ศึกษาค่าสตรีประยุกต์ (ธันวาคม 2522) พบว่าในกลุ่มพื้นที่ 5 จังหวัดดังกล่าวกว่าร้อยละ 60 เป็นภูเขาและเทือกเขาสูง ซึ่งมียอดเขาที่สำคัญทางภูมิศาสตร์และการท่องเที่ยวหลายยอด เช่น ดอยอินทนนท์ ดอยสุเทพ พื้นที่ภูเขาเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้ และเป็นแหล่งกำเนิดของลำน้ำสำคัญหลายสาย ซึ่งไหลลงสู่พื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา และลุ่มน้ำโขง นอกจากนี้ยังมีน้ำพุร้อนหลายแห่ง สภาพภูมิประเทศเช่นนี้ทำให้ในพื้นที่มีสถานที่ท่องเที่ยวสวยงามตามธรรมชาติหลายแห่ง เช่น น้ำตก ถ้ำ วนอุทยาน น้ำพุร้อน ฯลฯ กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ นอกจากนี้ในพื้นที่ดังกล่าวยังมีสภาพอากาศที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูหนาว พื้นที่ภูเขาสูงหลายแห่ง มีสภาพอากาศที่เมืองหนาว สามารถปลูกพืชเมืองหนาวได้หลายชนิด ซึ่งเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมความสนใจแก่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ในกลุ่มพื้นที่ 5 จังหวัด มีแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งประมาณ 500 แห่ง กระจุกกระจายอยู่ทั่วไป โดยมีมากที่สุดทีจังหวัดเชียงใหม่ แต่แหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมของตลาดการท่องเที่ยวและมีโอกาสพัฒนาได้ มีประมาณ 121 แห่ง จำนวนนี้อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ถึง 66 แห่ง หรือประมาณครึ่งหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด (ดูแผนที่ 3.14) และจากการประเมินความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ด้วยการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ ได้แก่ ลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาการใช้ที่ดินและสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านสวัสดิการและความปลอดภัย ปัญหาด้านบริการความสะดวกต่าง ๆ และปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งโดยธรรมชาติและจากการกระทำของมนุษย์ พบว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญในระดับสูงมี 32 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 8 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ 11 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมอีก 13 แห่ง กระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัดต่าง ๆ ดังแสดงในตาราง 3.31

จะเห็นได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับสูง อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ สูงที่สุด คือมีถึง 26 แห่ง ซึ่งจะแสดงรายละเอียดต่อไป แหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่เหลืออยู่ในสาขานอก 3 แห่ง ได้แก่ วัดพระธาตุนฤขัย พิพิธภัณฑสถานวิทยุขัย และหมู่บ้านป่าช่าง ในจังหวัดลำปาง พระเยา และเชียงราย จังหวัดละ 1 แห่ง ได้แก่ ศูนย์ฝึกลูกช้าง กว๊านพะเยา และแม่ข่ายตามลำดับ

ตารางที่ 3.31 แสดงจำนวนแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับสูง ในพื้นที่ 5 จังหวัด
ภาคเหนือตอนบน

จังหวัด	จำนวนแหล่งท่องเที่ยว			
	รวม	ธรรมชาติ	ประวัติศาสตร์และ สถาปัตยกรรม	ศิลปวัฒนธรรม
1. เชียงใหม่	26	7	9	10
2. ลำพูน	3	-	2	1
3. ลำปาง	1	-	-	1
4. พะเยา	1	1	-	-
5. เชียงราย	1	-	-	1
รวม	32	8	11	13

ที่มา : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, โครงการศึกษาเบื้องต้น

แผนหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่, 2522, หน้า ก.6-54

ถึง ก.6-60.

นอกจากจะมีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญและจำนวนมากแล้ว เชียงใหม่ยังมีความพร้อมของเมืองต้นต่าง ๆ ที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านที่พัก จากการสำรวจเพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย โดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย พบว่า เชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีที่พักและห้องพักลุ่่งสุดเมื่อเปรียบเทียบกับเมืองท่องเที่ยวของประเทศ เช่น พัทยา ภูเก็ต สงขลา ตลอดจนจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือ (ดูตารางที่ 3.32 ภาคผนวก ก.) แม้จะมีโรงแรมชั้นหนึ่งน้อยกว่าพัทยา 2 แห่ง แต่ก็มีโรงแรมชั้น 2-ชั้น 3 และเกสต์เฮาส์ลู่่งกว่า รวมจำนวนถึง 71 แห่ง และ 4,225 ห้องพัก

และจากการคาดประมาณจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่จะไปยั้งจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือ โดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ฯ จะเห็นได้ว่า เชียงใหม่เป็นจังหวัด

ที่มีนักท่องเที่ยวสูงสุดในปี พ.ศ. 2530 มีถึง 466,900 คน (ดูตารางที่ 3.33 ภาคผนวก ก.) ขณะที่จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งมีค่ารองลงมา มีนักท่องเที่ยวเพียง 59,798 คนเท่านั้น ตัวเลขการคาดการณ์จำนวนนักท่องเที่ยวในเชียงใหม่ใหม่ดังกล่าวใกล้เคียงกับการประมาณจำนวนนักท่องเที่ยวระดับกลางของ บริษัทสถาปนิก ลูเมอ ชุ่มสาย และคณะ ดังแสดงในตาราง 3.34 และหากรวมนักท่องเที่ยวชาวไทยด้วยแล้ว ในปี พ.ศ. 2530 จะมีนักท่องเที่ยวไปเที่ยวเชียงใหม่ถึงประมาณต่ำสุด 1,728,570 คน คิดเฉลี่ยประมาณวันละ 4,736 คน นอกจากนี้ยังมีการประมาณกันว่านักท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนที่ทำการศึกษาดังกล่าว จะมีจำนวนถึงร้อยละ 90 ที่ไปยังจังหวัดเชียงใหม่ จากสภาพต่าง ๆ เหล่านี้ เชียงใหม่จึงเป็นเสมือนศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคเหนือที่มีความสำคัญยิ่ง แม้ว่ากลุ่มแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือตอนล่างจะมีลักษณะแตกต่างและมีความดึงดูดใจต่อการท่องเที่ยวมากขึ้น แต่เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบอื่น เช่น ความพร้อมของเมืองที่จะรองรับการท่องเที่ยว เชียงใหม่ ก็ยังมีฐานะและบทบาทต่อการท่องเที่ยวสูงกว่าจังหวัดอื่นในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนล่างอยู่

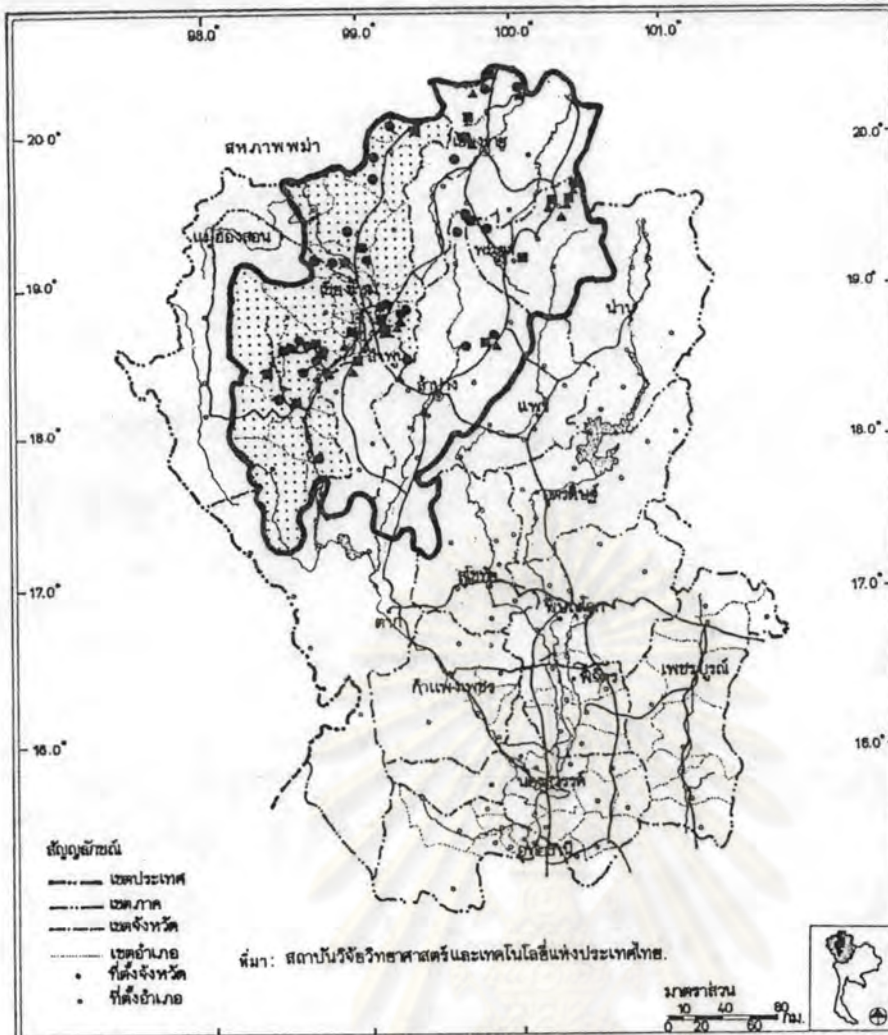
2) กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวมากที่สุดในกลุ่ม 5 จังหวัดภาคเหนือตอนบน เชียงใหม่นับเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนบน และมีความพร้อมในด้านบริการท่องเที่ยวดีกว่าทุกจังหวัด นอกจากความพร้อมด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวแล้ว ยังมีความพร้อมด้านอื่น ๆ มากกว่า เช่น ความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานกายภาพ บริการด้านต่าง ๆ การคมนาคมติดต่อกับกรุงเทพฯ และเมืองอื่น ๆ ฯลฯ ศักยภาพและความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีต่อจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับสูง กระทั่งถูกกำหนดให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวระดับภาคในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 จำนวนแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดที่ทำการสำรวจโดย สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 66 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 30 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม 16 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมอีก 20 แห่ง หรือคิดเป็นอัตราส่วน 45.5 24.2 และ 30.3 ตามลำดับ (รายละเอียดชื่อแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดแสดงอยู่ในตารางที่ 3.35 ภาคผนวก ก.) จำนวนนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในเขตเมือง 20 แห่ง และนอกเขตเมือง 46 แห่ง และจากการลำดับความสำคัญแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญในระดับสูงอยู่ 26 แห่ง ดังแสดงในตารางที่ 3.35 เป็นแหล่งท่องเที่ยวในเขตเมืองถึง 10 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ และสถาปัตยกรรม

ตารางที่ 3.34 แสดงการประมาณจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศที่จะไปเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ ระหว่าง พ.ศ. 2524 - 2530

ประเภทนักท่องเที่ยว	การประมาณระดับ	2524	2525	2526	2527	2528	2529	2530
ชาวไทย	ต่ำ	816,647	920,796	1,024,661	1,128,355	1,281,922	1,335,408	1,438,842
	ปานกลาง	1,080,371	1,201,332	1,322,294	1,443,255	1,564,216	1,685,177	1,806,139
	สูง	1,344,095	1,481,870	1,619,927	1,758,155	1,896,510	2,031,946	2,173,436
ชาวต่างประเทศ	ต่ำ	179,240	198,020	216,569	234,978	256,286	271,529	289,728
	ปานกลาง	274,813	307,241	339,670	372,198	404,527	436,446	469,385
	สูง	370,386	416,462	462,771	509,218	552,768	602,383	649,042
รวม	ต่ำ	995,887	1,118,816	1,241,230	1,363,353	1,538,208	1,606,937	1,728,570
	ปานกลาง	1,355,185	1,508,574	1,661,964	1,815,353	1,968,743	2,122,133	2,275,524
	สูง	1,714,481	1,898,332	2,082,698	2,267,373	2,449,278	2,637,329	2,822,478

ที่มา : บริษัทสถาปนิก ลูเมธ ชุมสาย และคณะ, แผนหลักพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่, 2524 หน้า 4-38-4-42

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

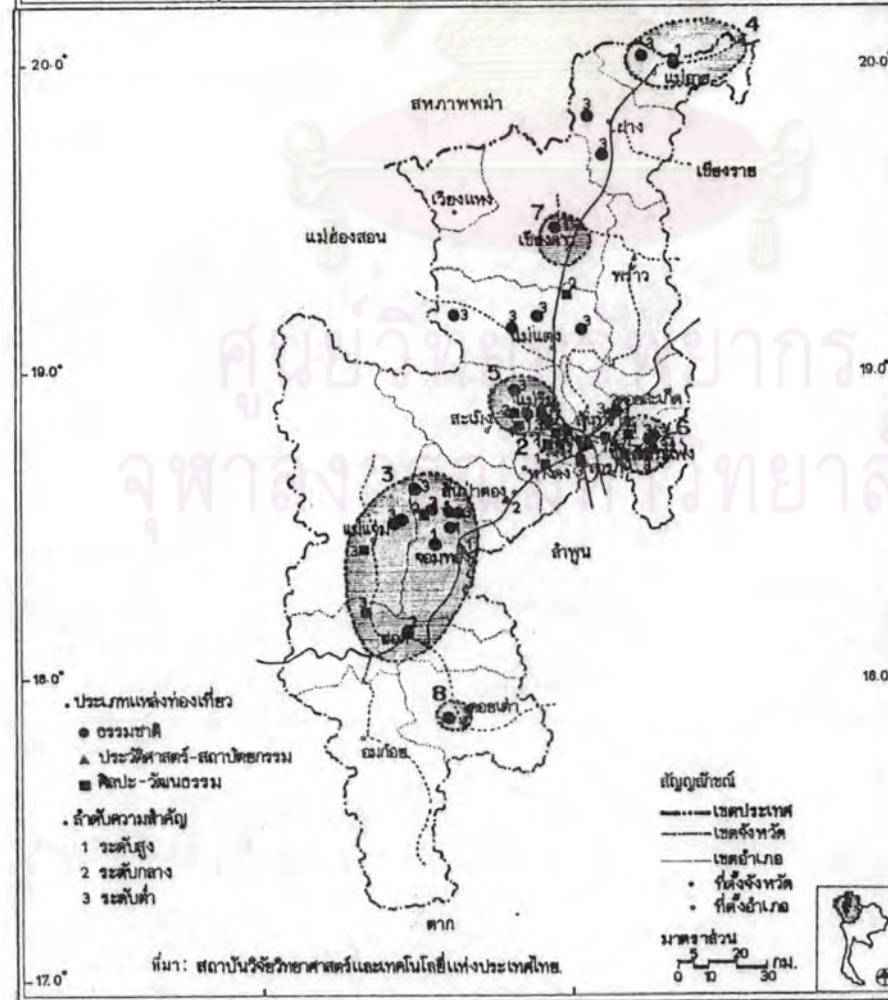
แผนที่ ๓. ๑๔

แสดง: ที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวใน 5 จังหวัดภาคเหนือตอนบน

- แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ
- ▲ แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม
- แหล่งท่องเที่ยวศิลปและวัฒนธรรม

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนอนุรักษ์ในเขตกำแพงเมือง

เชียงใหม่

แผนที่ ๓. ๑๕

แสดง: ความสำคัญและกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มแหล่งท่องเที่ยว

- 1 ในเขตเมืองเชียงใหม่
- 2 ดอยสุเทพ
- 3 ดอยอินทนนท์
- 4 ท่าตอน
- 5 น้ำตกแม่สา
- 6 สันกำแพง
- 7 ดอยช้าง
- 8 ดอยเต่า

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนอนุรักษ์ในเขตกำแพงเมือง

เชียงใหม่

ตารางที่ 3.36 แสดงจำนวนแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดเชียงใหม่

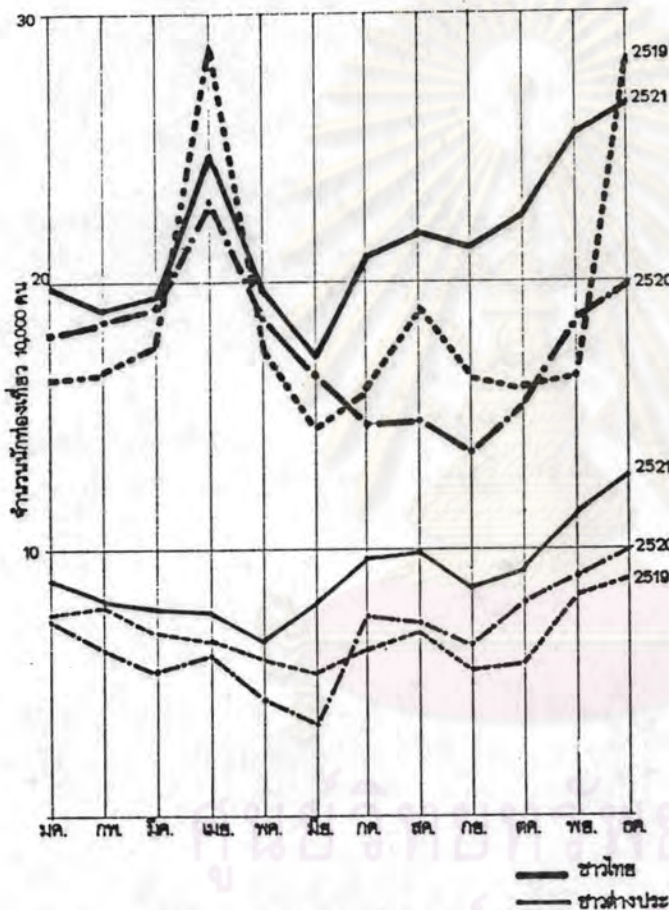
ประเภทแหล่งท่องเที่ยว	ชื่อแหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง
แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ	1. ตำนานภูพิงศ์ 2. น้ำตกแม่ลำ 3. น้ำตกแม่กลาง 4. น้ำตกฮิราราร 5. น้ำตกแม่ยะ 6. ถ้ำเชียงดาว 7. ทำตอม (ล่องแม่กก)	อ.แม่ริม อ.จอมทอง อ.จอมทอง อ.เชียงดาว อ.ฝาง
แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม	1. วัดเจดีย์หลวง 2. วัดเชียงมั่น 3. วัดพระสิงห์ 4. วัดสวนดอก 5. วัดคู่อี้ 6. วัดเจดีย์เจ็ดยอด 7. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ 8. วัดพระธาตุดอยสุเทพ 9. วัดพระธาตุดอยคำ	ในเมือง ต.พระสิงห์ ในเมือง ต.ศรีภูมิ ในเมือง ต.พระสิงห์ ในเมือง ต.สุเทพ ในเมือง ต.ช้างเผือก ในเมือง ต.ช้างเผือก ในเมือง ต.ช้างเผือก อ.จอมทอง
แหล่งท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม	1. ศูนย์สินค้าพื้นเมือง 2. ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ 3. กัดดา แลมต์ 4. แมวคอปุย 5. หมู่บ้านทอผ้าฝ้าย 6. บ้านทอผ้าฝ้าย 7. บ้านโกรทอง 8. แมวแม่ลำใหม่ 9. ร้านเครื่องสำอาง 10. แหล่งศิลปเทศกาล	ในเมือง ต.ช้างคลาน ในเมือง ต.หายยา ต.ช้างเผือก อ.หางดง อ.สันกำแพง อ.สันกำแพง อ.สันกำแพง อ.แม่ริม อ.หางดง ในเมือง

หากแบ่งกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมด ตามลักษณะที่ตั้งสามารถแบ่งออกได้เป็น 8 กลุ่ม ดังนี้ คือ (บริษัทสถาปนิก ลูเมธ ฟูมล่า ย จำกัด และคณะ, 2524)

- กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวในเขตเมืองเชียงใหม่
- กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวดอยสุเทพ
- กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวดอยอินทนนท์
- กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวท่าตอม
- กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวแม่ลำ
- กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวสันกำแพง
- กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเชียงดาว
- กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวดอยเต่า

กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวในเขตเมือง เชียงใหม่ ถือเป็นศูนย์กลางหลักในการท่องเที่ยวทั้งในจังหวัดเชียงใหม่เอง และของภาคเหนือตอนบนทั้งหมด และยังเป็นกลุ่มที่มีแหล่งท่องเที่ยวหนาแน่นมากที่สุด เป็นแหล่งสำคัญและได้รับความนิยมในการท่องเที่ยวสูง พร้อมทั้งมีบริการด้านต่าง ๆ แหล่งที่พัก ความสะอาดทุกสบาย และการคมนาคมเข้าถึงได้สะดวกทุก ๆ ทาง จึงถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญที่สุด

แผนภูมิที่ 3.5 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มาเยือนเชียงใหม่ในแต่ละเดือน พ.ศ. 2519 - 2521

จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาจากเชียงใหม่ทั้งหมด มีการคาดการณ์กันว่าใน พ.ศ. 2530 จะมีนักท่องเที่ยวในกลุ่มเขตเมือง เชียงใหม่ รวม 871,783-1,282,392 คน โดยคิดเป็นอัตราส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อชาวต่างประเทศประมาณ 2.4-3.5 : 1 โดยมีนักท่องเที่ยวเฉลี่ย 2,967 คน/วัน (บริษัท สัถยาปิติก ลูเมธ อู่มสาย จำกัด และคณะ 2524 : 2-1)

และการสำรวจนักท่องเที่ยวของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2519-2521 ปรากฏว่านักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาจากเชียงใหม่ จะมี

จำนวนสูงสุดในช่วง เดือนเมษายน และธันวาคม ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ จะสูงในช่วงเดือนธันวาคม และกรกฎาคม-สิงหาคม โดยสรุปแล้ว จำนวนนักท่องเที่ยวสูงที่สุดจะอยู่ในช่วงเดือนเมษายน และธันวาคม ซึ่งเป็นระยะเวลาที่เชียงใหม่มีประเพณีสงกรานต์ ในฤดูร้อนกับช่วงที่เป็นระยะสิ้นปี มีวันหยุดติดต่อกันหลายวัน และเป็นฤดูหนาว ที่อากาศหนาวเย็น ดอกไม้สวยงาม

ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศใน พ.ศ. 2522 ที่พักโรงแรมเฉลี่ย 834 บาท/วัน/คน ส่วนที่พักตามเรือนรับรอง (Guest House) มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเพียง 325 บาท/คน/วัน เมื่อหากำ ค่าเฉลี่ยด้วยวิธีให้ที่พักแล้วจะมีค่าเฉลี่ย 783 บาท/คน/วัน สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยที่พักโรงแรมมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 499 บาท/คน/วัน ส่วนนักท่องเที่ยวที่พักบ้านญาติ-เพื่อน-วัด และอื่น ๆ มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 294 บาท/คน/วัน และระยะเวลาที่พักของนักท่องเที่ยวต่างประเทศ และนักท่องเที่ยวไทยเฉลี่ยประมาณ 3.02 และ 2.40 วันตามลำดับ การใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวย่อมมีผลต่อเศรษฐกิจท้องถิ่นโดยตรงอยู่บ้าง แม้ว่ากิจการบางอย่างจะเป็นการลงทุนของคนที่ต่างถิ่นที่นำผลประโยชน์ออกจากท้องถิ่นไป โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร

3.7 สรุป

จากการศึกษาด้านต่าง ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่จะเห็นได้ว่า เชียงใหม่เป็นจังหวัดในภาคเหนือตอนบนที่อยู่เกือบเหนือสุด ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงสลับกับที่ราบระหว่างภูเขา ชุมชนต่าง ๆ ตั้งอยู่ในที่ราบระหว่างหุบเขาเหล่านี้ ส่วนตัวเมืองเชียงใหม่ตั้งอยู่ในที่ราบเชียงใหม่-สาปุม ทางตะวันออกของจังหวัด ซึ่งพื้นที่ราบที่กว้างใหญ่ และอุดมสมบูรณ์ที่สุดของจังหวัด แต่การคมนาคมไปยังจังหวัดนี้ทำได้สะดวกรวดเร็ว โดยเฉพาะจากกรุงเทพมหานคร สามารถใช้ทางรถยนต์ รถไฟ และเครื่องบิน เป็นจังหวัดที่มีประชากรสูงสุด และเทศบาลมีขนาดประชากรใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ และเป็นเทศบาลที่มีความสำคัญสูงสุด กล่าวคือเป็นศูนย์กลางหลักของภาค เศรษฐกิจของจังหวัดได้จากการผลิตในสาขาบริการสูงที่สุด ซึ่งเป็นสาขาที่ได้เปรียบจังหวัดอื่นในภาคเหนือ เช่นเดียวกับสาขาอุตสาหกรรม นอกจากนี้การบริการด้านการศึกษาและการสาธารณสุขก็มีสูงที่สุด และนับว่าดีที่สุดในภาคเหนือ และยังเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญมากที่สุด เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวระดับภาค โดยเฉพาะในภาคเหนือตอนบน ส่วนด้านนโยบายการพัฒนาภาคได้กำหนดให้เชียงใหม่เป็นเมืองหลักของภาคเหนือ ปัจจุบันต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนส่งเสริมความสำคัญของจังหวัด และเป็นปัจจัยสำคัญที่ตั้ง ดูดีให้ประชากรอพยพเข้าไปอยู่มากยิ่งขึ้น

ลักษณะความเป็นศูนย์กลางและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ดังกล่าว ล้วนกระจุกตัวอยู่ในเขตอำเภอเมือง หรือเขตเทศบาลและพื้นที่ใกล้เคียง กล่าวคือ เขตเมืองมีลักษณะ

เป็นศูนย์กลางทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหาร และการคมนาคม ซึ่งนับวันจะขยายตัวและเพิ่มขนาดขึ้นอย่างรวดเร็ว

ในปัจจุบัน ได้เริ่มมีการเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม กระจ่างระบุเป็นเป้าหมายและแนวทางพัฒนา เมืองเชียงใหม่ ในแผนระดับชาติ (ฉบับที่ 5) และมีการกำหนดเขตกำแพงเมืองชั้นใน ให้เป็นพื้นที่เพื่ออนุรักษ์ศิลป-วัฒนธรรมไทย ในแผนการใช้ที่ดินของเมือง (ผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่ 2540) ในชั้นนี้ เราเพียงสามารถสรุปได้ว่า เมืองเชียงใหม่ เมืองหลักของภาคเหนือ นั้น ต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการค้าและบริการของภาคเหนือตอนบน โดยเร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ส่งเสริมอุตสาหกรรมหัตถกรรม และอุตสาหกรรมการเกษตร ด้านประชากร แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 เพียงแต่ระบุว่า ให้พัฒนาเมืองหลักขึ้นเป็นนครขนาดกลาง มีประชากร 100,000-300,000 คน (นิพนธ์ เทพวัลย์ 2528 : 9) และในการศึกษาข้อมูลประกอบผังเมืองรวม เมืองเชียงใหม่ ได้ตั้งเป้าหมายประชากรในเมืองเชียงใหม่ไว้ 350,000 คน ใน พ.ศ. 2540 (สำนักงานผังเมือง กระทรวงมหาดไทย 2525 : 30) การวางแผนอนุรักษ์กลิ่นของเมืองดังกล่าวจึงควรพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ประกอบด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย